

T.C

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı / Toplumsal Yapı Ve Değişme Bilim Dalı

**DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNDEN YARARLANAN
ÇOCUKLARIN SOSYOLOJİK BİR İNCELEMESİ
(AĞRI İL MERKEZİ ÖRNEĞİ)**

Emrah GÖKSER

Yüksek Lisans

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Fatih ARSLAN

Sivas
Şubat 2015

**DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNDEN YARARLANAN
ÇOCUKLARIN SOSYOLOJİK BİR İNCELEMESİ (AĞRI İL
MERKEZİ ÖRNEĞİ)**

Emrah GÖKSER

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmenliğinin Sosyoloji Anabilim Dalı
Toplumsal Yapı ve Değişme Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas
Şubat 2015

KABUL VE ONAY

Üniversite : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Toplumsal Yapı ve Değişme Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Denetimli Serbestlik Sisteminden Yararlanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelemesi (Ağrı İl Merkezi Örneği)
Savunma Tarihi : 21.01.2015
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Fatih ARSLAN

Unvanı- Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Cemal YALÇIN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet ASLAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Fatih ARSLAN

Oy Birliği ☒

Oy Çokluğu ☐

Emrah GÖKSER tarafından hazırlanan Denetimli Serbestlik Sisteminden Yararlanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelemesi (Ağrı İl Merkezi Örneği)” başlıklı tez, kabul edilmiştir. .../.../...

Prof. Dr. Alim YILDIZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

2013 yılında Adalet Bakanlığı Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde denetimli serbestlik uzmanı unvanı ile işe başlamanın çocuk suçluluğu ve denetimli serbestlik sistemi hakkında fikir edinmeme ve ilgi duymama yol açtı. Özellikle ilk iş yerimin doğup büyüdüğüm memleketim Ağrı olması beni bu konulara daha çok motive ederek yoğunlaşmamı sağladı. Ağrı sokaklarında ayakkabı boyacılığı yapan çocuklar, bireysel görüşme yaptığımız madde kullanan çocuklar, Ağrı'nın arka sokaklarında daha önce deneyimleyip gözlemlediğimiz çocukların suç ortamları, buna neden olan etkenler dâhil her şey, çocuk suçluluğu üzerine yönelmemizi sağlamakla kalmadı suçu ortaya çıkan değişkenleri analiz etmemizi kolaylaştırdı.

Yol hikâyesi aşağı yukarı böyle başlayan çalışmamda emeği geçen birçok insan var. Bu yolda en büyük teşekkürü hak eden kişi, değerli hocam Fatih ARSLAN'dır.

Ve hayat yokuşlarında her zaman yanı başımda gördüğüm, psikolojik savruluşlarımda beni cesaretlendirdiği için kendisine minnettarlığımı kalbimde baki kalmak suretiyle ayrıca Tuğçe ŞİMŞEK'e teşekkürü belirtmek isterim.

Ve benim olmazsa olmaz yol arkadaşlarım. Başta en büyük yardımını gördüğüm Hanefi Özger'e, İhsan Altıntaş'a, Levent Şahin'e, Berham Polat'a, Venhar Koç'a, Ahmet Ceylan'a, Mehlike Toprak'a, Yunus Emre'ye, Semra Porsuk'a, Mine Tiryaki'ye teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

GÖKSER, Emrah, Denetimli Serbestlik Sisteminden Yararlanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelemesi(Ağrı İl Merkezi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2015

Bu çalışmada temelde iki sorunun cevabı öğrenilmeye ve cevaplanmaya çalışılmaktadır. İlk ve en önemli soru Ağrı il merkezinde 18 yaş altı çocukları suça sürükleyen psikolojik ve sosyolojik faktörleri saptayıp, Ağrı il merkezi öncelikli olmak üzere Türkiye genelinde bu faktörleri ortadan kaldıracak sosyolojik temelli çözüm yolları önermektir. İkinci önemli soru 2005 yılında Türk ceza infaz sistemine intibak edilen Denetimli Serbestlik Sistemini, hüküm giyen kişilerden özellikle 18 yaş altı çocukların topluma kazandırılmasında olumlu ve olumsuz yönleriyle ele almak ve Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki gözlemlerimizden hareketle Türkiye geneli uygulanmasında kritik etmeye çalışmaktır.

Çalışmamızda öncelikli olarak denetimli serbestlik sistemi, suç sosyolojisi, çocuğun hukuktaki yeri, çocuk suçluluğu, çocuk suçluluğunun aile gibi sosyolojik olgularla ilişkisi detaylı ele alınmıştır. Devamında, 18 yaş altı çocuklarla gerçekleştirilen anket ve mülakat sonuçlarına değinilmektedir: Çocuğu ve aileyi tanıma, çocuğu suça sürükleyen sosyolojik nedenler ve suç olgusunun oluşumunun daha çok psikoloji nedenli mi yoksa sosyolojik bir olgu mu olduğu problemlerini öğrenmeyi içeren anket ve mülakat sorularından alınan geri dönütler, analiz edilerek genel yargılara varılmaya çalışılmaktadır.

Çalışmamızda nihai olarak, maddeler halinde varılan yargılara değinilmekte ve çocuk suçluluğunu azaltma ve denetimli serbestlik sisteminin işleyişini daha iyi hale getirmeye yönelik öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denetimli Serbestlik, Suç, Ceza, Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Suça Sürüklenen Çocuk, Aile, Eğitim ve İyileştirme.

ABSTRACT

"A Sociological Study of Children who are benefited from Probation

System: A Case study of Agri City”

The study will identify and deal with two main research problems: the first and most imperative question is to understand the reasons behind the crimes committed by children who are under the age group of 18 in the city center of Agri, and to find out some psychological and sociological-based solutions. The second important question is to critic implementation of the Probation System in Turkey in order to understand the situation of teenager prisoners who have not been integrated in the society successfully.

The study has been divided in three parts. In the first part, it will be dealing with the subjects, problems, purposes and samples of this field. In the second part, the study will be analyzed with the concept of sociology of crime, the child's place in the law, theories of crime, juvenile delinquency, sociological phenomena such as family relationships & the third part includes the surveys and interviews which have been taken from some children who are teenagers. In the third section, surveys and interviews will be analyzed whether it is psychological phenomena or sociological causes of youth offending.

Keywords: Probation, Crime, Criminal, Juvenile Delinquency, Crime dragged Child, Family, Educational Improvement, Punishment, Reform

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	3
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
1.4. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	6
1.5. VERİLERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ.....	6
1.6. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR.....	7
II. BÖLÜM	8
SUÇ, SUÇ TEORİLERİ, CEZA VE ÇOCUK SUÇLULUĞU	8
2.1. SUÇ	8
2.2. SUÇ TEORİLERİ	10
2.2.1. Sosyal Yapı Teorileri	11
2.2.1.1. Fonksiyonalist Teoriler	11
2.2.1.2. Gerilim(Anomi) Teorisi	12
2.2.1.3. Alt Kültür Teorisi	12
2.2.1.4. Sosyal Ekoloji Teorisi	13
2.2.2. Sosyal Süreç Teorileri.....	14
2.2.2.1. Sosyal Öğrenme Teorileri	14
2.2.2.2. Damgalama(Etiketleme) Teorileri	15
2.2.2.3. Birleştirici Utandırma Teorisi.....	15

2.2.2.4. Kontrol Teorileri	16
2.2.2.4.1. Sosyal Bağ Teorisi.....	16
2.2.2.4.2. Öz-Kontrol Teorisi	17
2.2.2.4.3. Kırık Cam Teorisi.....	17
2.2.3.Çatışma Teorisi	18
2.3. CEZA.....	19
2.4. ÇOCUĞUN TANIMI	20
2.5. ÇOCUK SUÇLULUĞU	20
2.6. ÇOCUK HAKLARI	21
2.7. ÇOCUĞUN ONARICI ADALET SİSTEMİNDEKİ YERİ	23
2.8. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR İÇİN DENETİMLİ SERBESTLİK	24
2.9. ÇOCUK VE EBEVEYN İLİŞKİSİ.....	26
III. BÖLÜM.....	28
DENETİMLİ SERBESTLİK	28
3.1. DENETİMLİ SERBESTLİK KAVRAMI	28
3.1.1. Denetimli Serbestliğin Tanımı.....	28
3.1.2. Denetimli Serbestliğin İlkeleri.....	31
3.1.2.1. İnsan Onuruna Saygı.....	31
3.1.2.2. Gizlilik.....	32
3.1.2.3. Tarafsızlık.....	33
3.1.2.4. Çocuğun Yüksek Yararın Korunması	34
3.1.3. Denetimli Serbestliğin Sosyolojisi.....	35
3.1.4. Denetimli Serbestliğin Tarihçesi	37
3.1.4.1. Dünyada Denetimli Serbestliğin Tarihçesi	37
3.1.4.2. Türkiye’de Denetimli Serbestliğin Tarihçesi	39
3.1.5. Denetimli Serbestliğin Amacı.....	41
3.1.6. Denetimli Serbestliğin Önemi	42
3.1.7. Denetimli Serbestliğin Temel İşlevleri	43
3.1.7.1. Denetim İşlevi.....	43
3.1.7.2. Rehberlik Hizmeti.....	44
3.1.7.3. Koruma ve Önlem İşlevi.....	44

3.1.7.4. Yardım İşlevi	44
3.1.8. Denetimli Serbestlik Uygulamaları	45
3.1.8.1. Bireysel Görüşme	45
3.1.8.2. Grup Çalışması(Müdahale Programları) ve Seminerler	46
3.1.8.3. Meslek Edindirme Kursları	47
3.1.8.4. Çocuklara Yönelik Projeler.....	48
3.1.9. Denetimli Serbestlik Sisteminde Çocuklara Yönelik Diğer Çalışmalar ...	49
3.1.9.1. Sosyal Araştırma Raporu(SAR)	49
3.1.9.2. Sosyal İnceleme Raporu(SİR)	50
3.1.10. Denetimli Serbestlikte Teşkilat Yapısı	51
3.1.10.1. Merkez Teşkilat	51
3.1.10.2. Taşra Teşkilatı.....	52
3.1.10.3. Koruma Kurulları	52
IV. BÖLÜM	54
ARAŞTIRMANIN VERİLERİ.....	54
4.1. BİREYİ TANIMA FORMU ANKETİNİN FREKANS TABLOLARININ ANALİZİ.....	54
4.2. BİREYİ TANIMA FORMU ANKETİNİN ÇAPRAZ TABLOLARININ ANALİZİ.....	69
4.3. AĞRI DENETİMLİ SERBESTLİK MÜDÜRLÜĞÜNDE UYGULANAN MÜLAKAT SORULARI HAKKINDA OLUŞAN KANAATLER.....	81
4.3.1. Denetimli Serbestlik?.....	81
4.3.2. “SSÇ”lerin Randevulara Mecburen mi İsteyerek mi Geldiği?	82
4.3.3. Aile ve Arkadaşların Denetimli Serbestlik Hakkında Fikirleri	82
4.3.4. Gizlenme.....	83
4.3.5. Denetimli Serbestlikten Yararlanma.....	84
4.3.6. “SSÇ”lere Karşı Uzmanların ve Memurların Tutumu.....	85
4.3.7. Denetimli Serbestliğin Faydaları	86
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
KAYNAKÇA	104

EK-1.....	110
MÜLAKAT SORULARI.....	110
EK-2.....	111
BİREYİ TANIMA FORMU	111
EK-3.	115
İZİN TALEBİ.....	115

KISALTMALAR

ARDEF: Araştırma Değerlendirme Formu

Bknz: Bakınız

CMK: Ceza Muhakemeleri Kanunu

CGTİHK: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

C. : Cilt

Çev. :Çeviren

ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

DSS: Denetimli Serbestlik Sistemi

Der. : Derleyen

DSHY: Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmenliği

Haz. : Hazırlayan

SAR: Sosyal Araştırma Raporu

S. : Sayı

s. : Sayfa

SİR: Sosyal İnceleme Raporu

SSÇ: Suça Sürüklenen Çocuk

SPSS: Statistical Package for the Social Science

TCK: Türk Ceza Kanunu

UYAP: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan

Y. : Yıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1: “SSÇ”lerin Yaş Durumu.....	48
Tablo-2: “SSÇ”lerin Kiminle Yaşadıkları.....	49
Tablo-3: “SSÇ”lerin Anne Eğitim Durumu.....	50
Tablo-4: “SSÇ”lerin Baba Eğitim Durumu.....	50
Tablo-5: “SSÇ”lerin Kardeş Sayısı.....	51
Tablo-6: “SSÇ”lerin Aile Tipi.....	52
Tablo-7: “SSÇ”lerin Çalışma Durumu.....	53
Tablo-8: “SSÇ”lerin Aylık Geliri.....	54
Tablo-9: “SSÇ”lerin Geçim Kaynağı.....	54
Tablo-10: “SSÇ”lerin Geçim Düzeyleri.....	55
Tablo-11: “SSÇ”lerin Arakadaş Sabıka Durumu.....	56
Tablo-12: “SSÇ”lerin Aile Sabıka Durumu.....	56
Tablo-13: “SSÇ”lerin Aile İçinde Şiddet Görüp Görmediği.....	58
Tablo-14: “SSÇ”lerin Ne Tür Şiddete Maruz Kaldığı.....	58
Tablo-15: “SSÇ”lerin Anne Yetiştirme Tutumu.....	60
Tablo-16: “SSÇ”lerin Babasının Yetiştirme Tutumu.....	60
Tablo-17: “SSÇ”lerin Arkadaşları Arasında Madde Kullanım Durumu.....	61
Tablo-18: “SSÇ”lerin Maddeyi Bırakmasında “DSS” Faydası.....	62
Tablo-19: “SSÇ”lerin Eğitim Durumu ile Madde Kullanımı.....	64
Tablo-20: “SSÇ”lerin Annesinin Eğitim Durumu İle Madde Kullanımı.....	66
Tablo-21: “SSÇ”lerin Babasının Eğitim Durumu İle Madde Kullanımı.....	67
Tablo-22: “SSÇ”lerin Anne Yetiştirme Tutumu ile Madde Kullanımı.....	69
Tablo-23: “SSÇ”lerin Baba Yetiştirme Tutumu İle Madde Kullanımı.....	70
Tablo-24: “SSÇ”lerin Arkadaş Madde Kullanımı İle “SSÇ”nin Madde Kullanımı...72	
Tablo-25: “SSÇ”lerin Arkadaş Sabıka Durumu İle “SSÇ”nin Madde Kullanımı.....74	

ÇOCUK YAŞADIĞINI ÖĞRENİR

Eğer bir çocuk sürekli eleştiriliyorsa,

Kınama ve ayıplamayı öğrenir.

Eğer bir çocuk kin ortamında büyüyorsa,

Kavga etmeyi öğrenir.

Eğer bir çocuk alay edilip aşağılanıyorsa,

Sıkılıp utanmayı öğrenir.

Eğer bir çocuk devamlı utanç duygusuyla eğitiliyorsa,

Kendini suçlamayı öğrenir.

Eğer bir çocuk hoşgörüyü yetiştiriliyorsa,

Sabırlı olmayı öğrenir.

Eğer bir çocuk desteklenip yüreklendiriliyorsa,

Kendine güven duymayı öğrenir.

Eğer bir çocuk övülüyor ve beğeniliyorsa,

Takdir etmeyi öğrenir.

Eğer bir çocuk hakkına saygı gösterilerek büyütülüyorsa,

Adil olmayı öğrenir.

Eğer bir çocuk aile içinde dostluk ve arkadaşlık öğreniyorsa,

Bu dünyada mutlu olmayı öğrenir.

Nolte Dorothy Law

GİRİŞ

Tarihten günümüze kadar birçok infaz sistemi uygulanmıştır. Bu uygulamaların ortak amacı, suç işlemeyi önleme ve toplumu korumaktır. Bu ortak amaca rağmen eski usul infaz uygulamaları suçluları dört duvar arasına kapatarak özgürlüğünden yoksun bırakmanın ötesine geçememiştir. Bu infaz sistemleri suçluyu ıslah etmediği gibi topluma da herhangi bir fayda getirmemiştir.

Eski usul infaz sistemlerinde şiddet, fiziksel kuvvet gibi uygulamalar öne çıkmaktadır. Kamçılanma, zincire vurulma, kızgın demirle dağlanma, demir kazığa oturtma, kılıçtan geçirme, kısasa kısas, giyotine gönderme (kelle koparma) gibi cezai uygulamalar görülmüştür. Kin ve öç almanın öne çıktığı bu uygulamalarda geriye dönüşü olmayan sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İnsana dönük olmayan uygulamalar vahşeti doğallaştırırken suçluyu topluma kazandırmanın yolunu kapatarak, sosyal ve iktisadi alanda büyük bedellere mal olmuştur.

Çağdaş bir infaz sistemi olan “denetimli serbestlik” hem toplumu, hem faili hem de mağduru koruyarak ülkelere büyük hizmetler sunmaktadır. Denetimli serbestliğin temel amacı toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak, suç işleyen insanları ıslah ederek yeniden üretken bir birey olarak insanların arasındaki onurlu yerini almasına yardımcı olmaktır.

Çocuk, toplumun en önemli unsurlarından biridir. Doğum öncesi aşamadan başlayarak, çocukluk, yetişkinlik evresine kadar çocuğun fiziksel ve psikolojik olarak iyi yetişmesi için bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Özellikle eğitim eksikliği, madde bağımlılığı, yetersiz ebeveyn desteği, düzensiz kentleşme, göç, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi, yoksulluk, aile içi şiddet, ensest gibi sosyo-kültürel değişkenler çocuk ve suç kavramlarını bir araya getirebilmektedir. Doğası itibarıyla birbirine uzak olan çocuk ve suç kavramları bir araya geldikten sonra uygulanan infaz sistemi yetişkinlere göre daha önemli olmaktadır. Çocuğu topluma ve aileye kazandırmak adına denetimli serbestlik sisteminin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Hayata başlama aşamasında olan suça sürüklenen çocukları topluma kazandırmada denetimli serbestlik sisteminin oynadığı rol bununla kalmayarak aile hayatına da olumlu etkide bulunmaktadır.

Araştırmamız bu düzlemde Ağrı il merkezinde çocuk suçluluğuna odaklanmaktadır. Suça sebebiyet veren nedenler analiz edilirken görülen önemli bir nokta, suçun oluşmasında çocuğun pasif kalmasıdır. Dolayısıyla çocuk suçluluğu dış değişkenlerin etkisiyle ortaya çıkan bir durum olmaktadır. Denetimli serbestlik sistemi de bu dış değişkenlerden biri, suça sürüklenen çocuğu topluma kazandırmaya çalışan bir dış değişken olarak, çocuk ve ailesinin hayatı üzerindeki etkisi ile önem arz etmektedir.

Çalışmamız Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde 15 Kasım 2013 ile 15 Kasım 2014 tarihleri arasında yapılmıştır. Geçen toplam bir yıllık süre zarfında infazı devam eden ve infazı biten çocuk dosyalarının genel toplamı 77 adettir. Bu süre zarfında yine Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü uzmanları tarafından hazırlanan toplam 185 adet sosyal araştırma raporu bulunmaktadır. Anket ve mülakat uygulaması bu 77 adet dosya sahibi “SSÇ” ve hakkında sosyal araştırma raporu hazırlanan 185 “SSÇ” arasındaki gönüllü kişilere uygulanmıştır. Açılan dosya ve yapılan sosyal araştırma raporu toplamı 262’dir. Yani Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde yetki görev alanında bulunan bir yıllık süre içinde 262 suça itilmiş çocuk adli kaynaklar ile kayıt altına alınmıştır. “SSÇ”lerin işledikleri suç türüne baktığımızda ve mahkeme tarafından ceza ehliyeti olduğu düşünülen ve ceza verilen yaklaşık 77 “SSÇ” bulunmaktadır. Bu çocukların 42’si uyuşturucu madde kullandığı gerekçesi ile “Bir yıl denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına” karar verilmiş, 30 kişiye “hırsızlık” suçu işlediği ve 5 “SSÇ” ise trafik suçu işledikleri gerekçesi ile “iki yıl bir eğitim kurumuna devam etme” cezası verilmiştir. Hakkında 185 sosyal araştırma raporu hazırlanan “SSÇ” suç türü dağılımı şu şekildedir; 120 tane rapor “Hırsızlık” nedeni ile geri kalan suçlar ise “Basit Yaralama” ve “Hakaret” şeklinde sıralanmaktadır (UYAP II, 2014).

I. BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tez araştırmamız Ağrı ili örneğinde suça sürüklenmiş çocukların sosyolojik analizini içermektedir. Çalışma sahamızda, 18 yaş altı çocukları suça sürükleyen faktörlerin sosyolojik analizi yapılmakta ve “SSÇ”¹leri sosyal ve psikolojik olarak tanımak amaçlanmaktadır. Bununla birlikte Denetimli Serbestlik Sisteminin Türkiye ve dünya ölçeğinde uygulanma biçimleri ele almaktadır.

“SSÇ” anket ve mülakatlardan hareketle analize tabi tutulmuştur. “SSÇ”lerin bireysel özellikleri ve sosyo-kültürel ortamı konu edinmekte buradan çocuğu madde kullanmaya iten faktörlere yönelik açıklamalara ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu açıklamalardan hareketle Ağrı ili merkezde “SSÇ”leri madde kullanmaya iten değişkenler üzerinde genel yargılara varılmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda “SSÇ”yi madde kullanmaya iten durumların ortadan kaldırılması üzerine Ağrı ili örneğinde öneriler getirilmektedir.

Denetimli Serbestlik sisteminin Ağrı ili örneğinde “SSÇ”leri suçtan uzaklaştırıp, uzaklaştırmadığı, “DSS”²nin bir infaz sistemi olarak Ağrı iline sosyal ve iktisadi yansımaları, Türkiye ölçeğinde “DSS”ye yönelik eleştiriler, “DSS”nin dünya ve Türkiye’deki tarihçesi, “DSS”nin hukuki, sosyal ve iktisadi etkileri ele alınmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Denetimli serbestlik müdürlükleri suça sürüklenmiş çocuklar hakkında “Sosyal Araştırma Raporu” hazırlayarak, çocuğu suça iten faktörleri tespit edip en uygun tedbiri almakta aynı zamanda “SSÇ”yi koruyarak toplumdan kopmasının önüne geçmeye çalışmaktadır. Ayrıca bu amaca yönelik “SSÇ”yi eğitim ve iyileştirme gibi faaliyetlere dahil etmektedir. Eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinde “SSÇ”ler bireysel görüşme, grup çalışmaları ve projelere dahil edilmektedir. Bu faaliyetlerde ana amaç “SSÇ”yi suç kavramı hakkında bilgi sahibi yaparak farkındalık kazandırmaktır.

¹ Çalışmamızın bundan sonraki kısımlarında “Suça Sürüklenen Çocuk” kavramı “SSÇ” kısaltması şeklinde kullanılacak.

² Çalışmamızın bundan sonraki kısımlarında “Denetimli Serbestlik Sistemi” kavramı “DSS” kısaltması şeklinde kullanılacak.

Bu bağlamda araştırmamızda Ağrı ili merkez örneğinde 18 yaş altı “SSÇ”lerle ilgili temel önceliklerimiz arasında, “suça sürüklenmiş çocukların” bu suça itilmelerinde veya bulaşmalarında ana faktörün ekonomi, toplumsal, hukuki boyutlarını çözümlemeye çalışırken, bu faktörlerden yola çıkarak bu suçlu profilinin sayısını en aza indirmek adına bazı çözüm önerileri getirerek, Ağrı ili bağlamında bu suç oranlarını asgari bir düzeye çekmek olup, bunun toplumdaki sosyo-ekonomik olumsuz etkilerini en aza indirmektir. Bu amaçla Ağrı/Merkez kapsamında 2013-2014 tarihleri arasındaki süreçte, “denetimli serbestlik” uygulamasından faydalanan “SSÇ”ler ele alınacaktır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki hipotez ve soruların cevabı aranmaktadır.

1. Ağrı’da suça sürüklenen çocuklar; yaş, cinsiyet, suç türü, madde kullanım nedeni, madde kullanım süresi, eğitim düzeyi, kardeş sayısı, kiminle yaşadığı, iş durumu, aylık geliri, ilk suçu olup olmadığı değişkenlerine göre suça sürüklenmektedir.
2. Suça sürüklenen çocuklar; anne ve babanın eğitim düzeyi, ebeveynlerin yetiştirme tutumu, çevresinde madde kullanım durumu, arkadaşları ve ailesinde adli sicil durumları, anne ve babanın medeni durumları, aile tipi, geçim kaynakları, geçim düzeyi, aile içi şiddet görüp görmediği, şiddet türünün ne olduğu gibi konularda genelde aynı tepkiyi vermekte ve benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır.
3. Suça sürüklenen çocuklar için; Denetimli serbestlik sisteminin ne ifade ettiği, çağrılara isteyerek mi geldiği, ailesi ve arkadaşları ile paylaşım paylaşmadığı, denetimli serbestlik müdürlüklerinin adliye içinde olması kendisi üzerinde baskı oluşturup oluşturmadığı gibi “DSS”yle ilgili sorulara genelde olumlu cevap vermektedir.
4. “DSS”den faydalanan suça itilmiş çocukların bu sistemin uygulandığı kurumlardan bir şikayeti var mıdır? suça itilmiş çocuklar, Ağrı Adliyesinin şehir merkezinde ve yer itibarıyla göz önünde olmasına nasıl bakılmaktadır? Suça itilmiş çocukların teşhir edilmesi, üzerlerinde nasıl bir psikolojik ve sosyolojik baskı oluşturmaktadır? Bu sistemin uygulanma biçimi ve uygulanan yer ve merkez hakkında talepleri var mıdır?

5. “SSÇ”lerin; aileleri ve arkadaşlarının da bu sistemden yararlanmalarını isteyip istemedikleri, denetimli serbestlik personelinin kendilerine karşı tutumlarının nasıl buldukları gibi değişkenlere göre dağılımları nasıldır?
6. “SSÇ”lerin; Denetimli serbestlik uygulamasının kendilerine sağladığı faydalar hakkında neler düşündükleri, denetimli serbestlik uygulamalarından genel olarak memnun olup olmadıkları değişkenlere göre dağılımları nasıldır?

Bu soruların yanıtlarından yola çıkılarak suçlara göre “SSÇ”lerin profili, denetimli serbestlik kurumlarındaki rehabilitasyon çalışmalarının değerlendirilmesi yapılacaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki aşamalı bir yapıdan oluşacaktır. Birinci aşamada araştırmanın teorik kısmı, çalışmanın uygulama sürecine temel oluşturacak bilgiler sağlayarak, uygulamanın zeminini oluşturmaktadır. Araştırmanın bu boyutu, konuyla ilgili bir kavramsal çerçeve çizmenin yanı sıra genel bir tarihçeyi, konunun mevzuat durumu ve “suça sürüklenmiş çocukların” sosyal, ekonomik ve kültürel koşullarına ve bu koşulların ürünü olan sorunlara yönelik genel bir çerçeveyi kapsayacaktır.

Araştırmanın teorik kısmından sonra, uygulama boyutunda, konuyla ilgili araştırma örnekleme uygun olan kişilerle görüşülerek, çalışmamızın verileri toplanmıştır. Çalışmamızın verileri toplanıp, genel bir tasnife tabi tutulduktan sonra, bu verilerden yola çıkarak, konuyla ilgili analiz yapılırken aynı zamanda çalışmamızın hipotezleri ve varsayımlarının doğruluğunu/tutarlılığını sınayıp, genel bir çerçeve çizilerek, çalışma hakkında bir yargıya varılmıştır. Araştırmada derinlemesine mülakat tekniği ve anket kullanılmıştır.

Çalışmamız temelde beş bölümden oluşmaktadır. İlki, tezin çalışma haritasını veren giriş bölümüdür. İkinci ve üçüncü bölüm tezin genel kavramları ve konumuzla ilgili teorik bilgiyi içermektedir. Dördüncü bölüm, çalışmamızın uygulamalı yeri olup, veriler burada analiz edilmektedir. Çalışma verilerinin yorumlaması ile kişisel değerlendirmemizin yer aldığı beşinci bölümle çalışmamız sonlanmaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Tez çalışmasının evreni Ağrı il merkezinde denetimli serbestlik sisteminden faydalanan kişilerdir. Tez çalışmamızın örnekleme bu evrende “DSS”den faydalanan suça sürüklenmiş 18 yaş altı çocukları kapsamaktadır. Ağrı il merkezinde suça itilen çocukların sosyolojik analizi ve Türkiye’de yeni yeni uygulanan denetimli serbestlik uygulaması “SSÇ”ler “üzerinden Ağrı il merkezi ölçeğinde artışı ve eksisi ile birlikte uygulanmasına yönelik “SSÇ”lerin gözünden değerlendirilmesini içermektedir.

Tez örnekleme 35 suça sürüklenmiş çocuktan oluşmaktadır. Ağrı il merkezinde uygulanan örneklemimiz 18 yaş altı çocukları kapsasa da suça itilmiş çocukların yaş altı sınır 13 ile başlamaktadır. Yaş üst sınırı ise 18’dir. Yaş ortalaması 16 olmaktadır.

Tez örnekleminde ortaya çıkan tablo iki yönden farklı sonuç vermektedir. İlki, cinsiyet değişkeni ile ortaya çıkmaktadır. 18 yaş altı çocuklarını kapsayan çalışmanın tüm denekleri erkek çocuktur. Tek bir kız çocuğu bulunmamaktadır. Farklı sonuç vermesinin bir diğer nedeni çocuk suçluluğunun herhangi bir sınırlandırmaya tabi tutulmamasına rağmen tek bir çocuk suçluluğunun ortaya çıkmasıdır. Tüm denekler, uçucu madde, esrar, bonzai, kokain ve metaamfetaminler gibi maddeler kullanmasına rağmen hiçbir “SSÇ” bu madde kullanımı dışında ikinci bir suçluluğa bulaşmamıştır.

1.5. VERİLERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ

Değerlendirme teknikleri, araştırma konumuzu oluşturan olguya dair veri toplamak için kullanılan araçlardır. Nicel ve nitel olan çalışmamızda kullanılan araştırma teknikleri; “anket” ve “yarı yapılandırılmış” görüşmedir.

Anket formu 26 sorudan oluşmakta, formda kişisel bilgiler ve aile bilgileri yer almaktadır. Anket sorularında temel amaç, çocuğun genel anlamda tanımak, çocuğu suça iten faktörleri tespit etmek, çocuğun içinde bulunduğu çevrenin çocuk üzerindeki etkisini değerlendirmektir.

Yarı yapılandırılmış görüşmede ise Ağrı denetimli serbestlik müdürlüğünde yapılan rehabilitasyon uygulamaları hakkında bilgi almak ve bu uygulamadan yararlanan “SSÇ”lerin memnuniyeti ölçülmeye çalışılacaktır.

“SSÇ”lerle anket uygulaması gerçekleştirilirken “DSS”ne yönelik sorular sorulmakla birlikte yarı yapılandırılmış mülakat esnasında da bu konu daha detaylı bir şekilde öğrenilmeye çalışılmıştır.

Veri analizlerinin, SPSS (Statistical Package for the Social Science) 16.0 paket program ile yapılmıştır. Bu çalışmanın sosyodemografik özellikler dışındaki bağımlı ve bağımsız değişkenlerin açıklamaları verilmiştir.

Bu araştırmada veriler, denetimli serbestlik sistemi içerisinde cezasının infazı yapılan ve haklarında “SAR”³ hazırlanan “SSÇ”lere yönelik bir “Anket” ve “yarı yapılandırılmış görüşme” uygulanarak elde edilmiştir.

Araştırmada uygulanacak anket formu, mülakat ve araştırmanın uygulanacağı denetimli serbestlik müdürlüğü belirlenmiş, araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli olan izin Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünden alınmıştır.

1.6. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Konun araştırılma ve ilerleme sürecinde bizi zorlayan ve daha çok emek sarf etmemizi sağlayan bazı durumlarla karşılaştık. Diğer bir deyişle bazı sınırlamalarla karşı karşıya kaldık. Çalışılan deneklerin çocuk oluşu, kendilerini ifade edememelerinin bazı durumlarda baş göstermesi iletişimi zorlaştırabilmekteydi. Bu durumda üstesinden gelebilme adına daha çok zaman ayırmaya ve samimiyeti ilerletmeye çalıştık. Anket ve yarı yapılandırılmış mülakatlarda soruların cevaplandırılmasında “SSÇ”lerin çekingen ve içine kapanık halleri bir diğer olumsuz durum yaratmaktaydı. Bu da çalışmamızın zorluk katsayısını artırmaktaydı.

---

³ “SAR”: “SSÇ”ler hakkında hazırlanan sosyal araştırma raporudur. Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında “SAR” kısaltması şeklinde kullanılacak.

II. BÖLÜM

SUÇ, SUÇ TEORİLERİ, CEZA VE ÇOCUK SUÇLULUĞU

Bu bölümde, suç, suç teorileri, ceza, çocuk, çocuk suçluluğu ve suça sürüklenmiş çocuk tanımlanacak çocuk haklarını, çocuk ve ebeveyn kavramlarını, çocuğun onarıcı adalet sistemindeki yerini açıklamaya çalışacağız.

2.1. SUÇ

Geçmişten günümüze suç, farklı tanımlamalarla ele alınmıştır. İlk çağda suç işleyen bireyler hastalıklı olarak adlandırılırken, ortaçağda ise şeytana uyma, dinden çıkma gibi değerlendirilmeler yapılmıştır. Yeniçağ ve yakınçağda ise farklı disiplinlerin ortaya çıkması ile birçok kavramda olduğu gibi suçun da birden fazla tanımı yapılmıştır.

Suça yönelik tanımlara baktığımızda düşünürlerin suçu; psikolojik, sosyolojik ve hukuksal olmak üzere üç farklı yönde ele aldıklarını görmekteyiz. Çalışmamızın veri sonuçlarından da anlaşıldığı gibi suç ağırlıklı olarak sosyolojik nedenli olarak ortaya çıkmakta ayrıca psikolojik nedenlerde çalışmamızda önemli bir yer tutmaktadır. Biz ilk olarak sosyolojik tanımlardan başlayarak, sırası ile psikolojik ve hukuksal tanımlara da yer vererek bu başlığı bitirmeye çalışacağız.

“Suç ve suçlu konusu sosyolojide 19. yüzyılın pozitivist teorileri çerçevesinde bilimsel bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır. Ayrıca, suç ve sapma kavramları da literatürde çoğu zaman birlikte anılmasına rağmen, tüm suçlar sapma sayılamayacağı gibi, tüm suçlar da sapmadan kaynaklı değildir; ortada bir zarar söz konusuysa suç kavramı gündeme gelir. Ortak bir suç tanımı olmamasına rağmen, sosyolojinin temel yaklaşımı suçun nedenlerini bulmak üzerine odaklanmıştır” (Düzgün, 2007: 6).

Platon suçu ruhun hastalığı olarak görmüş; suçun tutkular, haz arama alışkanlığı ve bilgisizlik yüzünden oluştuğunu öne sürerek, suçun işlenmesinde toplumun etkisinin minimal düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Aristoteles ise suç işlemenin nedenlerini yoksulluk, devrim gibi toplumsal koşullara dayandırırken, bireyin kişisel menfaatleri uğruna suç işlemesini göz ardı ettiği için tanımlamanın

eksik olduğu söylenebilir. Toplumsal temelli bir tanımlama yapan Aristoteles suç sosyolojisinin korucusu sayılmaktadır(Yavuzer, 2011).

Durkheim suçu, toplumsal birlikteliğe bir saldırı olarak görmüş ve toplumun mevcut normlarının suçu tetiklediğini dile getirmiş suçun işlenmesine karşı oluşacak tepkinin toplumu bütünleştireceğini belirtmiştir (Böcek, 2009). Durkheim, sosyal kuralların olmamasının anomi'yi doğurduğunu, anomi'ninde normsuzluk olduğunu, normsuzluğunda bireyi intihar ve suç gibi yıkıcı davranışlara yönelttiğini belirtir. Buradan Durkheim'ın toplumsal baskının bireyi suça sürüklenme ihtimalini göz ardı ettiği anlaşılmaktadır.

Lombroso' e göre suç doğal bir olaydır. Bitkiler ve hayvanlar âleminde nasıl ki suç varsa toplumlarda da suçun olması olağandır. Lombroso insanların doğuştan suça eğilimli olduğunu, suç işleyen insanların fiziksel olarak diğerlerinden farklı olduğunu iddia etmiştir. Lombroso bireyleri etiketleyerek suçu tanımlamış ve suçun sosyal öğrenme yönünü ihmal etmiştir. Ona göre suç genetik olarak da nesilden nesile aktarılmaktadır (Yavuzer, 2011).

“Julia Schwendinger ve Herman Schwendinger, detaylı bir sosyolojik suç tanımı yapmışlardır. Onlara göre, suç sağlık için zorunlu, beslenme, barınma, tıbbi aç gözlü bireylerden zorlayıcı basıcı elitlere kadar herkese karşı korunma gibi gereksinimleri ihlal etmeyi içeren her türlü zararlı faaliyet olarak tanımlanır” (Akt. İçli, 2013: 24).

Sosyolojik olarak suç, bireyin beslenme, barınma, güvenlik ve saygınlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak için başvurduğu bir eylemdir. Birey sadece ihtiyaçları için suç eyleminde bulunmaz, birçok araştırmaya göre bireyin suça kişisel haz arayışı içinde yöneldiği anlaşılmaktadır.

Bazen suç, bazı amaç ve hedeflere ulaşmak üzere bilinçli olarak seçilmiş bir davranış şeklinde gerçekleşebilir. Burada suç oluşturan davranışların bireye kazanç itibar elde etme veya duygusal bir gerilimi boşaltma gibi şeylere olanak sağladığı da görülmektedir (Dönmezer, 1994).

“Suç temelde bir yasayı ihlal ederek işlenen ya da yerine getirilemeyen eylemdir. Yasa siyasal otorite tarafından tatbik edilen formel ve toplumsal kuraldır. Genellikle devlet (ya da devleti elinde bulunduran güç elitleri) güçlü bir şekilde taşınan değerleri ve normları ihlal eden eylemleri suç olarak nitelendirir” (Zastrow, 2014: 406). Suç, resmi ve toplumsal kurallar bütünü olan yasanın ihlal edilmesi ile meydana gelir. Hukuksal olarak yapılan bu tanımda hümanist yaklaşımın ihmal edildiği görülmektedir.

“Sosyolojinin odaklandığı araştırma konularına bakıldığında özellikle “toplumsal sorunlar” alanında da bir yoğunlaşma gösterdiği gözlenmektedir. Suç ve suçluluğu açıklama çabası olarak formüle edilen sosyolojik kuramların sayısı bir hayli fazladır. Suç kuramlarının bu denli fazla olması, suç olgusunun karmaşıklığı ve suç işleyenlerin sahip oldukları farklı suçlu profillerinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, çok sayıda suç türünün olması suçlulukla ilintili çok sayıda değişkenin var olması ve suç işleyenlerin sahip olduğu bireysel özelliklerinin farklılık arz etmesi gibi nedenler, suç olgusunun çok perspektifli açıklamasını gerekli kılmıştır” (Kızmaz, 2004: 297).

Genel olarak suç toplum tarafından veya devletin yetkili organları tarafından belirlenen normlara bireylerin aykırı davranış sergilemesini ve toplumun bütünlüğünü bozmaya yönelik bir çabanın olmasını, topluma verdiği zararlar toplumun gelecek nesilleri için tehlike oluşturmasını ve toplum düzenini bozmaya yönelik davranışların bütününe kapsadığını söyleyebiliriz.

2.2. SUÇ TEORİLERİ

Suç, tarihten günümüze kadar insanlığın karşısında bir problem olarak varlığını hep sürdürmüştür. Suç olgusunu açıklayan birçok teori bulunmasına rağmen genelde teoriler psikolojik, biyolojik ve sosyolojik tabanlı olarak ortaya çıkmışlardır. Çalışmamız sosyolojik bir çalışma olduğu için burada sosyolojik tabanlı teorilere yer verilecektir. Bu olgu toplum düzenini bozmaya yönelik olduğu için sosyoloji biliminin de ilgi alanına girmektedir. Toplumun kurulu düzenini sağlayan bireylerin suç işlemesini ve suça bulaşmasını önlemek için sosyologlar araştırmalar yapmış ve teoriler ortaya atmışlardır. Tam anlamı ile suçu ortadan kaldıran veya suçun nedenini

ortaya koyan bir teori olmamakla beraber, kısmen de olsa suçun var olma nedenini açıklayan teoriler de mevcuttur.

Bu başlık altında suçu sosyolojik olarak açıklayan teoriler üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Sosyolojik suç teorileri birçok sosyolog tarafından değişik şekilde sınıflandırılmıştır. Bize en yakın sınıflandırma şekli olan Siegel'in yaptığı sınıflandırmadır;

1. Sosyal Yapı Teorileri
2. Sosyal Süreç Teorileri
3. Çatışma Teorileri(İçli, 2013).

2.2.1. Sosyal Yapı Teorileri

2.2.1.1. Fonksiyonalist Teoriler

Fonksiyonalist teorisyenler denilince aklımıza gelen ilk kişi Durkheim'dir. Sosyolojinin kurucularından da olan Durkheim suç olgusuna getirdiği yorumlarla kriminolojiye büyük katkılar sağlamıştır.

Durkheim suç olgusunun toplumsal yapı içinde var olmasının normal karşılanmasının gerektiğini ifade etmektedir. “Suç ona göre her yaşta, hem yoksullukta, hem zenginlikte var olduğuna göre insan tabiatının bir parçası olarak görülmektedir”(İçli, 2013: 98). Durkheim suçluluğu normal bir olgu olarak görmesinin yanında toplumsal yaşamın olduğu her yerde suç olgusunun var olabileceğini açıklamaktadır (Kamer, 2013).

Durkheim suçluluğun olmadığı bir toplumu tercih etmezken, suç olgusunun varlığını toplumsal düzen için olumlu katkı sağladığını belirtmektedir. Suçun iktisat yapısının toplumun birden fazla işlevini aktifleştirdiğini belirtmektedir. Örneğin; Suçun toplumsal alanda oluşturduğu tahribatları onarmak için yargı merciini çalıştırarak toplum bütünleşmesine katkı sağlaması gibi.

2.2.1.2. Gerilim(Anomi) Teorisi

Sosyal yapı teorilerinin ikincisi olan gerilim teorisi Dukheim'in "anomi" teorisi üzerine kurulmuş ve Robert K. Merton tarafından geliştirilmiştir. Merton bu teorisi ile hem çocuk hem de yetişkin suçluluğunu açıklamaya çalışmıştır.

Merton'a göre özellikle ekonomik açıdan dezavantajlı olanların başka bir ifade ile alt sınıfa mensup bireylerin, üst sınıfa yükselebilmek adına gayretleri önemli ölçüde gayri meşru yolların denenmesi ile neticelenmektedir (Akt. Kızmaz, 2005: 184-185). Bireyler sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda eksiklerini tamamlamak için sapmış davranışlara itelenmektedirler. Burada şunu da belirtmek gerekir ki Merton'un kastettiği bu tarz sapmış davranışların alt ve üst sınıfların çok uç noktalarda ayrıştığı toplumlarda gerçekleştiğini belirtir. Ama bütünleşmiş toplumlarda bu tarz sapmış davranışlar olduğu pek söylenemez.

"Merton ve takipçileri suç oranlarının alt sınıfta daha yüksek olmasını alt sınıfa mensup kişilerin amaçlarına yasal olarak ulaşma imkânlarının az olmasına bağlamışlardır"(İçli, 2013: 105).

Anomi teorisyenlerine göre, gerçekleştirilmeyen istekler, kişilerin suça yönelik davranışlarda bulunmasına neden olmaktadır. Topluma egemen olan ahlakın reddi anomiyi doğurur. Anominin de kelime anlamı düzensizliktir. Düzensizliğe neden olan çoğu davranışlar norm dışı davranışlardır (Yücel, 2004).

Bu teori alt sınıflardaki suçları iyi çözümlerken, üst ve alt sınıflardaki suçların meydana gelmesini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedendir ki ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. Çünkü suçun sadece alt sınıfta var olması gibi bir algının yaratılması ve teorinin eksik kaldığı önemli noktalardan biridir.

2.2.1.3. Alt Kültür Teorisi

XX' inci yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra alt kültür teorisini kriminolojik araştırmalarda ağırlığını ortaya koymuştur. Alt kültür teorisini çalışmamız için önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü alt kültür teorisyenleri olan Alber K. Cohen, Ricard A. Cloward, Lloyd E. Ohlin araştırma sahamıza da giren çocuk suçluluğu ve gençlik suçluluğunu açıklayabilmek amacı ile bu teoriyi geliştirmişlerdir.

Alt kültür teorisi bireyin yaşadığı yerin ve kültürün onu suça ittiğini ifade etmektedir. “Chohen, suç alt kültürün; alt ve orta sınıf kültürü ile arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir”(Kızmaz, 2005: 158). Burada suça sürüklenmiş çocuk olgusunun, baskın kültürün etkisi ile meydana geldiği anlatılsa da suça sürüklenen çocuğun ihtiyacı olmayan durumlarda da suç işlediği araştırmalarda görülmektedir. Evet çocuk yaşadığı yerin eksikliklerini tamamlamak için suça bulaşır ama orta ve üst sınıfın böyle bir ihtiyacı olmamasına rağmen neden bu sınıflarda suç işlemekte sorumuza cevap bulamadığı için teorisinin eksikliği görülmektedir. Örneğin; Ağrı’nın yoksul mahallelerinden biri olan Yüzüncü yıl’da en çok işlenen suç türü olan “Hırsızlık” suçunun olması bu teoriyi kanıtlar nitelikte bir örnektir.

2.2.1.4. Sosyal Ekoloji Teorisi

Bu teori farklı kaynaklarda Sosyal organizasyonsuzluk teorisi olarak da adlandırılmaktadır. İnsan ve çevre arasındaki ilişkiyi sosyal ekoloji olarak ifade edebiliriz. Sosyal ekoloji teorisi çevrenin değişimi ile meydana gelen reaksiyonları açıklamaya çalışmaktadır.

Sosyal ekoloji teorisinin en önemli temsilcileri Cliffard R. Show, Henry D. McKay, Robert E. Park ve Ernes Burgess’tir. Bu isimler Şikago üniversitesindeki çalışmaları ile bu teoriye büyük katkılar sağlamıştır.

1920’lerde Şikago üniversitesindeki bilim adamları sosyal düzensizliğin var olduğu mahallelerde geleneksel araştırmalar yapmışlardır. Bu araştırmalara göre geleneksel değerlerin yerini suçlu değerlerinin ve geleneklerin aldığı görülmüştür. Onlara göre suçlu değerleri suçtan uzak gruplara aktarılmaya çalışılmaktadır (İçli, 2013).

Bu fikrin oluşumuna neden olan etmenler Şikago kentinin öncelikle 1860-1910 yılları arasında endüstrileşmenin sonucunda kentin nüfusunun hızlı bir biçimde artması ve bununla ilintili olarak kente çok önemli sosyo-kültürel, ekonomik ve demografik problemlerin ortaya çıkmasıdır (Kızmaz, 2005).

Bu başlık altında analiz edilen teorilerin özellikle temel tezi şehir hayatında heterojen yapının ve hareketliliğin suçu artırdığına yöneliktir. Aslında yapılan saha

araştırmaları da bunu kanıtlamaktadır. Ama şu da bir gerçektir ki sosyal değişim suçun üzerinde önemli bir etken iken durağan/statik toplumlarda meydana gelen suç, açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Sosyal ekoloji teorisine şunu da eklemek gerekir ki günümüz şehirleri bir plan çerçevesinde büyümekte ve bu teorilerin kastettiği gibi düzensiz bir organizasyonsuzluğa pek yer verilmemektedir. Dolayısıyla sosyal ekoloji teorisyenleri burada meydana gelen suçları açıklamakta yetersiz kalmaktadırlar.

2.2.2. Sosyal Süreç Teorileri

2.2.2.1. Sosyal Öğrenme Teorileri

Sosyal öğrenme teorisyenleri suçun öğrenmenin bir sonucu olarak meydana geldiğini savunurlar. Sosyal öğrenme teorileri çocukların gözlem yolu ile şiddet içeren davranışları öğrendikleri ve bunları davranışlarına dökmeleri neticesinde suçun meydana geldiğini ifade etmektedirler.

Sosyal öğrenme teorileri modern toplumlardaki ebeveyn çocuk ilişkisi, çevresel etmenler kitle iletişim araçlar gibi faktörlerin suçun üzerinde etkisini ciddi anlamda incelemektedirler.

Psikolojide insan davranışlarının iki çeşit olduğu tespit edilmiştir. Bazı davranışlarımızın kökeni insanın biyolojik varlığı oluşturur; bunlar refleks, içgüdü ve dürtülerden oluşur. Bazı davranışlarımız ise öğrenme sürecine uygun olarak sosyalleşme süreci ile elde edilir. Bu öğrenme sürecinde çocukluktan başlar ölüme kadar devam eder. O halde bu öğrenme sürecinde birey olumlu davranışlar öğrendiği gibi olumsuz davranışlar da öğrenir (Dönmezer, 1994).

Sosyal öğrenme teorisyenleri suçun çevresel faktörlerin etkisiyle öğrenilen bir davranış olduğunu belirtmektedirler. Aile yapısı ve kitle iletişim araçlarından kaynaklı suçlu davranışları açıklamaya yönelik ciddi analizler yapmışlardır. Sosyal öğrenme teorisyenleri geliştirdikleri yöntemlerle birçok suçlu açıklamalarına karşın ciddi eleştiriler de almışlardır. Bireyin suç işleme arzusu ve mağdurun etkisi gibi parametreleri göz önünde bulundurmaması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

Sutherland'e göre bireysel suçlu nadiren suç icat eder, birey daha çok çevresinden öğrendiği olumsuz davranışlar suça sebebiyet verir (İçli, 2013). Aslında her suçun öğrenileceği yanlış bir çıkarımdır. Çünkü bireyin haz ve dürtü neticesinde

de sergilediği olumsuz davranışlar mevcuttur. Dolayısıyla öğrenme teorilerin eksik kaldığı nokta bu gibi olumsuz davranışlara cevap verememeleridir.

Çalışmamızdaki bulgular bu teoriyi doğrulamaktadır. “Arkadaşlarınız arasında madde kullanan var mı?” sorusuna yaklaşık %60 evet diyerek bu durumu desteklemiştir. Ailelerin çocuklara yeterince ilgi göstermemesi ve ihmalkâr tutumları çocukları akranlarına yaklaştırmakta ve olumsuz davranışlar sergilemelerine imkan vermektedirler.

2.2.2.2. Damgalama(Etiketleme) Teorileri

XIX’ üncü yüzyılın son çeyreğinde etkinliğini hissettiren etiketleme yaklaşımı başlıca temsilcileri Fritz Sack, Charles Heoten, Willim I. Thomes ve George Herbert Mead’dır.

Damgalama teorisi suç olgusuna “birey niçin belirli davranışlar sapma olarak tanımlanmaktadır?” sorusuna cevap arama çabası içinde olmaktadır (Marshall, 1999:212). Etiketleme kuramı kişinin sosyal statüsüne zarar vermekte ve bireyi suça itmektedir. Etiketlemeyi yapan grup kendi pozisyonunu sağlamlaştırmak, damgalanan bireyi dışlamak ve tekrar toplumla bütünleşme durumunu ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle toplum tarafından etiketlenen birey ikinci bir sapma davranışı da yapma oranı artmaktadır.

Bir başka ifade ile etiketleme görüşüne çocuklar önemsedikleri basit hırsızlıklardan tutuklanıp mahkemeye getirilir ve suçlu muamelesi görürlerse çok büyük bir yanlış yaptıklarını ve belki de değersiz kişiler olduklarını düşünürler. Sonuçta kendileri gibi problem yaratan kişiler olarak etiketlenen diğer insanlarla bir araya gelirler ve bu durum onları daha ciddi suçlara yönlendirebilir (İçli, 2013: 141).

Etiketleme insanları alt kültürlerle itmekte ve dışlanan birey kendine yakın gördüğü grup ile kaynaşmakta benimsemektedir. Bu durum bireyin sapma davranışlarını tekrar etmesine neden olabilmektedir.

2.2.2.3. Birleştirici Utandırma Teorisi

Damgalama teorisine bir eleştiri olarak ortaya atılan Birleştirici Utandırma yaklaşımı John Broithwaite tarafından geliştirilmiştir.

Broitwaite'ye göre ayıplama ve utandırmanın her zaman damgalama teorisyenlerinin iddia ettiği gibi kötü bir şekilde sonuçlanmayacağı; aksine utandırma ve ayıplamanın doğru bir şekilde yapılması durumunda suç işleyen kişilerin yeniden topluma kazandırabileceklerini ve bu kişilerin kazanılabileceğini iddia etmiştir (Akt. Geleri, 2013:16)

Birleştirici utandırma teorisinin “onarıcı adalete” büyük katkısı olduğu görülmektedir. Çünkü bu teoriye göre suç işleyen bireye ceza verilirken bu cezanın kişiyi topluma verdiği zararı telafi etme imkanı ve bireye bu fırsatı vermek kişiyi ikinci bir sapmaya karşı korumak anlamına gelmektedir.

2.2.2.4. Kontrol Teorileri

Sosyal süreç teorilerinden biri olan kontrol teorisinin temel varsayım olarak insanın özünde iyilik potansiyeli ile dolu bir varlık yerine, her an kötülük yapmaya müsait ve kötülüğe hazır bir varlık olarak değerlendirilir (Dolu, 2011: 267). Kontrol teorisi diğer kriminoloji teorilerin sorduğu soru olan “insan neden suç işler” yerine “insan neden suç işlemez” sorusuna cevap aramaktadır.

2.2.2.4.1. Sosyal Bağ Teorisi

Kontrol teorilerinden biri olan sosyal bağ teorisi Travis Hirschi tarafından geliştirilmiştir. Sosyal bağ teorisi suçu, insanların içinde yaşadıkları toplumla aralarındaki sosyal bağların zayıflamasının doğal bir sonucu olarak açıklamaktadır. Bu yaklaşımda bireyin sosyal ilişkilerde yalnızlaşır ve bu durum onları suça yakınlaştırmaktadır. Bu yaklaşımın dört bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; bağlılık, adanmışlık, sürekli meşguliyet ve inanç'tır.

Bu dört temel bileşene göre; “Bağlılık” bireyin içinde bulunduğu toplumun değerlerine sıkı bağlı olmasının onu suçtan uzak tutmasını sağlar. “Adanmışlık” ise bireylerin bir hedeflerinin olması ve sahip oldukları değerleri kaybetmemek için suçtan sakınırlar. Diğer birleşen olan “sürekli meşguliyet” ise bireylerin faydalı uğraşlarının olması onları suçtan uzaklaştırır. Özellikle çocuk ve gençlerin faydalı uğraşları olması onları suçtan uzak tutacağını ifade eder. Son bileşen olan “inanç” ise bireylerin kuralları çiğnemesinin temel nedeni o kuralın faydasına inanmamalarıdır. Hirschi'ye göre bu dört bileşen güçlendikçe birey suçtan uzak duracak, zayıfladıkça suç işleme olasılığı artacaktır(Geleri, 2013:8-9).

Çalışmamıza dahil edilen çocukların büyük bir çoğunluğunun düzenli bir eğitim kurumuna devam etmemesi ve düzenli bir uğraşlarının olmaması onları suça sürüklemektedir. Bu noktada sosyal bağ teorisinin değindiği bütünleşme eksikliğinin bireyi suça sürüklediğini desteklemektedir.

2.2.2.4.2. Öz-Kontrol Teorisi

Kontrol teorilerinden bir diğeri olan Öz-Kontrol teorisi Travis Hirschi ve Micheal Gottfredson tarafından geliştirilmiştir. Hirschi sosyal bağ teorisinin suçu açıklamada eksik olduğunu düşündüğü için Micheal Gottfredson ile bu yaklaşımı geliştirmişlerdir.

Birey eğer kendini kontrol altına alabilirse suçtan uzak durmuş olur. Toplumda suç işleme fırsatı olsa da bireyin öz-kontrol yüksek ise suç işlemez. “Gottfredson ve Hirschi öz kontrolü düşük olan bireylerin özelliklerini; tahammülsüz, sabırsız, hayal kırıklığına dayanma gücü az, tembel, heyecanı ve tehlikeyi seven, sözlü ifade kabiliyetleri zayıf ve problemleri güç kullanarak çözmeye eğilimli olmak şeklinde sıralamaktır”(Geleri, 2013: 9).

Bu teoriye göre bireyin beden üzerinde hakimiyeti olmadığında suç işleme eğilimi artar. Öz-kontrol zayıf olan bireylerin sağlıklı bir aile geçmişi olmayan bir bireydir. Çünkü güçlü bir öz-kontrol sahibi birey çocukluğunda ebeveyn ilgisini yeterince almış ve aile kontrolünde büyümüş bir bireydir. Çalışmamızda da çocukların öz-kontrol eksikliğinin olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Çocukların bulaştıkları suçların farkında olmadıkları bulgular neticesinde anlaşılmıştır.

2.2.2.4.3. Kırık Cam Teorisi

Kontrol teorilerinden bir diğeri olan kırık cam teorisi ABD’li suç psikologu Philip Zimbardo tarafından geliştirilmiştir. 1969 yılında bu deney sonucunda bu teoriyi ortaya atmıştır.

Zimbardo ABD de yaptığı bir deneyde; suç oranının yüksek olduğu yoksul Bronx ve daha yüksek yaşam standartlarına sahip Palo Alto bölgelerine birer araba bırakır. Bronx’daki araba üç gün içinde yağmalanır. Diğer arabaya kimse dokunmamıştır. Zimbardo iki öğrencisi ile sağlam kalan otomobilin camını kırar etraftaki insanlarda onlara katılır ve birkaç dakika sonra otomobil kullanılmaz hale

gelir. Zimbardo bu deneyde ilk camın kırılmaması ya da çevreyi kirleten ilk duvar yazısının yazılmaması gerektiğini, aksi halde suç oluşturacak davranışların artacağı sonucuna varmıştır (Demirbaş, 2012).

Bu teorinin bazı suçları açıklamada yeterli görülebilmektedir. Ancak bu teori suç işleme riski olan her yerde yaşayan insanların hepsini potansiyel suçlu olarak görmesi teorinin zayıf yönünü göstermektedir. Eleştirildiği diğer bir nokta ise kent teorisi ötesine geçememesi kırsal alanda işlenen suçlara bir açıklama getirmemesidir.

2.2.3.Çatışma Teorisi

Sosyal yapı ve sosyal süreç teorilerinden sonra kriminolojiye farklı bir bakış açısı kazandıran teoride çatışmacı yaklaşımdır. Çatışmacı yaklaşımın önemli temsilcisi olan Marx doğrudan suça değinmese de çalışmalarında dolaylı yoldan suça önemli açıklamalar getirmiştir.

“Marx, temel eseri ‘Kapital’ de, suçluluğa ikincil olarak değinmiştir. Suçlar özellikle alt sınıf tarafından işlenir. Yasadışı verimlilik(artık değer), açıkça sosyal sapma ve suçluluğun meydana gelmesi, hakim olan yaşam koşullarına isyanın bir şeklini ortaya koyar”(Akt. Demirbaş; 142).

“Bundan ayrı olarak çatışma teorisi üzerinde çalışmalar yapan Calvin ve Pouly göre işçiler, işlerini her an kaybedecekleri endişesi ve sürekli tehdit koşulları altında çalıştırılmaları onları topluma olan bağlarını zayıflattığını onları suç işlemeye ittiğini ileri sürmektedirler”(Kızmaz, 2006: 313).

Çatışmacı suç teorisyenlerinin en çok eleştirildikleri nokta suçu sadece alt sınıfla açıklamaları, üst sınıfların işledikleri suç türlerine herhangi bir açıklama getirmemeleridir. Çatışma teorisyenlerinin suçu sadece sınıf farklılıklarına indirgemeleri düştükleri bir hatadır. Suç her toplumda meydana geldiği gibi toplumların her tabakasında da meydana gelir ve sınıf farklılıkları dışında da suça etki eden faktörlerde mevcuttur.

2.3. CEZA

Suç kavramında olduğu gibi, cezanın da birden fazla tanımı yapılmaktadır. Bizim için cezanın özellikle, sosyolojik tanımı ve çocuk suçluluğu da kapsayan tanımları önemlidir.

Ceza olgusu yasalara karşı gelerek suç işleyen bireye uygulanan yaptırımdır. Köken olarak Arapçadan gelen ceza, kötü eylemin karşılığı anlamına gelir. Ceza hukuk literatürün de kanunun ihlal edilmesine karşılık yapılan yaptırım, sosyolojide ise toplumun uygun görmediği eylemler bütünü yapan kişinin dışlanması olarak yorumlanır. Hukuk ve sosyoloji içi içe olan yapılardır. Bu nedenle sosyolojik tabanlı olmayan bir hukuk, ideal düzeni sağlamaya yeterli normlar bütünü oluşturamaz.

“Kabul edilen ortak bir tanımla ceza şöyle tarif edilir: Ceza suç işleyen kişiye çeşitli yapıcı amaçları geliştirmek için uygulanan ve esasında kişiyi bir takım yoksunluklara tabi kılan müeyyidedir” (İçli, 2013: 43).

Yaptırım suçtan suça ve dönemden döneme değişkenlik göstermektedir. Geçmiş zamanlarda suçluya zarar vererek uygulanan ceza günümüzde suçluyu da korumayı ve suçluyu topluma tekrar kazandırmayı amaçlamaktadır. Ceza, işlenen suç türüne ve oranına göre farklı şekilde de uygulaması yapılmaktadır. Suçlunun hayatına son verme, özgürlüğünü kısıtlama, haklarını kısıtlama, maddi olarak kayba uğratma ve günümüzde alternatif ceza uygulamaların başında gelen topluma hizmet etme, suçlunun ıslah edilmesine yardımcı olma gibi çeşitli şekillerde ceza uygulanmaktadır.

“Öztürk/Erdem’e göre ise; “ancak kanunla konulabilen, amacı, suç işlediği yargısal bir karar ile sabit olan kimseyi, yine yargısal bir kararla kusurunun karşılığı olarak bazı yoksunluklara tabi kılarak, ıslah etmek(özel önleme) ve genel önlemeyi temin etmek olan korkutucu yaptırıma” ceza denir” (Akt. Bilgiç, 2012: 28).

“Cezanın amacı, iki temel görüşle açıklanmıştır. Cezanın geçmişe yönelik olduğunu savunanlara göre; geçmişte işlenen kötülük nedeni ile ceza verilir. Cezanın geleceğe yönelik olduğunu savunanlara göre; gerek uygulandığı kişi, gerekse toplum üzerinde, gelecekte bir yarar sağlayacağı için ceza verilir. İyi bir cezada bu iki yön

bir arada bulunur ve cezanın genel ve özel önleme amacına hizmet eder” (Bilgiç, 2012: 29).

Ceza, basite indirgenerek bir tanım yapılacak olunursa; toplumun suç saydığı davranışların gerçekleştirilmesi durumunda toplumun yetkili mercileri tarafından belirlenen yaptırımlara ve hukuk kurallarının yaptırımına ceza denir.

2.4. ÇOCUĞUN TANIMI

Çocuk tanımı toplumdan topluma, kültürden kültüre değişmektedir. Bu durum “çocuk” kavramının tanımlanmasında farklılıklara neden olmuştur. Bu farklılık genel olarak çocukluk dönemi yaş aralığında ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun hukuken tanımı şöyledir; tam ve sağ doğduğu andan itibaren ergin olduğu ana kadarki devrede bulunan “insan yavrusu” Türkiye’nin 09 Aralık 1994 tarihinde kabul ettiği birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi, 18 yaşına kadar her bireyi “çocuk” olarak tanımlamaktadır (Adalet Bakanlığı 2013:189). Bu tanımda diğer birçok tanım gibi çocukluk dönemi yaş aralığı hususunda belirsizlik içermektedir.

Çocuk birey olma yolunda çevreden gelenlere tamamı ile açık olan şekil almamış oyun hamuru gibidir. Başta ailesi olmak üzere, arkadaş çevresi, toplum, kitle iletişim araçları bu hamurun şekillenmesinde rol oynar.

2.5. ÇOCUK SUÇLULUĞU

Çocuk suçluluğu hukuksal bir olgudan ziyade sosyolojik bir olgudur. Bu sosyolojik olgu psikolojiden bağımsız değildir. Çocuk suçluluğunun, çocuk mümeyyiz olana kadar hukukta bile kabul gören bir yaptırımı yoktur.

Çocuk suçluluğu hukuksal açıdan ziyade sosyolojik açıdan incelenmesi daha doğrudur. Sosyolojik faktörlerin başında çocuğun anne babasız sevgiden yoksun bir ortamda büyümesi gelmektedir. “Kimsesiz çocuk” olarak nitelendirilen çocuklar yetiştirme yurtlarında ve o imkânı bulamayan çocuklar sokaklarda sevgiden, güvenden, sağlıklı beslenme ve eğitimden yoksun bir şekilde, yaşam mücadelesi verirken, topluma dayattığı çocukları suça itmektedir.

Ailesi ile yaşamını idame ettiren çocuklarda, çocuk suçluluğunun nedenlerinin başında; gelir adaletsizlikleri, iç ve dış göçler ve buna bağlı olarak çevresel uyumsuzluk, yetersiz eğitim rehabilite eksiklikleri, sosyal aktivite alanlarının yetersizliği, aile ve arkadaş ortamı, kendini kabul ettirme gibi faktörler gelmektedir. Bu faktörler göz önüne alınarak bir değerlendirme yapıldığında; çocuk suç işlemez, suç işlenen bir toplumda yukarıdaki sebeplerden dolayı kendine rol modeller bularak toplumu taklit eder, bu şekilde kendini kabul ettirme çabasına girer bu da çocuk suçluluğunun meydana getirir.

Hukuk çocuk suçluluğunun önüne geçmek için çocuklara özgü tedbirler almış ve bazı haklar tanımıştır. Bu haklar hem anayasamızda hem TCK'da hem de Birleşmiş Milletler çocuk hakları sözleşmesinde yasalaşmıştır.

“Çocuk suçluluğu bazı kaynaklarda çocuğun sosyal uygunsuzluğunun bir ifadesi veya çocuktaki sapmış davranışların yasal müdahale gerektirecek duruma dönüşmesi olarak tanımlamaktadır. Çocuk suçluluğu bazı ülkelerde 17 veya 18 olarak kabul edilen yasal yaş sınırındaki bir çocuk tarafından devletin yetkisindeki alan içerisinde uygulanan ceza kanunun ihlali halinde söz konusu olur”(İçli, 2009).

Denetimli serbestlikte “ARDEF⁴” çocuk suçlusu ya da suça sürüklen çocuk için “Araştırma ve Değerlendirme Formu”nun kısaltılmış halidir. “ARDEF” yarı yapılandırılmış bir Risk-İhtiyaç-Uygunluk değerlendirme aracıdır. Bu değerlendirme aracı sayesinde çocuğun toplum için oluşturduğu risk durumunu ve çocuğun koşullu salıverilme süreci esnasında ihtiyacı olan çalışmaları tespit eder.

2.6. ÇOCUK HAKLARI

Çocukların savunmasız, korunmaya muhtaç olması; nerde doğduklarına, kim olduklarına, cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarının olması gerekmektedir. Çocuklar bedensel, zihinsel yönden en güçsüz, en bağımlı kesimdir. Bu nedenledir ki çocuk hakları tarihte en geniş kabul gören insan hakları belgelerine sahiptir. 20 Kasım tüm Dünya da çocuk hakları günü olarak kabul edilmiştir.

---

⁴ARDEF: “SSÇ”lerin ihtiyaç ve risk durumunu belirleyen değerlendirme aracıdır.

Türkiye çocuk haklarına dair sözleşmeyi 1990 yılında imzalamıştır. Bu sözleşme 191 ülke tarafından kabul edilmiştir. Sözleşme toplamda 54 maddeden oluşmaktadır. Temel çocuk hakları; sağlıklı yaşam hakkı, eğitim hakkı ve mümkün olduğu ölçüde anne-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı vardır.

Bu hakların daha da genişletilip yaygınlaştırılması gerekmektedir. Çocuk işçiliği, çocuk yaşama hakkının ihlali, çocuk istismarı, çocuğun suça teşviki dünya da oldukça yaygın görülmektedir. Bu durum özellikle az gelişmiş ülkelerde gözlenmektedir.

Çocuk suçluluğun önlenmesine dair Birleşmiş Milletler yönlendirici (Riyada Kuralları) ilkelerine göre, çocuk suçluluğunun önlenmesi için toplumsal politika oluşturularak toplumun tüm kesimleri çocuk suçluluğunun önlenmesi amacı ile iş birliği yapmalıdır (Adalet Bakanlığı 2012). Toplumun geleceği için çocuk suçluluğunun önüne geçilmeli, suça itilen çocukların topluma kazandırılmalıdır.

Pekin Kuralları olarak bilinen Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları, dünyanın her yerinde suça yönelen çocuklarla ilgili yargı sürecinde olması gereken asgari koşulları belirler.⁵ Çocukların yaşları itibarı ile kendilerini savunma durumu olmadığı için dünya genelinde böyle bir standardın olması şüphesiz çocukların menfaatinde ancak tam anlamı ile uygulandığında.

Özgürlükten Yoksun Küçüklerin Korunması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgarî Kuralları (Havana Kuralları), özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların hangi şartlar içinde yaşamaları gerektiğini kurallara bağlar. (Adalet Bakanlığı, 2012: 191). Burada tutuklu olan ya da hüküm giymiş çocukların kaldıkları yerin yaşam şartlarının çocuğun gelişimi için uygunluğunu belirleyen standartlar olması önemli bir sözleşmedir.

Gerek uluslararası sözleşmelerle gerekte çocuk koruma kanunu ile çocukların toplumun en önemli yapı taşını oluşturduğu ve çocukların haklarının güvence altına alındığı görülmektedir.

---

⁵ <http://www.unicef.org.tr/bilgimerkezi.aspx?grup=21>

2.7. ÇOCUĞUN ONARICI ADALET SİSTEMİNDEKİ YERİ

Onarıcı adalet anlayışı özellikle insan hakları alanındaki gelişmelerden ve ceza hukukunun insancılaşmasından etkilenmiştir. Uluslararası düzeyde hazırlanan ve imzalanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi birçok anlaşmanın ardından, Tokyo kuralları olarak da bilinen Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları da “hapis dışı önlemlerin kullanılmasını geliştirmek için temel prensipleri ve hapse alternatif bir cezaya tabi olan kimseler için minimum korunmaları düzenlenmektedir.

“Onarıcı adalet de, tanımı gereği, intikam kavramıyla bağdaşan anlayışın karşısında duran ve suç davranışının sebep olduğu zararın onarılması/tazmin edilmesi üzerinde duran bir adalet anlayışıdır. Onarıcı adalet anlayışı geleneksel ceza adaletinin bir alternatifi olmaktan çok bir tamamlayıcısıdır. Geleneksel yaklaşımlardan temel farkı, suç oluşturan eylemin devletten çok kişilere ve topluma yönelik olduğu kabulüne dayanmasıdır” (Öz-Ge Der, 2009: 21).

Geleneksel ceza adalet sisteminde, normlara aykırı bir davranış sergilendiğinde bunun karşılığında birey yargılanır ve davranışın ölçüsüne göre bireye ceza ödetilirdi. Binlerce yıl değişik toplumlarda bu ve benzeri uygulamalar yapıldı. Bu sistem suç işleyen bireyi etiketlediği ve bireyi toplum dışına ittiği için insancıl yönü zayıf bir uygulamadır. Bu sistem aynı zamanda toplumu suçlu, mağdur diye ikiye bölüyor ve dayanışma ruhunu zedeliyordu. Onarıcı adalet sisteminde ise, bireyin işlediği suçun bedeli bireyin topluma verdiği zararı telafi imkânı tanıyarak, birey toplum dışına itilmez, yaptığına bir hata olduğunu farkına varmasını sağlar.

“Geleneksel sistemde fail, toplumdan uzak tutulur, failin sosyal bir sorumluluk üstlenmesine ve verdiği zararları gidermesine çoğunlukla imkân tanınmaz. Faile yardım, faili ıslah etme düşüncesine dayanır. Buna karşılık onarıcı adalet, mağdurun ve failin ihtiyaçları arasında denge kurmak, sorunlarına çözüm bulmak suretiyle toplum menfaatleri üzerinde yoğunlaşır. Bu anlayışta ceza adaleti sistemi, tarafların hukuka tamamen uyarak, içinde sorunlarına çözüm buldukları yasal bir kurum şeklinde görülür” (Öz-Ge Der, 2009: 23).

Çağdaş dünya da geleneksel infaz sistemlerinin artık bir geçerliliği kalmadığını söyleyebiliriz. Çünkü günümüz dünyasında birey daha çok değerli ve kıymetli oldu. Bu nedenle toplumların geleceği için her bir bireyin önemi çok büyük. Bu durumda ancak onarıcı adalet sisteminin getirdiği uygulamalar bu dönem infaz sistemine cevap verebilir.

2.8. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR İÇİN DENETİMLİ SERBESTLİK

Toplumların gelişmesi iyi yetiştirilmiş olan çocuk ve gençlere bağlıdır. Davranışlarının tam olarak sonuçlarını kavrayamayacak olan çocukların suça sürüklenmemesi, suçtan dolayı mağdur olmaması ve suçtan uzak kalmaları için adalet sisteminin eğitim ve iyileştirme temeliyle yani suça sürüklenmiş çocuğu toplumla bütünleştirerek yeniden topluma kazandırması amaçlanmalıdır.

Çocuklar yetişkinlerden farklı olarak suça karışmış kesim olsa da tam olarak kendi hür iradeleriyle suç unsuru sayılabilecek bir eylem gerçekleştiremezler. Çocuğun suça sürüklenmesinde birçok nedenin varlığı sıralanabilir. Bunların en başında ailevi nedenler görülmektedir. Aile bağlarının zayıf olması, yanlış ebeveyn tutumlarının olması (tutarsız, ilgisiz, otoriter ve sert), ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olması ya da boşanmış ebeveynlerin olması çocuğun suça itilmesinde en önemli etkenler olarak sıralanabilir. Ailenin ekonomik durumlarının kötü olması nedeniyle çocukların küçük yaşta eğitimlerini yarıda bırakıp çalışma hayatına girdikleri ve küçük yaşlarda ağır şartlarda hayatlarını idame ettirmeye ve aile geçimine katkı sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Aile içerisinde suça karışmış bireylerin olması anne ya da babanın veya aile içinde örnek aldığı kesimin suça karışmış kesim olması çocuğun onu model alarak suça sürüklenmesine neden olabileceği söylenebilir.

Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine gelen çocukların bir çoğunun aile bireylerinden suça karışanların olduğu ve çocukların büyük bir kesiminin eğitimlerini yarıda bıraktığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, özellikle uyuşturucu suçundan gelmiş olan çocukların genellikle arkadaş ortamından etkilenerek uyuşturucu kullanmak istediği veya kullanmaya başladığı da yapılan gözlemler arasındadır.

Suçta sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasını ve sosyal sorumluluğunun geliştirilmesini sağlayan onarıcı adalet programları, gencin etrafında bir toplum gözetimi kurulmasını sağlar ve bu yönüyle toplum desteğini de kolaylıkla kazanırlar. Yetişkin suçluluğundan farklı olarak çocuk suçluluğunda, suçun sorumlusu çocuk değildir. Bu anlamda çocuk suçta itilerek aynı zamanda suçun “mağdur”u olmaktadır. Denetim altına alınan çocuğa ceza değil sorumluluk verilmektedir. Dolayısıyla bu sistem, özellikle suçla ilişkileri yetişkinlerden farklı olan çocuklar açısından son derece yararlıdır (Öz-Ge Der, 2009).

Çocuklar toplum yapısının en temel unsurunu oluşturdukları için toplumun geleceğini sağlam temeller üzerine inşa etmek için çocukların güvenli, suçtan uzak ve eğitim merkezli bir ortamda gelişmesi için politikalar bu doğrultuda oluşturulmalıdır. Denetimli serbestlik sistemiyle suçta karışmış çocuğa toplumsal barışma imkânı sunulurken, diğer yandan çeşitli açılardan destek görmesi sağlanmakta, böylelikle çocuk, yeniden suçta teşvik edecek etki ve ilişkilerden uzaklaştırılmaktadır.

“Suçta sürüklenen çocuklar hakkında verilen denetimli serbestlik kararının çocuğa uygulanmasında daima çocuğun yararı ve topluma yeniden kazandırılmaları ön planda tutulmaktadır. Bu doğrultuda Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığımızın “Çocuklar ve Mağdurlarla ilgili Çalışmaların Geliştirilmesi” konulu çalışması ile eğitim ve iyileştirme çalışmaları için çocuklara özgü müdahale programları geliştirilmiştir. Bu kapsamda, geliştirilen programları müdürlüklerde uygulayacak olan denetimli serbestlik uzmanlarına gerekli eğitimler de verilmiştir” (Demiray ve Tok, 2014: 35).

Denetimli Serbestlikte son dönemlerde suçta sürüklen çocuklara yönelik uygulamalar daha da artarak devam etmiştir. Özellikle bu alanda yapılan eğitim ve iyileştirme çalışmalarının amacı çocuğa suç davranışları hakkında farkındalık kazandırmaktır. Bu çalışmalar: Bireysel görüşme, grup çalışmaları, kişisel gelişim seminerleri ve ebeveyn görüşmelerini oluşturmaktadır.

2.9. ÇOCUK VE EBEVEYN İLİŞKİSİ

Kanunen bir çocuğu ne kadar korumaya çalışsak da o çocuğun anne ve babası yanındaki durum kadar ne koruyabiliriz ne de sağlıklı yetiştirebiliriz. Bir çocuğun sağlıklı yetişebilmesi için öncelikle yetişkinlik dönemine kadar ailenin yanında büyümesi gerekir. Aile içi sağlıklı iletişim ortamında büyüyen çocuğun suç işleme riski de bir o kadar düşük olur.

“Türkiye’de suçlu çocuk ve yetişkinlerle yapılan birçok araştırmada suç işleme davranışında erken çocukluk deneyimlerinin ve aile ilişkilerinin önemli olduğu ortaya konulmuştur” (Demirtaş, 2011: 87). Burada belirtilen örnekte olduğu gibi araştırmalarda çocuk ve ebeveyn ilişkisinin suçu önlemede önemi büyüktür.

Çocukların içinde bulunduğu gelişimsel dönem özellikleri açısından yetişkinlere oranla suça karışma eğilimleri daha fazla olabilmektedir. Örneğin, Türkiye İstatistik Kurumu verileri incelendiğinde, 2010 yılında 188.044 çocuğun güvenlik birimine getirildiği görülmektedir. Bununla birlikte 476 çocuk öldürme, hırsızlık, ırza geçme vb. suçlardan hüküm giymişlerdir.⁶

Çocuklar bilişsel olarak yetişkin düşüncesine erişemedikleri için yaptıkları davranışların sonuçlarını kestiremeyebilirler. Bu nedenle çocukların yetişkin izlemesine ihtiyaçları vardır. İhtiyaç duydukları bu izlemeyi de ebeveynleri onlara sağlamalıdır. Ailenin, çocuklarının temel ihtiyaçlarının yanında diğer ihtiyaçları da (duygusal, sosyal vb.) karşılamada yetersiz kalması, çocuklarıyla etkili iletişim kuramaması, uygun olmayan problem çözme yöntemlerini kullanmaları, çocuğa karşı ilgisiz davranmaları dolayısıyla ebeveyn izlemesinin yetersiz olması çocukların suça itilmesinde risk faktörü oluşturabilmektedir.

Bu bağlamda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında önleyici rehberlik hizmetleri ön plana çıkmıştır. Denetimli Serbestlik de tam bu nokta da hem rehberliğe hem de psikolojik olarak suça itilmiş çocuklara yardım etmektedir. Denetimli serbestlik uzmanları çocuk dosyalarına daha fazla ilgi göstererek toplumun gelecek nesillerine iyi davranarak çalışmalara katılım sağlamıştır.

---

⁶ <http://www.tuik.gov.tr>.

Önemli sayılabilecek diğer bir neden de yanlış arkadaş seçimidir. Çocukların suça itilmesinde aileden sonra en önemli unsur olarak çocukların örnek aldıkları ya da içine girdikleri sosyal çevresinden seçtikleri arkadaşları iyi seçememeleridir.

Tüm bu durumlar ve sosyal olgular gösterdiği üzere çocuğun suça sürüklenmesinde aile önemli bir konuma oturmaktadır. Çocuğu suça karışmamış ebeveynler çocuklarını suçtan uzak tutmak için eğitim faaliyetlerini önemseme, etkinliklere katılım, çocuğun sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılama yoluyla çocuğu suçtan korumaktadır. Çocuğu suça sürüklenen ebeveynlerin önemli bir bölümü ebeveyn sorumluluğu taşımamakta, çocuğun yetiştirilmesinde bilinç sahibi olmamakta ve asgari bir ebeveynde olması gereken sorumluluk duygusunu genelde eksik olmaktadır.

Suç olgusu ile çocuk ilişkisi değerlendirilirken suçun özellikle sosyal nedenlerden kaynaklı patolojik bir durum olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Olgun birey için sosyal değişkenlerin suça etkisi daha sınırlı kalabilmekteyken çocukta tersi durum söz konusu olmaktadır. Çocuğun ilk sosyalleşme ortamını oluşturan ve çocuğun kişilik kazanmasında birinci derecede sorumlu olan ebeveynlerin profil özellikleri doğrudan çocuğu şekillendirmektedir. Sosyal bilim verilerinde sıkça bilimsel olarak kanıtlanan sorunlu ailelerde çocuk suçluluğunun oransal olarak artması tesadüfi değildir.

III. BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİK

Bu bölümde denetimli serbestliğin tanımı, denetimli serbestliğin ilkeleri, önemi, amacı, denetimli serbestliğin temel işlevleri, denetimli serbestliğin tarihi gelişimi ve bu sistemin uygulayışı ile beraber Türkiye de merkez ve taşra teşkilat yapısı ele alınacaktır.

3.1. DENETİMLİ SERBESTLİK KAVRAMI

3.1.1. Denetimli Serbestliğin Tanımı

Denetimli serbestlik uygulaması Türk hukuk sistemine yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu sistem ile birlikte artık fiilden çok fail düşünölmekte ve bu sistem insan onurunu korumaya dayalı bir şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır. Denetimli Serbestlik kavramı yönünden birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları;

“İlk olarak “Denetimli Serbestlik kavramı İngilizcede “probation” kelimesi ile ifade edilmektedir. “Kanıtlama ve deneme süreci” anlamına gelen bu sözcüğün kökeni Latincedeki ispat etmek, kanıtlamak, denemek anlamına gelen “probare”, “probatio” ve “probatum” kelimelerine dayanmaktadır” (Yavuz, 2012: 59).

Denetimli serbestlik kavramının tanımı, 05 Mart 2013 tarihli ve 28578 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlöğe giren Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmenliğinin 4’üncü maddesinde yapılmıştır. Bu tanıma göre denetimli serbestlik, “Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemidir (DSHY, 2013: 63-65).

“Diğer bir tanıma göre denetimli serbestlik, ceza mahkemelerinde görölen bir hizmet olup, suçluluğu saptanan sanık hakkında psiko-sosyal bir anket yapılmasını ve müesseseden yararlandırıldığında hükümlünün toplumda gözetimi ile tabi olacağı hürriyet rejiminin koşullarını içermektedir. Suçlulara sosyal yardım yöntemlerinin uygulanmasını, suçlunun sorunlarının olumlu bir biçimde çözömlenmesine uyumunu

sağlamayı ve suçluyu, sosyal ve hukuksal sorumluluklarını yerine getirmeye yöneltmeyi kapsamaktadır” (Yücel, 1986: 240).

Denetimli serbestlik kavramını iki şekilden tanımlayabiliriz. Birincisi en genel anlamıyla hapis dışı tedbirlerin infazını yapan sistem olarak tanımlanabilir. İkinci olarak ülkemizde uygulanan şekli ile daha geniş olarak ele alınabilir. Buna göre; ceza adalet sisteminin soruşturma ve kovuşturma evrelerinde şüphelinin daha iyi tanınması ve uygun tedbirin alınmasına imkânı sağlayan “SAR” düzenleyen; tutuklama yerine verilen adli kontrol tedbirlerinin ve belli şartlar altında hapis cezası yerine öngörülen hapis dışı tedbir kararlarının infazını yapan; hapis cezasının infazı sırasında yükümlülük belirlenerek koşullu salıverilen kişilerin denetimini yapan; koruma kurulları vasıtasıyla, suçtan zarar gören kişiler ile eski hükümlülere yardımcı olan bir sistem şeklinde tanımlanabilir (Savaş, 2011: 21-22).

Denetimli serbestlik sisteminin tanımına genel olarak baktığımız zaman bireylere (hükümlülere) cezaevlerine alternatif olarak toplumda kalma şansı verildiği görülmektedir. Böylece bireye sorumluluk duygusu yükleyerek toplumla kaynaşması öngörülür. Denetimli serbestlik sisteminin en önemli işlevlerinden biri; cezanın insani yönlerle çektirilmesi ve hükümlünün/bireyin toplumdan soyutlanmadan, cezanın infaz edilmesidir. Hükümlünün toplum içinde denetlenmesi, cezaevine gönderilmemesi mağdura verdiği zararın ödenmesi konusunda hükümlüye fırsat sunmuştur.

Mahkemeler daha önceleri sanığı yalnızca dosya ve duruşmadaki tutumuyla tanımaktaydı. Bu sistemin getirdiği “SAR” ile birlikte sanığın; çevresi, ailesi, sosyal yaşantısı, dosya ve belgeler üzerinde yapılan çalışmalarla sanığın her yönüyle değerlendirilmesi mümkün kılınmıştır (İlgün, 2010: 3). Bu rapor sayesinde sanığın sadece duruşmadaki tutumu ve dosyadaki bilgileri dışında suç işlemesine neden olan diğer değişkenlerde göz ününe alınmış olur.

Cezaevinde şartla tahliye olan hükümlünün risk analizi neticesinde belli bir süreyi kapsamak şartı ile plan yapılır. Bu planda suçlunun toplum içinde infazı yerine getirmesine yönelik çalışmalara yer verilir.

“Denetimli serbestlik sistemi ceza adalet sisteminin bel kemiğini oluşturur. Bu yeni sistem ile infaz hukukunda;

- 1-) Suç işleyen kişi açısından, kişinin yeniden sosyalleşmesini, üreten bir birey olarak toplumdaki yerini alması,
- 2-) Mağdur açısından, sosyal destek sunulması mağdurun korunmasının sağlanması,
- 3-) Toplum açısından ise suç ile oluşan zararın giderilmesinde aktif olarak toplum katılımının sağlanması sağlanacaktır” (Yenisey, 2006: 6).

“Denetimli serbestlik hizmetlerinin geleneksel cezalandırma anlayışından farklı olarak, “çocuk ve yetişkin suçluluğu” alanında yeni bir hizmet yöntemi olarak ortaya çıktığını; bireyin işlediği bir suç nedeniyle tutuklanması ya da mahkemece hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi sonucunda hapis ya da para cezası almak yerine, mahkeme tarafından belirlenen süre içinde ve yükümlülüğü yerine getirerek, cezasını toplum içinde gözetim ve denetim altında çekilmesi anlamını taşıdığını ifade etmek mümkündür” (Aslan, 2012: 11).

“Türk hukuk sisteminde denetimli serbestlik; kişinin işlediği bir suçtan tutuklanması ya da mahkemece hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi sonucunda cezaevine girmesi yerine, cezasını toplum içerisinde gözetim ve denetim altında çekmesini ifade eder” (Duman, 2009: 44).

“Çağdaş ceza hukuku anlayışında amaç; suçlunun iyileştirilmesi, topluma adaptasyon sağlaması, cezanın daha insani yöntemlerle infaz edilmesi ile kişilerin yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve toplumun suça karşı korunmasıdır. Suçlu kişilerin rehabilitasyonu ile ilgili olarak oluşturulmuş en etkili sistemlerden biri, toplum içinde yaptırımının uygulanmasına olanak sunan denetimli serbestlik ve yardım sistemidir” (Kaleli, 2010: 5).

Sonuç olarak genel bir tanımlama yapmak gerekir ise; “DSS”: çocuğun ve yetişkin bireyin suçu işlediğinde ya da suçu işleme teşebbüsünde bulunduğu yargılama esnasında haklarında sosyal araştırma raporu hazırlanarak adil bir yargılama yapılmasını sağlayan, hükümlünün şartlı tahliye edilmesinden sonra

denetim planı yapılarak onun toplum için oluşturduğu riskleri öngören, hükümlüyü faydalı olabilecek programlara yönelten aynı zamanda gizlilik, tarafsızlık ve insan onuruna saygı çerçevesinde hükümlüyü denetim altına alan hem bireyi hem de toplumu korumayı sağlayan çağdaş bir infaz sistemidir.

3.1.2. Denetimli Serbestliğin İlkeleri

Denetimli serbestlik sisteminin uğraşı insan olduğu için bu sistemin belli ilkeler etrafında şekillenmesi oldukça önemlidir. Birey, toplum için en önemli unsurdur. Bireyi koruduğumuzda toplumu korumuş, dolayısıyla da bireyi ve toplumu koruyan bir sistem geliştirmiş oluruz.

Toplumdaki tehlike olma durumunu ortadan kaldırabilmek için önleyici tedbirler alınmalıdır. Bu açıdan güvenlik tedbirlerinin önemi büyüktür. Toplumdaki tehlikelilik durumunu ortadan kaldırmak için güvenlik tedbirlerinin önlem alması gerekir. Bunu yaparken temel hak ve hürriyetler tehlikeye atılmamalıdır (İlgün, 2010: 9). Denetimli serbestlik ilkeleri; denetimli serbestlik kanunu ve denetimli serbestlik yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Bunlar;

3.1.2.1. İnsan Onuruna Saygı

Toplumların, medeniyetlerini ve kültürlerini ayakta tutan, onları geleceğe taşıyan, yok olmasını engelleyen insanlara toplumunu koruma ve hatalarını telafi etmesi için verilmesi gerekmektedir.

“Denetimli serbestlik hizmetlerinin uygulamasında görev alanlar, insan haklarına saygı, dürüstlük ve kararlılık çerçevesinde hareket eder; aşağılayıcı, onur kırıcı veya küçük düşürücü davranışlarda bulunamaz” (DSHY, 2013: 67).

“Suç işleyen de, suçun cezasını verecek olan da insandır. İşlemiş olduğu suçtan dolayı insanın bazı hakları kısıtlansa da bu kişilerin onuru ve şerefi yasalarla güvence altına alınmıştır” (Usta ve Öztürk, 2010: 18).

“İnsan onuru; izzetinefis, öz saygı, şeref, erdem, gurur, saygınlık, kendine saygı duyma ve başkalarını da kendine saygılı kılma olarak açıklanmaktadır” (Usta ve Öztürk, 2010: 18).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3.maddesinde; “Hiç kimseye işkence yapılmaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez” şeklindedir (Nursal, 2007: 253).

Bu hüküm Anayasamızın 17.maddesinde de güvence altına alınmıştır; “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya uyma muameleye tabi tutulamaz” şeklindedir(Anayasa, Madde-17).

Denetimli Serbestlik görevlisi hükümlü hakkında verilen kararda; sosyal hayatını olumsuz etkileyecek durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca hükümlüye yüklenen yükümlülüğün dışında görevler verilmemeli ve kişiyi rencide edici, ailesinin ve çevresinin yanında küçük düşürücü davranışlardan kaçınılmalıdır. Her ne şekilde olursa olsun kişi suçlu da olsa denetimli serbestlik görevlisi kişinin onur ve şerefine kırarak bir tutum içinde bulunmamalıdır.

3.1.2.2. Gizlilik

Denetimli serbestlik uzmanları hükümlülere birebir görüşmelerinde hükümlü ve uzman arasında geçen tüm konuşmaların gizli kalacağını, gerekçesi ne olursa olsun hiç kimse ile paylaşılmayacağını dile getirirler. Böylece hükümlü duygu ve düşüncelerini daha iyi ifade eder. Uzmanda hükümlüyü daha iyi tanır ve hükümlünün ihtiyaçlarını iyi tespit edip ona göre çalışmalarını değerlendirir. Bu noktada gizlilik ilkesi hükümleri yerine getirildiğinde hükümlü sorunlarını uzmana daha rahat bir şekilde ve güven ortamında ifade etmektedir.

“Denetimli Serbestlik uygulamasında görev alanlar, suçtan zarar gören, şüpheli, sanık, hükümlü ya da bunların ailesi hakkında öğrenmiş olduğu bilgilerin veya düzenlediği raporların gizliliğini korumak zorundadır. Bu bilgiler kanunun zorunlu kıldığı haller dışında hiçbir kurum veya kişiye verilemez” (DSHY, 2013: 67).

Usta ve Öztürk'e göre hükümlünün topluma kazandırılmasındaki temel taşlardan biri gizlilik ve karşılıklı güvendir. Denetimli serbestlik sistemi cezaevi dışında ve toplum içinde uygulandığı için hükümlü veya suçlunun devam etmekte olduğu bir işi ya da eğitimi olabilmekte, toplum içindeki sosyal hayatın olumsuz etkilenme ihtimalinden dolayı hükümlü hakkındaki bilgiler gizli tutulması çok

önemlidir (Usta ve Öztürk, 2010: 20). Hükümlü paylaştıklarının gizli tutulmasını bildiğinde uzman ile paylaşımları artacak ve sistemden daha iyi yararlanma imkânı olacaktır.

3.1.2.3. Tarafsızlık

Denetimli serbestlik müdürlüğü bünyesinde çalışan tüm memurlar; inançlarından değer yargılarından ideolojik düşüncelerinden ve kişisel tüm görüşlerinden sıyrılmış olarak hükümlülerle ilişki kurmakta ve hükümlünün suçu ne olursa olsun (tecavüz, şantaj, adam öldürme vb.) bütün hükümlülere bakış açısı aynı doğrultuda olmaktadır.

“Denetimli Serbestlik Hizmetleri’nin uygulamasında görev alanlar, görevleri ile ilgili belgeleri inceleyebilir; ancak buradan elde ettiği bilgilerle ilgili olarak soruşturmanın gizliliği ilkesine uymak, tarafsızlığına gölge düşürecek davranış ve ilişkilerden kaçınmak ve davanın taraflarına eşit uzaklıkta olmak zorundadır” (DSHY, 2013: 67).

“Denetimli serbestlik hizmetleri içinde yer alan görevliler soruşturma, kovuşturma ve denetim süresinde elde ettikleri bilgileri gizlilik ve tarafsızlık içinde değerlendirmelidir” (Çolak ve Altun, 2006: 37). Tarafsızlığa gölge düşürecek davranışlarda bulunulmamalıdır.

Usta ve Öztürk’ün makalelerinde de değindikleri gibi; denetimli serbestlik uygulamalarında tarafsızlığın nasıl sağlanacağı önemli bir noktadır. Buna göre tarafsızlık Denetimli serbestlik sisteminde hükümlüler için uygulanacak standartlar oluşturulmalıdır. Farklı farklı uygulamaların ve personelin kendi mesleki bilgi ve deneyimlerine göre hareket etmemeleri için öncelikle standart ölçme ve değerlendirme aracının olması ve standart programların oluşturulması gerekir. Hükümlü için belirlenecek olan planlarda personel hükümlünün ihtiyaçlarını ve sosyal sorumluluklarını göz önüne alarak hazırlamalı ve hükümlüye karşı şeffaf olmalıdır. Bu şekilde personelin hükümlüye karşı tarafsız olması da pekişecektir (Usta ve Öztürk, 2010: 19).

Denetimli serbestlik sisteminden yararlanan her hükümlüye eşit mesafede, eşit şartlarda yardımcı olunması hükümlünün sistemden daha iyi faydalanması sağlar ve hükümlünün sisteme olan güveni de artırmış olur.

3.1.2.4. Çocuğun Yüksek Yararın Korunması

Çocuğun yüksek yararının korunması gereği uygulamaların yapılması ve bu doğrultuda programların geliştirilmesi çok önemlidir. Yükümlü kendisinin düşünüldüğünü ve değer verildiğini hissettiğinde suç davranışını tekrar etmekten uzak durur.

5395 sayılı çocuk koruma kanunu çocuğun yüksek yararını gözeterek;

- 1- Çocuklarının cezalandırılması yerine denetim altına alınması
- 2- Çocukların ailelerinden kopartılmadan aile ortamından korunması
- 3- Cezalandırmayı en son çare olarak benimsemiştir (Balo, 2005).

Suçla karşılaşan ya da suça itilen çocuklar her şeyden önce çocukturlar ve çocuklar için kabul edilmiş tüm evrensel haklardan yararlanmaları gerekmektedir. Toplum, suç olarak nitelenen bir eyleme karışan çocuklara karşı insancıl, kararlı ve adil olarak tepki vermelidir.

Hakkında fikir sahibi olarak ya da olmayarak yasları çiğneyen çocuklara yardım etmenin yolu, çocukların yaptıkları eylemlerin sorumluluğunu almaları konusunda onlara danışmanlık yapmaktır. Toplumda görülen çocuk suçluluğuna dair deneyimlere baktığımızda çocukları suçlu olarak damgalamanın ya da cezalandırmanın çocuklara hiçbir yarar sağlamadığı görülmektedir. Aksine suçlu olarak cezalandırılan çocukların kendilerini toplumdan soyutladığı ve soyutlanan çocuğunda ilerde yetişkin suçluya döneceği görülmektedir. Çocuklara çocuk oldukları sürece çocuk muamelesi yapılması çocukların yüksek yararının korunmasında en önemli ilk adımlarındandır.

“Denetimli serbestlik Hizmetlerinin uygulamasında görev alanlar, yetişkin ve çocuklar hakkında yürütülecek işlemler ayrı ayrı yapılır ve çocuğun yüksek yararının korunmasına özen gösterir” (DSHY, 2013: 67).

“Türk denetimli serbestlik sistemi diğer ülkelerdeki muadil sistemlerden farklılık arz etmektedir. Ancak benzer yanları da vardır. Türk denetimli serbestlik sistemi uluslararası standartları benimsemiş aynı zamanda yerel bir sistemdir. Taşrada da örgütlenmiş olmasına rağmen merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. Birçok gelişmiş denetimli serbestlik sisteminden ayrılan özelliği ise suçlunun yanında mağdura da hizmet etmesidir” (Nursal ve Ataç, 2006: 323).

Çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği hakkında yapılan sosyal araştırma raporu çocuğu korumaya yönelik bir çalışmadır. Bunlara ek olarak Taşralarda yapılan projelerde çocuklara meslek öğretilmesi yine bu ilkenin yerine getirilmesi için önemlidir.

3.1.3. Denetimli Serbestliğin Sosyolojisi

Denetimli serbestliğin kuruluş amacı toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak, suç işleyeni ve suça karışan bireyi tekrar topluma kazandırmak ve onları topluma entegre edebilmektir. Sosyolojinin amaçlarından biri de toplumun huzur ve mutluluğuna hizmet ederek toplum ve birey etkileşimini düzenlemektir. Bundan dolayı denetimli serbestlik, sosyoloji biliminin amacına hizmet eden bir birim özelliği taşımaktadır.

Sosyolojinin alt dalı olan suç sosyolojisi ile denetimli serbestlik aynı kitleye hitap etmektedir. Suç sosyolojisi bireyin normlara uymayarak toplumda yarattığı tahribatın nedenlerini araştırırken, denetimli serbestlik ise bireyin topluma verdiği zararın durumunu tespit edip ona telafi imkânı sağlamaktır. Dolayısıyla ikisi de toplumu korumaya yönelik politikalar üretmektedirler.

“Durkheim, suçun “normal” sosyal davranış için gerekli bir unsur olarak görür. Suç, ona göre, her yaşta, hem yoksullukta hem de zenginlikte var olduğuna göre insan tabiatının bir parçası olarak görülmektedir” (Akt. İçli, 2013: 98). Suçluluğun olmadığı hiçbir toplum yoktur. Bütün toplumlarda suçlular ve suça yönelik öngörülen, cezalar vardır. Bu sebepten suçluluk aslında normaldir, toplumsal bir olaydır. Suç ve suçluluk toplumun bir parçasını teşkil etmektedir ve suçun olmadığı bir toplum düşünülmemektedir.

“Durkheim’a göre, insan davranışının hatta insanın kötü davranışlarının açıklanmasının temeli bireyde değil grup ve organizasyonda yatar. Şikago okuluna göre ise insan yaşadığı çevrenin çocuğudur. Bu çerçevede suç bireyin içinde bulunduğu çevreyle doğrudan ilişkili bir olgudur” (Akt. Geleri, 2013: 6). Bu iki yaklaşım da toplumla bireyin suç konusunda ne kadar iç içe olduğunu açık bir şekilde anlatmaktadır.

“Suç meydana geldiğinde dar ölçekte sadece mağduru ve suçu işleyen kişiyi içine alan mikro dairenin ötesinde bütün toplumu farklı şekil ve boyutlarda olumsuz şekillerde etkileyen bir toplumsal sorundur” (Geleri, 2013: IX). Buradan anlaşılabacağı gibi sadece mikro anlamda etkilenme olmuyor, işlenen suç toplumun genelinde etkisini gösteriyor. Denetimli serbestlik sisteminin bu konuda önlem almaya çalışırken sosyolojiden yararlanması kaçınılmazdır.

“Merton’a göre, iyi düzenlenmiş toplumlarda amaçlar ve yollar ahenkli bir şekilde bütünleşmişlerdir. Amaçlar ve yollara oransız bir etki olduğu zaman bütünleşmenin bozulması söz konusu olur” (Akt. İçli, 2013: 103). Bu noktada asıl vurgulanmak istenen konu şudur; bireyler amaçladıkları hedeflere ulaşamadıklarında topluma zararlı bir birey haline gelirler, burada denetimli serbestlikte önlem görevi üstlenerek bireyin bir veya birden fazla işlemesine engel olur. Merton suç oranının alt sınıflarda yüksek olmasını, alt sınıfa mensup kişilerin amaçlarına yasal olarak ulaşma imkanlarının az olmasına bağlamıştır. Bu noktada da denetimli serbestlik meslek sahibi olmayan bireye herhangi bir mesleği öğretmek kişinin yasal yollarla hayatını devam etmesini sağlar.

En geniş anlamıyla denetimli serbestlik bir suçlunun toplumla yeniden bütünleşmesine katkıda bulunacak tüm faaliyetleri kapsar. Bu anlamda denetimli serbestlik daha düşük suç oranına, daha az yeniden suç işlemeye ve daha güvenli bir topluma götüren sosyal ve cezai politikanın bir parçası olarak görülür. Bu ceza adalet sistemine yapılmış bir ek değil, sistemin önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Denetimli serbestlik, genel anlamda suçluların toplumda gözetimi ve izlenmesini ifade etmekte olup, bu çalışmalar sırasında, sosyal yardım yöntemlerinin uygulanmasını, suçlunun sorunlarının olumlu bir biçimde çözümlenmesine engel olan zorlukların

giderilmesini, bireyin çevresine uyumunu sağlamayı ve suçluyu, sosyal ve hukuksal sorumluluklarını yerine getirmeye yöneltmeye ilişkin işlem ve faaliyetleri kapsamaktadır (Adalet Bakanlığı, 2012: 27).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı gibi denetimli serbestlik ceza ve adalet sisteminin önemli bir parçasıdır ve amacı ise işlediği suçtan dolayı ceza almış kişileri yeniden topluma kazandırmaktır.

3.1.4. Denetimli Serbestliğin Tarihçesi

3.1.4.1. Dünyada Denetimli Serbestliğin Tarihçesi

Günümüzde özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerinde yaygın bir biçimde uygulanan ve kullanım alanı her geçen gün çeşitlenen denetimli serbestliğin ilk olarak İngiltere’de sonrasında ise ABD’de uygulandığı kabul edilir.

17. yüzyılda İngiltere’de, günümüzdeki denetimli serbestlik uygulamalarına dayanak oluşturan gözetim kurumu, başlangıçta hukuksal bir düzenleme ile değil uygulamalar aracılığı ile oluşmuştur. İlk olarak İngiltere tarafından kullanılan uygulamalar, haklarında ölüm cezası verilmiş mahkûmlar için düzenlenmiştir. Ölüm cezasına çarptırılan hükümlüler için dönemin hâkimleri, bu kişilerin yaşam haklarını ellerinden almamak, adaleti sağlayabilmek ve toplumu bu kişilerin işleyebilecekleri suçlardan korumak gibi amaçlar doğrultusunda çalışmalar yapmışlardır. Ölüm cezası alan mahkûmların ilk önce, o sırada İngiliz sömürgesi durumundaki Avustralya kıtasına sonraki yıllarda da Amerika’ya sürgüne göndermeyi tercih etmişlerdir. Bununla birlikte sürgüne gönderilen mahkûmların tekrar İngiltere’ye dönmeleri yasaklanmış ayrıca İngiltere’ye dönmeleri durumunda ölüm cezalarının infaz edileceği esnetilerek sürgünde bir süre kalmış olan kişilerin belirli bir süre polis gözetimi altında kalmaları koşulu ile İngiltere’ye dönmelerine izin verilmiştir. Polis gözetimi süreci boyunca kanuna aykırı davranışları olmayan kişilerin ülkede kalmalarına sağlanmıştır. Önceleri fiili olarak gerçekleştirilen bu uygulama daha sonra resmiyet kazanarak günümüzdeki gözetim, şartlı tahliye ve denetimli serbestlik kurumlarının temelini oluşturmuştur (Düztaş, 2011).

ABD’de ise, Boston’lu bir ayakkabıcı olan John Augustus, denetimli serbestliğin babası olarak görülür. Augustus boş zamanlarında katıldığı

duruşmalarda, mahkeme tarafından kesilmiş para cezalarını ödeyemeyip hapse giren birçok alkolik kişinin varlığını görmüştür. 1841 yılında Augustus, mahkemenin izin vermesiyle yaşlı bir alkoliğin para cezasını ödeyip onun ıslah edilebileceğini öngörmüştür. Augustus 1841’de mahkemeyi ikna ederek yaşlı alkoliğin para cezasını ödeyip sonrasında kendisiyle küçük bir konuşma yapmıştır. Yaşlı adam Augustus’a eğer kendisini kurtarırsa, bir daha asla alkol sınırını geçmeyeceğine söz vermiştir. Augustus tarafından hazırlanmış bir taahhüdü imzalamış ve mahkeme tarafından söylendiği gibi 3 hafta sonra, mahkemeye çıkarılmıştır. Mahkeme ilk etapta adamın görünüşündeki değişime inanamamış, ancak daha sonra Augustus’un yaşlı adamı ıslah davranışından memnun kalmıştır. Mahkeme bahsedilen kişiyi ‘Rehabilitasyon Evi’ne göndermek yerine, mahkeme masrafı ve para cezası olarak toplamda 3.76 dolar para cezası vermiştir. Augustus parayı ödemiştir. Augustus böylece, toplumun yaratıcı bir üyesi olarak hatırlanan ilk denetimli serbestlik memuru olarak tarihe geçmiştir. Augustus’un yöntemi işe yaramış ve Augustus 1841 tarihinden Ocak 1841’e kadar Augustus 17 alkoliğin daha cezasını ödeyip ıslah için yol göstermiştir (Yurtseven, 2008).

“John Augustus Birleşik Devletler’de kriminal suçlular için denetimli serbestliğin yaratıcısıdır. Augustus, suçluların sınıflandırılması yöntemini uygulamış ancak bunu tasarlayarak yapmamış, tesadüf ile geliştirmiştir. Augustus, rehabilitasyon teorisini suçlularda açık bir şekilde kullanmamıştır. Augustus’a göre, suçlunun ‘adam olması için’ sadece bir yol vardı ve bu yol aileyi desteklemektir. Augustus yaptığı iş için denetimli serbestlik kelimesini kullanmamıştır. O, yaptığı işi insanlara kefil olmak olarak adlandırmıştır” (Yurtseven, 2008: 15).

İngiltere’de denetimli serbestlik memurluğu görevi ilk kez, alkollüyen uygunsuz davranışlar sergiledikleri için sürekli mahkemeye çıkarılan sanıklarla gönüllü olarak çalışmak isteyenler üstlenmiştir. Bu sanıklar, hapis cezasına çarptırılmak yerine, kendilerine barınma imkânı sağlayan ve alkolü bırakmaları yönünde ikna etmeye çalışan mahkeme gönüllülerinin sorumluluğuna veriliyorlardı. Zaman içerisinde başarılı ve etkili olduğu görülen bu yol sayesinde, kendi gönüllülerini görevlendiren mahkemelerin sayısı giderek artmıştır. 1907 yılında,

Hükümlüler İçin Denetimli Serbestlik Hizmeti Yasası'nın Parlamento'da kabul edilmesiyle bu görev resmiyet kazanmıştır (Çolak ve Altun, 2006: 5).

3.1.4.2. Türkiye’de Denetimli Serbestliğin Tarihçesi

Denetimli serbestliğin Türkiye’deki geçmişini bakarsak, Osmanlı döneminden başlayarak analiz etmemiz gerekir. Dolayısıyla ülkemizde denetimli serbestlik sisteminin tarihçesine baktığımızda Osmanlıdaki uygulamaların bu sisteme ne kadar yakın olduğunu görmüş oluruz.

Osmanlı ceza kanunnamelerine bakıldığında ise “Nefi” cezası adı altında bir cezanın verildiği anlaşılmaktadır. “Nefi”; hükümlünün, devlet tarafından belirlenen bir mahalleye gönderilerek orada üç aydan üç yıla kadar ikamet etmesini ve başka bir yere gidememesini ifade eder. Ayrıca zaptiye nezareti altında bulundurulmasını ve hükümlünün zaptiye memurları tarafından göz hapsine alınmasını içeren ceza türüdür (Nursal ve Öztürkmen, 2005: 20).

Hürriyeti bağlayıcı diğer cezaların infazı için Osmanlı döneminde de hapishanelerin kullanıldığı görülmektedir. İstanbul’da ki Yedikule, Eminönü’ndeki Baba Cafer ve Kasımpaşa’daki Tersane zindanları bunlardan en meşhurlarıdır. Tazminat kanunları ile birlikte, hapishanedeki ağır hasta hükümlülerin iyileşinceye kadar kefaletle salıverilmesi ve yoksul olanların beslenme ve giyim giderlerinin devletçe karşılanması ilkeleri getirilmiştir. 1858 Ceza Kanun’u ile hürriyeti bağlayıcı ceza olarak kürek cezası, kalebentlik ve hapis cezaları kabul edildi; kalebentlik, bazı ağır suçlar için devletçe saptanan kalelerin birinde ömür boyu veya bir süre için tutulma iken; hapis, daha hafif suçlar için devlet hapishanesinde, hüküm giyilen süre boyunca tutulma cezası olarak öngörülmüştü. Ceza ve tevkif evlerindeki olumsuz koşulların düzeltilmesine dair ilk hükümlere Islahat Fermanında rastlanmaktadır. 1879’da hukuk ve ceza usul kanunları hızlanırken, hapishanelerin durumu ve ıslahı konusu tekrar gündeme gelmiş ve gerekli tedbirlerin alınması için Adliye Nezareti bir nizamname layihası hazırlayarak Padişah’a sunmuştur. Hapishaneler konusunda Meclis-i Tazminat’ın hazırladığı Matbata’da, “hapishanelerin kötü durumda olduğu, büyük devletlerin suçluları vermemelerinin bu uyumsuzluktan geldiği, hapishanelerin şu şekilde tanzim ve tefriklerinin devletçe ve insaniyetçe pek mühim olduğu” kabul edilmiştir (Kale, 2009: 11-12).

Cumhuriyet döneminden sonra ülkemizin denetimli serbestlik ile tanışması ise, 1946 yılında on devlet tarafından kurulan ve kuruluşundan üç ay sonra Türkiye'nin de üyeleri arasında yer aldığı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere tavsiye ettiği 22 Ocak 1965 tarihli ve R (65) 1 sayılı kararını kabul etmesiyle olmuştur. Bu tarihten sonra ulusal mevzuatımız içerisinde denetimli serbestlik hizmetlerine benzer düzenlemeler yer almıştır (Nursal, 2007:235).

Gerek 765 sayılı Türk Ceza Kanununda gerekse 647 sayılı Cezaların İnfazı Kanunda ağır hapis cezaları dışında bulunan kısa süreli hapis cezalarının ertelenebileceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yine 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu Görev ve Yargılama Usulleri Kanunun hakkında da küçük çocukların korunma, tedavi, eğitim, gözetim, bakım, meslek edindirilmeleriyle ilgili tedbirler yer almıştır (TCK, Madde-50).

Eylül 2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 191. maddesi ve Aralık 2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 104. maddesinde denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin kurulacağı, salıverilme sonrasında hükümlülere iş sağlanması için koruma kurulları kurulacağı, denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurullarının kuruluşunun, çalışma yöntem ve esaslarının, ilgili kanunda düzenleneceği belirtilmiştir (CGTİHK, Madde-104).

“2005 yılının Haziran ayında yürürlüğe giren TCK, CMK ve CGİHK da düzenlenen adli kontrol, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, kamuya yararlı bir işte çalışma, cezanın koşullarına bağlı ve denetimli olarak ertelenmesi, büyüklere, çocuklara, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri, koşullu salıverilme, koşullu salıverilenler ile mükerrirler ve özel tehlikeli hükümlüler hakkında denetimli serbestlik tedbiri, cezanın konutta infazına ilişkin düzenlemeler, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile birlikte öngörülen yükümlülükler nedeniyle, bunların etkin bir şekilde uygulanabilmesine ilişkin sistemin kurulması amacıyla denetimli serbestlik hizmetlerinin yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları yapılmış ve bu doğrultuda hazırlanan tasarı kanunlaşarak 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu

adı altında 20 Temmuz 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir” (Yavuz, 2012: 339).

Son olarak, 2005 yılında ceza infaz sisteminde yapılan bir dizi değişiklik kapsamında denetimli serbestlik hizmetleri yargı sistemimiz içerisinde yer almıştır. Sonrasında sisteme ilişkin esasların belirlendiği Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmenliği 05.03.2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3.1.5. Denetimli Serbestliğin Amacı

Türkiye’de denetimli serbestlik sistemi öncelikle insanların ıslahını sağlamak, bu insanların topluma verdiği zararı telafi etmelerine fırsat vermek ve en önemlisi suçlunun kendisini o toplumun bir parçası olarak görmesi için imkân sağlamaktır. Günümüz dünyasında infaz anlayışı ciddi anlamda bir değişime uğramıştır. Eskiden kısasa kısas anlayışı varken, zaman içinde bu anlayış esnekleşerek yerini toplumu oluşturan bireylerin önemi kavrayan ve insanı koruyan bir infaz sistemine bırakmıştır.

“Denetimli serbestliğin amacı; suçluyu topluma kazandırmak, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak, suç işleyen insanları ıslah ederek yeniden üretken bireyler olarak toplum arasındaki onurlu yerini almasına yardım etmektir. Bunu yapmak için de öncelikle toplumu suçlulardan korumak ve suçluyu ıslah etmek gerekmektedir. Bu bakımdan denetimli serbestlik hizmetleri, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak için, suç işleyen veya şartla tahliye olan insanların yeniden suç işlemesini önlemeyi, cezalarını toplum içinde rencide olmadan çekmelerini sağlamayı ve onlara rehberlik yaparak topluma kazandırılmalarına katkıda bulunmayı amaç edinmiştir” (Duman, 2009: 45).

“DSS”nin sınırları yasal bir çerçeveye belirlenmiş olan belirli kategorilerdeki suçlar için uygulanan sistemle, adli makamların kararları doğrultusunda suç işleyen kimsenin denetimini yürütmek, denetim altındaki hükümlüye gerekli sosyal ve psikolojik desteklerin sunulmasıyla rehabilite olmasını sağlamak, bu yolla topluma yeniden uyum sağlamasını kolaylaştırmak gibi amaçları vardır. Aynı zamanda mağdurun uğradığı zarar telafi edilerek mağduru korumak, sanığın yeniden suç işleme riskini azaltarak topluma kazandırılması sağlamak ve toplumun suçluya

bakışının değişmesini sağlamak “DSS”nin amaçları arasında sayılabilir (Usta ve Öztürk, 2010: 6).

“Denetimli serbestlik sisteminin genel amacı, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlarken, suç işleyen insanları yeniden üretken birer birey olarak insanlar arasındaki yerini almasına yardımcı olmak ve suçluyu ıslah ederek toplumu suçlulardan korumaktır. Bu bakımdan Türk denetimli serbestlik hizmetleri, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak için suç işleyen ve şartla tahliye olan insanların suç işlemesini önlemeyi, suçluların cezalarını toplum içinde rencide olmadan çekmelerini sağlamayı ve ayrıca onlara her konuda rehberlik yaparak topluma kazandırılmasında katkıda bulunmayı amaç edinmiştir” (Müftüoğlu, 2009: 3)

Bu sistem iki amaca hizmet etmektedir. Birincisi suçlunun infazını sağlayarak cezasının bedelini ödemesine imkân vermek, ikincisi ise topluma verdiği zararı telafi ederek eğitim iyileştirme faaliyetleri kapsamında kişinin meslek öğrenmesine yardımcı olmaktır.

3.1.6. Denetimli Serbestliğin Önemi

Ceza sisteminde bir uygulama, verilen cezanın bir daha yapılmasına engel teşkil ediyorsa ve caydırıcı özelliği fazla ise bu uygulanan sistemin önemini vurgulamaktadır. Denetimli serbestlik işte bu noktada çok büyük önem arz etmektedir.

“Denetimli serbestlik ve yardım hizmetleri genel olarak, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamayı; suç işleyen insanları ıslah ederek yeniden üretken birer birey olarak insanlar arasındaki yerini almasına yardım etmeyi, toplumu suçlulardan koruma ve suçluyu rehabilite etmeyi; suç işleyen veya şartlı tahliye olan insanların yeniden suç işlemesini önlemeyi, suçluların cezalarını toplum içinde rencide olmadan çekmelerini sağlamayı ve onlara her konuda rehberlik yaparak topluma kazandırılmasına katkıda bulunmayı amaç edinmiştir” (Aslan, 2012: 13).

Kamer, denetimli serbestlik sisteminin önemini üç başlık altında incelemektedir. Birinci olarak, denetimli serbestlik sisteminde, denetim sürecinin yer aldığı ve sonraki aşamaların plânlandığı ve uygulamanın rehberi sayılacak raporlama hizmetlerinin, ceza adalet sistemine yeni bir bakış açısı getirilmesi yönünden

denetimli serbestliğin ceza adaleti sistemine verdiği katkı; ikinci olarak, toplumun ceza adalet sistemine olan güvenini sarsmadan, ceza infaz kurumundaki yoğunluğun azalmasına katkı vermesi ve devlet bütçesinden ayrılan payın azalmasını sağlaması, üçüncü olarak ise, gerek madde kullanımı olan hükümlüler gerekse suça sürüklenen çocuklar ve salıverilen veya haklarında erteleme kararı verilen hükümlülere verilen hizmetler aracılığıyla denetimli serbestlik sisteminde hükümlülerin yeniden suç işleme olasılıklarını azaltılması ve bu yolla toplumun korunmasına verdiği katkıyı ele almaktadır (Kamer, 2007: 4-6).

Denetimli serbestlik Türk hukuk sisteminde önemli bir yer edinmiştir. Mağdur ve faili birlikte düşünerek toplumun geleceğini koruyan aynı zamanda faile topluma verdiği zararı telafi etme imkânı vererek bu durumun onarıcı adalet sistemine uygulanmasına zemin hazırlamıştır ve bunun yanında çocuklara koruma ve rehberlik imkanı sağlayarak önemini artırmıştır.

3.1.7. Denetimli Serbestliğin Temel İşlevleri

Denetimli serbestlik sistemi iki temel unsur üzerinde inşa edilmiştir. Bunlardan birincisi “denetim” ikincisi “rehberlik” olmaktadır. Denetimli serbestlik bu iki temel unsur doğrultusunda şekillenmiştir. Denetim işlevi, tedbirlerin uygulanması konusunda kilit nokta oluşturmuştur. Rehberlik işlevi ise bireyin yaptığı zararlı davranışların farkına varmasını sağlamıştır.

3.1.7.1. Denetim İşlevi

Denetimli serbestlik personelinin görevi düzenli olarak hükümlünün evini, işyerini, okulunu veya denetim planına göre bulunması gereken yerleri ziyaret ederek denetim yapmak ve bu şekilde ilgili kişi/kurum ile irtibata geçerek hükümlünün yükümlülüklerine uyup uymadığını denetlemektedir.

Denetimin bir diğer işlevi, suçlunun denetim planında belirtilen periyotlarla denetimli serbestlik ve yardım merkezini ziyaret etmesi suretiyle denetimli serbestlik uzmanıyla görüşmesi; iş, eğitim ve aile hayatı, çevreyle olan ilişkileri, alışkanlıkları gibi konular hakkında bilgi vermesini sağlamaktır (Nursal, Ataç, 2006: 315).

Denetim bir diğer işlevinde en son eklenen elektronik izleme denetiminde bir çığır açmıştır. 11 Nisan 2012 tarihinde 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Kanununa

eklenen 15/A maddesi ile ; “Şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplum içinde izlenmesi, gözetimi ve denetimi elektronik cihazların kullanılması suretiyle de yerine getirilebilir.” Hükmü getirilmiş ve böylelikle yükümlülerin toplum içinde; izlenmesi, takip edilmesi ve denetimde elektronik cihazların kullanılması süreci başlamıştır” (Cankurtaran, 2014: 14).

3.1.7.2. Rehberlik Hizmeti

Rehberlik ve yönlendirme işlevi denetimli serbestlik sisteminin en önemli basamağını oluşturur. Çünkü mahkeme tarafından hakkında denetimli serbestlik kararı verilen şahsın dosyasının başlama tarihinden itibaren rehberlik hizmeti bir plan doğrultusunda verilmeye çalışılır.

“Bu işlev, mahkemenin denetim süresi içinde suçluya rehberlik edecek bir uzman görevlendirmesi, bu uzman tarafından suça neden olan ve yaşamını güçleştiren olumsuz davranışlarının değiştirilmesi, psiko-sosyal sorunlarının değerlendirilmesi ve sosyal sorumluluk sahibi olarak olumlu yönde bir hayat sürmesi hususunda kişinin uygun olarak yönlendirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmesidir” (Töngür, 2008: 315-316).

3.1.7.3. Koruma ve Önlem İşlevi

Koruma işlevi genel olarak suçtan zarar gören çocukları ve kişileri korumak, dolayısıyla da toplumu korumak ilkesiyle hareket eder. Suçu işleyen ya da suçtan zarar gören farkı gözetmeksizin koruma mekanizması işler.

Koruma işlevi, denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin görev alanına giren konularda kişinin ve toplumun korunması; suça karışan kişinin tekrar suça yönelmesinin ve suçtan zarar gören kişinin tekrar suça maruz kalmasının önlenmesi; çocuğun yüksek yararının gözetilmesi için gerekli önleyici, koruyucu, rehabilite edici önlemlerin alınmasını kapsar. Bu önlemler, önleyici ve koruyucu olabileceği gibi eğitici de olabilir (Töngür, 2008: 316).

3.1.7.4. Yardım İşlevi

Bu işlevi iki türlü değerlendirmek gerekir. Birincisi suçu işleyen yani faile yapılan yardım, ikincisi ise suçtan zarar gören yani mağdura yapılan yardımdır. Suçu işledikten sonra toplum tarafından dışlanan bireyi sahiplenerek ona iş verip tekrardan

topluma kazandırmaya çalışmaktır. İkincisi ise mağdura sahip çıkarak mağdurun tekrar topluma olan güvenini kazandırılması için yapılan çabadır.

“Suçtan zarar gören kişilere yardım işlevi ise maruz kaldıkları suç sebebiyle psiko-sosyal destek sağlamak, suç nedeniyle sosyal destekten yoksun kalmaları veya maddi zarara uğramaları halinde, psiko-sosyal ve ekonomik problemlerinin çözümü için bu kişilere yardımcı olmaktır” (Töngür, 2008: 316).

3.1.8. Denetimli Serbestlik Uygulamaları

Denetimli serbestlik sistemi faili topluma kazandırarak, mağduru da koruyarak toplum bütünlüğünü devam ettirme amacı güder. Bu nedenle denetimli serbestlikte iyileştirme faaliyetleri bu sistemin en önemli yapı taşlarındandır. Bu faaliyetler; Bireysel Görüşme, Grup Çalışması(Müdahale Programları), Meslek Edinme Kursları ve Projelerdir.

3.1.8.1. Bireysel Görüşme

Rehberlik ve iyileştirme çalışmaları programına alınmış yükümlülerin çalışmalara başlamadan önce üç bireysel görüşme ile programlara hazırlanmaları hedeflenir. “Denetimli serbestlik uzmanlarınca yürütülen bireysel görüşmelerde:

-Tanıma ve ihtiyaç belirleme

-Motivasyon kazandırma

-Problem çözme

-Olumlu davranış kazandırma

-Zamanı planlamaya yönelik beceri eğitimleri verilmektedir” (Emen 2014: 21).

İyileştirmenin ilk basamağını bireysel görüşmeler oluşturduğu için oldukça önemlidir. Yükümlüleri tanıma, değişmek isteyip istemediklerini, değişime karşı direnç gösterme eğilimlerini, sorunlarını paylaşma durumlarını ve davranışlarının farkında olup olmadıklarını tespit eden basamaktır. Bireysel görüşmelerin bir diğer işlevi ise yükümlülerin ihtiyaçlarına göre planlanan grup çalışmaları ve kişisel

gelişim seminerlerine yönlendirme ve yükümlüleri bu programlara hazırlama rolünü üstlenmesidir.

“Suça sürüklenen çocuklar ile rehberlik ve iyileştirme çalışmaları üç bireysel görüşme ile başlamaktadır. Bu bireysel görüşmeler, suça sürüklenen çocuklar için özel olarak görevlendirilen denetimli serbestlik uzmanları tarafından yürütülmektedir. Yapılan görüşmelerde; çocuğu tanıma ve ihtiyaçlarını belirleme, denetimli serbestlik sürecini tanıtmak, çocuğun motivasyonunu artırma, problem çözme, olumlu davranış kazandırma, zamanı planlama gibi çalışmalar yapılmaktadır. Çocuklara yönelik bireysel çalışma programlarında, çocuğun katılımı ve istekliliği gözetilerek motivasyonlarını artırıcı çalışmalar yürütülmektedir. Motivasyonun artırılması için motivasyon artırıcı görüşme tekniklerinden yararlanılır, çocuklar; eğitsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere de yönlendirilir” (Demiray ve Tok, 2014: 36).

3.1.8.2. Grup Çalışması(Müdahale Programları) ve Seminerler

Grup Çalışmaları (Müdahale programları) en az on oturum olmak üzere çok oturumlu şekilde uygulanmaktadır. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmenliğine göre en az dört en çok on altı kişiden oluşan, etkileşimli süreç içerisinde yükümlülerin aktif katılımlarını da sağlayarak devam ettirilen çalışmalardır.

Seminerler çoğu zaman tek oturumlu ve çok daha fazla yükümlünün katılabileceği ve katılımcıların çoğu kez edilgen olduğu bilgilendirici çalışmalardır. Seminerler hükümlünün ihtiyacı doğrultusunda ve plan dahilinde hazırlanır.

“Suça sürüklenen çocuklarla yapılan çalışmada grup çalışmaları, özel olarak görevlendirilen denetimli serbestlik uzmanları(sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog ve öğretmen) tarafından uygulanmaktadır. Grup çalışması çocukların deneyimlerini birbirlerine aktarmalarını, birbirlerinin deneyimlerinden öğrenmelerini, birbirlerini model alarak yeni sosyal beceriler edinmelerini, farklı kişilerle etkileşime geçerek olumlu tutum ve davranışlar edinmelerini ve bunları grup içinde deneme, sınama fırsatı bularak kendi yaşamlarına aktarmalarını sağlar” (Demiray ve Tok, 2014: 36).

Denetimli serbestlik müdürlüklerindeki grup çalışmalarında uygulanacak programlar ise Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı tarafından geliştirilen:

-Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı(SAMBA),

-Hayat İçin Değişim Programı(HAYDE),

-Öfke Kontrol Programı,

-Çocuklar için Temel Yaklaşım Müdahale Programı,

-Çocuklar için Alkol ve Madde Müdahale Programı(Genç SAMBA),

-Çocuklar için Hayat İçin Değişim Programı,

-Çocuklar için Saldırganlığı Önleme Müdahale Programlarını uygulanmaktadır.

3.1.8.3. Meslek Edindirme Kursları

Meslek edindirme kursları suça karışmış veya çeşitli nedenlerle eğitimine devam edemeyen çocuklar için yeniden bir başlangıç anlamı taşımaktadır. Mahkemeler tarafından TCK 50/1-c maddesi kapsamında verilen: En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye yönelik bir uygulamayı ifade eder.

Mahkeme tarafından gönderilen çocuğun Denetimli serbestlik müdürlüğünde kaydı alınır ve infazı başlatılır. Eğitim iyileştirme bürosuna gönderilen “SSÇ” il merkezinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren bir meslek edinme kursuna Denetimli Serbestlik uzmanı refakatinde kaydı yaptırılır.

Bu iki yıl süre zarfında Denetimli Serbestlik bünyesinde bulunan denetim bürosu tarafından düzenli olarak denetimi yapılır ve kurs kısa sürede bitmişse eğer yeni bir kursa kaydı ilk kurs gibi yapılarak “SSÇ”nin meslek sahibi olması sağlanır. Bu yönüyle “SSÇ”nin yaşadığı bölgenin sosyo-kültürel yapısının getirdiği imkânsızlıklar telafi edilmeye çalışılır.

Bu çalışma meslek sahibi olamayan eski hükümlü ve mağdurları eğitim programlarına yönlendirerek, onların meslek edinmelerini ve bu mesleklerini

yapabilmeleri için destek sağlayarak, üretken ve topluma yararlı bireyler olmaları için yetişkinleri de kapsamaktadır.

3.1.8.4. Çocuklara Yönelik Projeler

2005 yılında kurularak 2006 yılında faaliyetlerine hızlı bir şekilde başlayan Denetimli Serbestlik Kurumu, kurulduğu günden bu güne Türkiye genelinde çocuklara yönelik projeler yapmakta ve yürütmektedir. Sosyal politikanın getirdiği bir anlayış olarak projeler toplumun dezavantajlı gruplarını kapsamakta ve onları sosyal hayata dahil etmektedir.

Denetimli serbestliğin sosyal hedeflerinde en önemlisi çocuk ve genç suçluların, eğitim ve mesleki eğitimi kapsayan iyileştirme yöntemleriyle topluma kazandırılması, onların aile içi şiddete ve suç istismarına karşı korunmasıdır. Bu hedefin getirdiği en önemli sonuçlardan birisi çocuklara yönelik projelerdir.

Ağrı Denetimli Serbestlik müdürlüğü tarafından bu güne kadar çocuklara yönelik dört proje yapılmıştır. Bunlardan ilki kort tenis projesi diğer ikisi Ağrı'nın bölgesel yapısından en iyi faydalanma şekli olan kayak projesi ve sonuncusu ise yüzme kursu projesi olarak "sosyal içerme"⁷ türünde gerçekleşmiştir.

Bu projelerdeki gruplara, genelde yaşları birbirlerine yakın on ila on beş çocuk seçilerek Denetimli serbestlik uzmanı tarafından grup dinamiğine uygun ve uyumlu çocuklar olmasına dikkat edilerek gruplar oluşturulmaktadır. Projeler yapıldıkları illerde diğer devlet kurumları ile koordinasyon kurularak çocuklara daha faydalı olunmaya çalışılmaktadır.

Daha çok sosyal içerme türünde gerçekleştirilmiş projeler yapmak, bölgesel ve sosyo-ekonomik yapının getirdiği imkânsızlıklar yüzünden çeşitli aktivitelerden yoksun kalan çocuklara destek olmak ve onları topluma kazandırmak amacı taşınmıştır.

---

⁷ Sosyal içerme: Sosyal dışlanmaya maruz kalan fert veya grupların ekonomik ve sosyal hayatta yer almalarına engel olan faktörlerin ortadan kaldırılarak ve hayat seviyelerinin toplumda kabul edilebilir bir düzeye getirilerek, toplumla bütünleşmelerinin sağlanmasıdır.

3.1.9. Denetimli Serbestlik Sisteminde Çocuklara Yönelik Diğer

Çalışmalar

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında verilen denetimli serbestlik kararlarının çocuğa uygulanmasında daima çocuğun yüksek yararı ve topluma yeniden kazandırılması ön planda tutulmaktadır. Mahkemeler özellikle bu konuda “sosyal araştırma raporu(SAR)” ve “sosyal inceleme raporu(SİR)” denetimli serbestlik müdürlüklerinden isteyerek sanıkları daha iyi tanıma imkânına sahip olmakta ve verecekleri kararlarda daha adilane davranmaktadırlar.

3.1.9.1. Sosyal Araştırma Raporu(SAR)

Sosyal araştırma raporu çocuklar için çok önemlidir. Bu rapor mahkemeler tarafından daha çok çocuklar için istenmekte ve denetimli serbestlik uzmanları tarafından hazırlanmaktadır. Suça sürüklenen çocuğu doğru yargılamak için bu rapor çok büyük önem arz etmektedir.

“Sosyal araştırma raporu; şüpheli veya sanığın geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik, ruhsal ve psikolojik durumu ile çevresinin sistemli bir bakış açısıyla değerlendirildiği, topluma ve mağdura karşı taşıdığı risk ile ihtiyaçlarının belirlendiği ve bu ihtiyaçlara yönelik hizmet, program ve kaynaklarla ilgili önerileri içeren hüküm öncesi rapordur. Rapor; soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talep etmesi veya kovuşturma evresinde hâkim ya da mahkemenin isteği üzerine denetimli serbestlik uzmanı tarafından hazırlanır” (DSHY, 2013: 107).

“Denetimli serbestlik uzmanı tarafından, kişinin hapis dışı ceza veya tedbir kararı ile toplum içinde iyileştirilmesinin mümkün olduğu kanaatinde ise hapis cezası verilmesinin kişi üzerinde oluşturabileceği olumsuz etki ve sonuçları değerlendirerek, hapis dışı ceza veya tedbir kararı verilmesi durumunda şüpheli veya sanığın iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırılması için ihtiyaç duyacağı hizmet, program veya kaynakları belirtir. Raporun sonunda takdirin mahkemeye ait olduğu açıkça yazılır” (DSHY, 2013: 108).

“Bir başka anlatımla, “sosyal araştırma raporları” ile Cumhuriyet savcıları ve hâkimler, şüpheli ve sanıkları tanımakta, cezanın bireyselleştirilmesinde, hapis

cezasının ertelenmesinde veya seçenek yaptırımlara çevrilmesinde en uygun tedbiri belirleme imkânına sahip olmaktadır” (Savaş, 2011: 23).

Açıklamalarda da görüldüğü gibi sosyal araştırma raporu suça sürüklenmiş çocuklar için çok önemli bir yere sahiptir. Bu rapor sayesinde çocuk savcısı ve çocuk hâkimi tarafından çocuğu daha iyi tanıma imkânı bulur ve çocuğu suça iten nedenler tespit edilerek bu doğrultu çocuk için uygun olan tedbir verilmeye çalışılır.

3.1.9.2. Sosyal İnceleme Raporu(SİR)

Sosyal inceleme raporu “SSÇ”nin yargılanmasında büyük öneme sahiptir. Çünkü ölçeceği önemli noktalar olan; Aile yapısı, arkadaş çevresi, eğitim durumu, Bilişsel gelişimi ve akran etkisi gibi çocukluk döneminde yer alan önemli sosyal grupların analiz edilmesi sonucunda SSÇ hakkında değerlendirme yapılır. Bu değerlendirmeler neticesinde hakim karar verir.

Pekin Kurallarının 16’ncı kuralı gereğince, önemsiz suçlar dışındaki bütün davalarda cezaya hükmetme öncesinde ve bir koruma tedbirine karar verilmesinden önce, yetkili makam tarafından olay hakkında ve çocuk hakkında en uygun bir kararın verilmesini kolaylaştırmak için, küçüğün geçmiş yaşamı ve halen içinde yaşadığı koşullar veya suçun işlendiği şartlar gereği gibi araştırılmalıdır (Balo, 2005: 189).

“Sosyal İnceleme Raporu(SİR) 18 yaşın altındaki şüpheli veya sanık olarak nitelenen çocuğun, sistemli bir bakış açısıyla suça yönelme riskinin değerlendirildiği rapordur. Denetimli Serbestlik Uzmanı bu inceleme sırasında çocuğun sürüklendiği suça yönelik işlediği fiilin hukuki olarak anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiil ile ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin, bulunup bulunmadığını irdeler. Denetimli Serbestlik uzmanı suça sürüklenen çocuğun korunması gibi amaçları gözeterek çocuğun toplumla bütünleşmesi açısından gereksinim duyduğu her türlü hizmet, program, kaynak ve önerileri hazırladığı raporla mahkemeye sunar” (Kaleli, 2010: 16).

Sosyal inceleme ve sosyal araştırma raporların amacı; kişinin fiziksel gelişimine paralel olarak, toplumun değer yargıları ile bunların anlam ve içeriğini algılama yeteneği gelişmektedir. Ayrıca bu gelişim sürecinde algılama yeteneğinin yanı sıra, kişiye toplumdaki “ölçüt davranış” kriterlerinin gerekleri doğrultusunda

hareketlerini yönlendirebilme (irade) yeteneği de gelişmesinde yardımcı olmakta bir diğer amaçtır. Bu gelişmelerin tespiti ve değerlendirilmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tespitin, incelemenin hâkime yardımcı olmakla görevli bulunan uzmanlar tarafından yerine getirilmesi de genel olarak kabul edilmekle birlikte, incelemenin kapsamı, sınırları ve hazırlanan raporun hukuki niteliği hususunda farklı bakış açıları kendini göstermektedir (Balo, 2005: 396).

“Sosyal inceleme raporu, çocuğun korunması, toplumla bütünleşmesi, tedavi ve rehabilite edilmesi gibi amaçlarıyla, çocuk, çevresi ve çocuğun suça yönelme sebeplerini değerlendirir; çocuk, çevresi ve ailesine ilişkin fotoğrafı karar mekanizmasına sunar. Bu özellikleriyle, çocuk adalet sisteminde fonksiyonları yerine getirmektedir” (Balo, 2005: 396).

3.1.10. Denetimli Serbestlikte Teşkilat Yapısı

Ülkemizde ilk kez oluşturulan bu kurum, 05/04/2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş 6291 sayılı Kanunun 6’ncı maddesi ile Denetimli Serbestlik Hizmetleri ve Koruma Kurulları oluşturulmuştur. Bu sistem merkez teşkilat ve taşra teşkilatı olmak üzere iki şekilde yapılanmıştır.

3.1.10.1. Merkez Teşkilat

Daire Başkanlığı: Daire Başkanlığında; bir Daire Başkanı, yeterli sayıda tetkik hâkimi, şube müdürü, denetimli serbestlik uzmanı, denetimli serbestlik memuru görev yapar.

Daire Başkanlığı beş şube müdürlüğünden oluşur. Şube müdürlükleri:

- a) Değerlendirme ve planlama şube müdürlüğü,
  - b) İnfaz ve iyileştirme şube müdürlüğü,
  - c) Çocuk hizmetleri şube müdürlüğü,
  - ç) Elektronik izleme şube müdürlüğü,
  - d) Mağdur destek ve Koruma kurulları şube müdürlüğü,
- şeklinde adlandırılır.

3.1.10.2. Taşra Teşkilatı

Her adalet komisyonunun bulunduğu yerdeki Cumhuriyet Başsavcılığına bağlı olarak bir Denetimli Serbestlik Müdürlüğü kurulmuştur. Denetimli Serbestlik Müdürlükleri ve Koruma Kurullarının yetki alanı; Adalet Komisyonunu ve büroların yetki alanı, bulundukları ilçenin yargı çevreleri ile sınırlıdır.

Müdürlüklerde; bir müdür, yeterli sayıda müdür yardımcısı, bürolarda birer şef, yeterli sayıda denetimli serbestlik uzmanı ve memuru, benzeri alanlarda eğitim almış ve denetimli serbestlik hizmetlerinde geçici olarak görevlendirilen uzman personel ile diğer hizmetleri yürütecek görevliler bulunur.

Müdürlüklerde;

- a) Gelen evrak bürosu,
  - b) Kayıt kabul bürosu,
  - c) Değerlendirme ve planlama bürosu,
  - ç) İnfaz bürosu,
  - d) Eğitim ve iyileştirme bürosu,
  - e) Denetim bürosu,
  - f) Mağdur destek hizmetleri bürosu,
  - g) Koruma kurulları bürosu,
  - ğ) İdari ve mali işler bürosu,
- bulunur.

3.1.10.3. Koruma Kurulları

“5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu kapsamında kurulan ve yeniden suç işlenmenin önlenmesi ve suçtan zarar görenlere verilen zararın telafi edilmesinde önemli görevleri olan koruma kurulları; suçtan zarar görenler ile ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülere “yardımcı olmak” üzere oluşturulmuştur. Yeniden suç işlenmenin önlenmesi ve mağdura verilen zararın telafi edilmesinde önemli görevleri üstler” (Aydın 2014: 40).

Koruma Kurulları bu sistemin sermaye kısmını oluşturur. Çünkü denetimli serbestlik sisteminde yararlanan hükümlülerin/mağdurların maddi ve manevi olarak yardıma ihtiyaçları olduğunda, bu şahıslar tespit edilir, bunlara destek olmak için çeşitli kuruluşlarla ortak çalışmalar yapılır ve ekonomik olarak zor durumda olan hükümlünün/mağdurun toplumla bütünleşmesi sağlanır.

Cumhuriyet Başsavcılığınca her yılın Ocak ayı içerisinde Koruma Kurulu oluşturulur. Koruma Kurulunun kimlerden oluştuğu ve çalışma usul ve esasları üyelere bildirilir. Koruma Kurulu; Cumhuriyet Başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet Başsavcı Vekili ya da Cumhuriyet Savcısının Başkanlığında aşağıdakilerin katılımı ile oluşur: Baro temsilcisi, Belediye başkanı veya görevlendireceği yardımcısı. Cumhuriyet Başsavcısı tarafından belirlenecek bir Ceza İnfaz Kurumu Müdürü, Denetimli Serbestlik Müdürü, Millî Eğitim Müdürü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il veya ilçe Müdürü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı temsilcisi, Teşkilatı bulunan yerlerde Türkiye İş Kurumu Müdürü, Ziraat ve Halk Bankası Müdürleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ziraat Odaları, Borsalar, Esnaf ve Sanatkarlar Birliği yöneticileri, Kamuya ait fabrikaların yönetici seviyesindeki temsilcileri, Kamuya yararlı dernek veya vakıfların yönetici seviyesindeki temsilcileri, Özel bankaların yönetici seviyesindeki temsilcileri, Kamuya yararlı dernek ve vakıflar ile özel banka yöneticilerinin koruma kuruluna katılımı istekleri ve Cumhuriyet Başsavcısının uygun görmesiyle mümkün olur. Koruma Kurulunun yetki alanı Adalet Komisyonunun yargı çevresi ile sınırlıdır (Adalet Bakanlığı, 2012: 198).

“Koruma Kurullarının en önemli işlevi; suç mağdurlarını ve eski hükümlüleri topluma yeniden kazandırmaya yönelik faaliyetleri ön görüyor olmasıdır. Koruma Kurulları; Ceza Adalet Sistemimizde ister fail olsun ister mağdur olsun herkese yönelik yardım yapılabilmesi imkânı sağlamaktadır. Bu nedenle koruma kurullarının bu fonksiyonu, yerine getirebilmesi için, gerek diğer kamu kurumlarının ve gerekse sivil toplum kuruluşlarının desteği ile; mağdurların mağduriyetlerinin giderebilmesinde, eski hükümlülerin ıslahında, dolayısıyla toplumun suça karşı korunmasında ve daha güvenli bir toplum yapısının inşasında son derece önemlidir” (Aydın, 2014: 41).

IV. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN VERİLERİ

Çalışmanın bu kısmında, Ağrı il merkezi Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde uyguladığımız anketlerin frekans ve çapraz tablo yorumlaması ile yapılan mülakatların sonuçlarının analizi yapılacaktır. Ankette yer alan 26 soru arasında çalışmanın amacına daha uygun olan soruların istatistikî verilerini içeren tablolara yer verilecektir. Yer verilen tablolardaki verilerden hareketle soru değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler yakalanmaya çalışılacaktır.

Tabloların frekans ve çapraz tablo yorumlamasından sonra “SSÇ”lerle yapılan mülakatlara yer verilecektir. Mülakatlarda suç ve çocuk arasındaki sosyolojik analizden hareketle anlamlı genellemelere ulaşılacak, diğer yandan anketlerden elde edilen cevapların tutarlılığı, mülakat sonuçlarıyla ölçülmeye çalışılacaktır.

4.1. BİREYİ TANIMA FORMU ANKETİNİN FREKANS TABLOLARININ ANALİZİ

Tablo 1. “SSÇ”lerin Yaş Durumu

Yaşınız?		
	Sayı	Yüzde
13	3	8,6
14	6	17,1
15	3	8,6
16	10	28,6
17	8	22,9
18	5	14,3
Toplam	35	100,0

Çalışma örneklememize katılan suça sürüklenmiş çocukların yaş ortalaması on altıdır. En düşük yaş on üç iken en yüksek yaş ise on sekizdir. 13-18 yaş arasındaki yaş yılı dağılımında en yüksek oran % 28,6 ile suça sürüklenmiş çocukların yaş ortalamasını da veren on altı yaşıdır. Yaş dağılımı itibariyle madde bağımlısı kişilerin %86 oranında temyiz kudretine sahip olmayan çocuklardan

oluşmaktadır. % 14 oranında kişi ise temyiz kudretine sahip çocuklardan oluşmaktadır.

Tablo 2. “SSÇ”lerin Kiminle Yaşadıkları

Kiminle Yaşıyorsunuz?		
	Sayı	Yüzde
Ailemle	35	100,0

Madde bağımlısı çocukların tümü ailesi ile beraber yaşamaktadır. Bu oranın oluşmasında bazı etmenlerin etkilerinden bahsedilebilir. Geleneksel toplum ve aile yaşantısının yansımalarının görüldüğü Ağrı’da, “SSÇ”lerin ailesiyle birlikte yaşaması doğaldır. Aile yaşantısının gerek dini ve gerekse kültürel öğelerin etkisiyle kutsanması boşanma oranının düşük olmasında etkilidir. Diğer yandan madde bağımlısı çocukların sokakta yaşayan kişilerden oluşmamasının ya da tümünün ailesiyle yaşayan kişilerden oluşmasının nedeni Ağrı’nın anakent şehri olmamasıdır. Metropol şehirlerde sokak hayatı sosyal hayatın anlaşılmasında önemli bir veri sunarken aynı durum Ağrı gibi küçük şehirlerde sosyal ve toplumsal durum hakkında anlamlı veri sunmaz. Araştırma örneklemimizde suça sürüklenmiş çocukların tümünün ya da bir kısmının sokakta yaşayan kişilerden oluşmayıp; tam tersi olarak tümünün ailesiyle yaşaması bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 3. “SSÇ”lerin Anne Eğitim Durumu

Annenizin Eğitim Durumu?		
	Sayı	Yüzde
Okur Yazar Değil	16	45,7
Okur Yazar	11	31,4
İlkokul Mezunu	5	14,3
Ortaokul Mezunu	2	5,7
Lise Mezunu	1	2,9
Toplam	35	100,0

Tablo 4. “SSÇ”lerin Baba Eğitim Durumu

Babanızın Eğitim Durumu?		
	Sayı	Yüzde
Okur Yazar Değil	7	20,0
Okur Yazar	15	42,9
İlkokul Mezunu	5	14,3
Ortaokul Mezunu	4	11,4
Lise Mezunu	3	8,6
Üniversite Mezunu	1	2,9
Toplam	35	100,0

Ebeveynlerin eğitim seviyelerine ilişkin sorularda anne ve babaya göre verilen cevap farklı olmaktadır. Annenin eğitim seviyesi babaya göre daha düşük çıkmaktadır. Okuma yazma bilmeyen anne % 45 civarındayken, okuma yazma bilmeyen babada oran % 20’dir. Okuma yazma bilen anne % 31 iken bu oran babada % 42’ye çıkmaktadır. Lise mezunu anne oranı 2,9 olup, babada 8,6’dır. Üniversite mezunu anneye rastlanmazken babalarda üniversite mezunu düşük bir oran da olsa 2,9’dur.

Eğitim seviyesinin anne ve babalarda farklı sonuçlar ortaya çıkarması genelde doğunun daha özelde ise araştırma sahamız olan Ağrı ilinin kadın ve erkeğe

bakışında somutlaşan “cinsiyet kimliğinde” ortaya çıkmaktadır. Erkek toplumsal hayatta daha etkin katılırken, bunun yansıması olarak toplumsal saha çalışma verilerinin karşılaştırılmasında erkek kadına göre istatistikî göstergelerde öne çıkmaktadır. “Denetimli Serbestlik Sisteminden Yaralanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelemesi (Ağrı İl Merkezi Örneği)” isimli toplumsal saha çalışmamızdaki istatistikî verilerinde de benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla “eğitim” istatistiklerinde toplumsal hayata katılımı fazla olan erkeğin daha yüksek bir oranda önde görünmesi anlaşılırdır. Bunda, geleneksel ve dini faktörlerin kadını ev, anne ve namus gibi kavramlarla daha çok tanımlaması bu oranını çıkmasında etkilidir. Yakın bir zamanda Türkiye’de uygulanan “Haydi Kızlar Okula” projesinin asıl hedefinin doğu illerindeki kızlar olduğunu düşündüğümüzde bu sorunun verileri makul görünmektedir.

Tablo 5. “SSÇ”lerin Kardeş Sayısı

Varsa Kardeş Sayısı		
	Sayı	Yüzde
0	1	2,9
2	2	5,7
3	1	2,9
4	4	11,4
5	7	20,0
6	2	5,7
7	7	20,0
8	5	14,3
9	3	8,6
11	1	2,9
12	1	2,9
13	1	2,9
Toplam	35	100,0

Tablo 6. “SSÇ”lerin Aile Tipi

Aile Tipiniz Nedir?		
	Sayı	Yüzde
Çekirdek Aile	27	77,1
Geniş Aile	8	22,9
Toplam	35	100,0

Tablo 5 ve 6’ya baktığımızda; “SSÇ” % 97 gibi bir oran ile kardeşe sahiptir. Kardeş sayısındaki dağılımda “SSÇ”lerin büyük bir oranı çok kardeşe sahip görünmektedir. % 2,9 oran kardeşe hiç sahip değilken aynı oranda kardeş sayısı 11, 12 ve 13’e kadar çıkmaktadır. Sahip olunan kardeş ortalaması Ağrı aile ortalamasının sahip olduğu çok çocuklu aile yapısını yansıtmaktadır.

Sahip olunan çocuk sayısı geleneksel aile yapısını yansıtırken değişime uğrayan daha doğru bir ifadeyle dönüşüme uğrayan olgu ise aile yapısıdır. Geniş aile anlayışı tam olarak terk edilmese de büyük oranda yerini çekirdek aile yapısına bırakmaktadır. Geniş aile her ne kadar kırsal yerlerde daha revaçta olup şehir merkezlerine doğru yerini çekirdek aile yapısına bıraksa da Ağrı gibi yarı kırsal şehirlerde geniş aile sayısı azımsanmayacak derecededir. Fakat geniş aile yapısı Ağrı merkezde hızla azalmaktadır. Bu durum sadece Ağrı şehir merkezinde değil kırsal yerlerde de hızlı bir şekilde yerini modern aile tipi olarak algılanan çekirdek aileye bırakmaktadır.

Aile tipi sorumuza ortaya çıkan oran bu durumu doğrulamaktadır. Geniş aile oranı % 22 gibi bir seviyede izlerken çekirdek aile oranı yüzde 77 civarındadır. Araştırmamıza konu olan “SSÇ”lerin aileleri Ağrı periferisi olarak adlandırılabilir mahallerde yaşamaktadırlar. Geniş ailelerin birey sayısının yüksek olması barınma sorunu ucuza mal etme durumları geniş aileleri şehir merkezlerinden uzak yerleşmeye zorlamaktadırlar. Çekirdek ailelerin de çocuk sayısının yüksek olması ve ekonomik durumları yerleşim sorunlarını periferide çözüm bulmalarına neden olmaktadır.

Tablo 7. “SSÇ”lerin Çalışma Durumu

“SSÇ” Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor mu?		
	Sayı	Yüzde
Evet	19	54,3
Hayır	16	45,7
Toplam	35	100,0

Okul çağında olan “SSÇ”lerin tamamı okula devam etmemektedir. Büyük bir çoğunluğu yaş itibariyle eğitim hayatında olması gerekirken iş hayatına atılmıştır. Bu durumun en büyük nedeni ailelerin sosyo-ekonomik durumudur. “SSÇ”lerin % 54’ü gelir getirici bir işte çalıştığını belirtmektedir. Gelir getirici işlerinin ayakkabı boyacılığı, hurdacılık⁸, mendil satma, seyyar satıcılığı gibi işlerden oluşmaktadır. Çalışmayan diğer % 46’lık kesim ya baba geliriyle idare ederken ya da yaş ve fiziki durumlarının çalışmaya müsait olmamasından çalış(a)mamaktadırlar.

“SSÇ”leri madde kullanımına iten nedenlerin en önemlilerinden biri arkadaş grubudur. Gelir getirici işte çalışan “SSÇ”lerin önemli bir kısmı mendil satma, ayakkabı boyacılığı ve seyyar satıcılık gibi işlerde çalışırken arkadaş edinmektedir. Dolayısıyla “SSÇ”nin suça itilmesinde çalıştığı iş ortamının önemli etkisi olmaktadır. İş yerlerinin esnek ve belirsiz olması ile “SSÇ”nin çalışma saatlerini kendine göre rahat oluşturabilmesi çalışma ortamlarını daha güvensiz kılmakta, çocuğun gözetimini zorlaştırmakta, böylece çocuğun suça sürüklenme riskini artırmaktadır.

⁸ Ağrı Denetimli serbestlik müdürlüğüne gelen sosyal araştırma raporlarının büyük bir bölümü hurda eşya hırsızlığı üzerinedir.

Tablo 8. “SSÇ”lerin Aylık Geliri

“SSÇ”nin Aylık Gelir Durumu?		
	Sayı	Yüzde
500 TL altı	6	17,1
Asgari Ücret	5	14,3
1000 TL üstü	1	2,9
Belirtmek İstemiyorum	23	65,7
Toplam	35	100,0

Çalışan % 65’lik kesim gelirini belirtmek istememektedir. Bu durumun sebebi olarak gelir düzeylerinin çok düşük olmasının “SSÇ”de yarattığı “utanma” duygusunun etkili olduğunu düşünmekteyiz. Aylık gelirini açıklayanlar da düşük bir oran belirtmişlerdir. % 17 beş yüz tl altı çalışırken % 14 ise asgari ücretle çalışmaktadır. % 2,9’luk bir oran ancak bin tl ve üstü çalıştığını belirtmektedir. Açlık sınırının yaklaşık olarak 1200 yoksulluk sınırının ise 2700 tl olduğu Türkiye’de çok çocuklu aile yapısının geçim düzeyinin durumu ortaya çıkmaktadır. Geçim düzeyinizi nasıl tanımlıyorsunuz sorusuna verilen cevap bu durumu teyit etmektedir. Suça sürüklenmiş çocukların %54’ü geçim düzeylerini yetersiz bulurken, % 45’i normal bulmaktadır. Cevap şıklarında yer alan “iyi” ve “çok iyi” şıkları hiç işaretlenmedi.

Tablo 9. “SSÇ”lerin Geçim Kaynağı

Geçim Kaynaklarınız Nedir?		
	Sayı	Yüzde
Kendi Gelirim	11	31,4
Babamın Geliri	20	57,1
Akraba Yardımı	1	2,9
Kendi Gelirim ve Babamın Geliri	2	5,7
Annemin geliri ve kendimin geliri	1	2,9
Toplam	35	100,0

Annenin eve ekonomik getirisi pek yoktur. % 57 gibi bir oran ile baba evin ekonomik getirisini oluşturmaktadır. % 31 kendisi evin geçimini sağlamaktadır. Hem babanın hem de kendilerinin evin geçimini sağladığını belirtenlerin oran % 5 iken bu oran hem anne hem çocukta % 2’ye düşmektedir.

Tablo 10. “SSÇ”lerin Geçim Düzeyleri

Geçim Düzeyinizi Nasıl Tanımlarsınız?		
	Sayı	Yüzde
Normal	16	45,7
Yetersiz	19	54,3
İyi	0	0
Çok iyi	0	0
Toplam	35	100,0

Çocuğa yüklenen ekonomik sorumluluk tablo 9 ve 10’da görülmektedir. Bu durum çocuğu “SSÇ”yi erken olgunlaştırdığı gibi aynı zamanda yıpratıldığını da gözlemekteyiz. Çocuğun madde kullanıcısı yapan değişkenler irdelenirken ailenin çocuğu ihmal etmesi ile çalıştığı arkadaş grubunun da etkisi önemli bir oran oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Düzenli bir iş ortamı olmayan, daha çok gezerek iş yapan “SSÇ”ler daha az kontrol edilmekte, farklı insan ve olaylarla karşılaşarak suça sürüklenmeleri kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla çocuğun iş hayatı ile ergin iş hayatını karşılaştırdığımızda çocuğun suça bulaşma oranı veya daha doğru bir ifadelendirmeyele suçtan uzaklaşma ihtimali azalmaktadır.

Bu durum dikkate alınarak “SSÇ”lere yönelik düzenli olarak çalışabileceği iş kurumları/yerleri bulunmalıdır. Kuaför salonları, bakkal ve market gibi iş yerlerinde iş güçlerine dönük uğraşı verilerek suça bulaşma oranları düşülebilir. Hayatlarının merkezini oluşturacak bu iş ortamları iş alanlarını daraltmakla kalmayıp, buna paralel olarak suç bulaşma sahalarını daraltacaktır. Bunun yanında düzenli iş arkadaşları çocuk üzerindeki rutin gözlemlerinden hareketle “SSÇ”ler deki anormal değişimleri fark edebileceklerdir.

“SSÇ”yi bu düzensiz iş hayatından dolayısıyla suçtan uzaklaştırmanın bir diğer yolu, çoğu eğitim-öğretim hayatına devam etmeyenlerin okula geri dönmelerini sağlamaktır. Okulun bu düzensiz iş ortamlarına oranla daha güvenli oluşu, suç oranının düşük olması ve “SSÇ”yi suça bulaştıran nedenlerden biri olarak çıkan “eğitimsizlik” durumunu ortadan kaldırarak “SSÇ”yi suçtan koruyabilecektir.

Tablo 11. “SSÇ”lerin Arkadaş Sabıka Durumu

Arkadaşlarınız arasında sabıkası olan var mı?		
	Sayı	Yüzde
Evet	21	60,0
Hayır	14	40,0
Toplam	35	100,0

Tablo12. “SSÇ”lerin Aile Sabıka Durumu

Ailenizde sabıkası olan var mı?		
	Sayı	Yüzde
Evet	7	20,0
Hayır	28	80,0
Toplam	35	100,0

Ağrı il merkezinde “SSÇ”lerin suça itilmesine neden olan değişkenler tez çalışmamızda cevabı aranılan önemli sorulardan biridir. “SSÇ”lerin suça bulaşmasındaki daha özel bir ifadeyle madde kullanıcısı olmasındaki en büyük etmen arkadaş grubudur. Bir diğer ikinci önemli etmen ise ailenin çocuğa karşı tutumudur. “SSÇ”lerin arkadaş grubundaki sabıkalı arkadaşlarının oranı % 60 olması, dikkat çekicidir. Her ne kadar akran grupları hakkında kötü bir duruma mahal vermemek adına pek sır vermeseler de, yaşları itibariyle madde bağımlısı olmalarında, doğru bir ifadelendirmeyeyle madde kullanımını öğrenmelerinde etkili olabilecek tek etmenin ancak arkadaş grubu olması durumu açık bir şekilde göstermektedir.

“SSÇ”nin suça itilmesinde aile akran grubundan sonra etkili olan bir diğer değişkendir. Aile değişkeni ile akran grubu değişkeni her ne kadar çocuğun suça itilmesinde beraber etkileri olsa da aile’yi bu noktada farklı bir yere koymak gerekmektedir. Aile burada doğrudan bir yönlendirmeden ziyade dolaylı yollardan çocuğun madde kullanımına neden olmaktadır. Çocuğa ilgisiz olunması, sevgi ihtiyacının karşılanmaması çocuğu madde kullanımına neden olabilmektedir. Tablo 12’de ise ailenin bir diğer yönden çocuğun madde kullanımına ya da farklı olumsuz bir duruma yönlendirmesindeki doğrudan etkisinden bahsedilebilir. % 20 oranında ailesinde sabıkalı olduğunu belirtmiştir. Ailede sabıkalı olunmasıyla bireyin madde

kullanımı ya da suça itilmesi arasında doğrudan ilişki kurmak sağlıklı ve güvenilir olmasa da, madde kullanan ya da suça itilen bireyin çocuk olması, bu değişkenin çocuğun suça itilmesi arasında doğrudan bir etkiden bahsedilebilir

Tablo 13. “SSÇ”lerin Aile İçinde Şiddet Görüp Görmediği

Aile içinde şiddet gördünüz mü?		
	Sayı	Yüzde
Evet	20	57,1
Hayır	15	42,9
Toplam	35	100,0

Tablo 14. “SSÇ”lerin Ne Tür Şiddete Maruz Kaldığı

Yanıtınız ‘Evet’ ise ne tür şiddete maruz kaldınız?		
	Sayı	Yüzde
Fiziksel şiddet (Tekme-tokat atmak, dayak, el-kol bükme, ısırma, vb.)	5	14,3
Duygusal şiddet (Korkutma, tehdit etme, reddetme, öz güvenini sarsma, vb.)	1	2,9
Sözel şiddet (Küçümseme, hakaret, isim takma, tehdit, vb.)	4	11,4
Fiziksel ve Sözel şiddet	4	11,5
Fiziksel, Duygusal ve Sözel Şiddet	5	14,3
Fiziksel, duygusal, sözel ve cinsel şiddet	1	2,9
Toplam	20	57,1
Cevapsız	15	42,9
Toplam	35	100,0

Tablo 13 ve 14'e baktığımızda; Şiddete maruz kaldığını belirten "SSÇ" oranı % 57'dir. Yaklaşık % 42 gibi bir oran da şiddete maruz kalmadığını belirtmiştir. Şiddete maruz kaldığını belirten bu % 57'lik oran arasında maruz kaldıkları şiddet türleri % 14,3 ile fiziksel şiddet, aynı oran ile fiziksel, duygusal ve sözel şiddete maruz kaldığını belirtmektedirler. % 11,4 ile sözel şiddet, % 11,5 ile hem fiziksel hem de sözel şiddete maruz kalmıştır. Bu oranları % 2,9 oranları ile fiziksel, duygusal, sözel ve cinsel şiddet ile duygusal şiddet takip etmektedir.

Şiddet türleri kendi içerisinde çeşitlenirken uğranılan şiddet türünün oran olarak sıralanmasının bir önemi bulunmamaktadır. Her ne kadar fiziksel şiddet, sözel şiddet ve cinsel şiddetin "SSÇ" üzerinde sebep olduğu psikolojik tahribatların boyutları farklı olsa da üzerinde durulması gereken % 57'lik gibi bir oranın şiddete neden maruz kaldığının belirlenmesidir.

Ebeveynlerin düşük bir eğitim seviyesine sahip olması, ailelerin geçim düzeyinin yüksek bir oran olan % 54 yetersiz, % 45'nin normal olması, sabıkalı aile oranının % 20 oranında olması ve ailelerin yukarıda görülebildiği gibi % 57'sinin çocuğuna şiddet uygulaması, suça sürüklenmiş çocukların aileleri hakkında bize veri sunmaktadır. Bu istatistikî veriler çocuğun şiddete maruz kalmasında birinci önemli değişkenin aileden kaynaklandığını göstermektedir.

Bu çerçeveden bakıldığında her ne kadar "SSÇ"lerin madde kullanıcısı olmalarında birinci önemli etmen akran grubu çıksa da dolaylı yoldan etkilerine bakıldığında ailenin bu konulardaki önemi yukarıdaki istatistikî verilerde daha çok öne çıkmaktadır. "SSÇ"yi akran grubunun olumsuz etkilerinde koruyacak ya da çocuğun hayatında akran grubunu öncelikli hale getiren durum, ailenin çocuğa karşı yaklaşımı olduğu düşünüldüğünde, ailenin önemi daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunlardan ötürü sağlıklı birey yetiştirmenin ön koşulu olan çocukluk döneminde ailenin merkezi bir rolü vardır. Aileye yönelik rehabilitasyon çalışmaları başlatılmalı, genel anlamda çocuğun suça sürüklenmesinde, konumuzla ilgisi itibariyle daha özel olarak madde kullanıcısı olmasına yönelik çalışmalarda bu durum aileye dönük projeler çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Tablo 15. “SSÇ”lerin Anne Yetiştirme Durumu

Annenizin sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?		
	Sayı	Yüzde
Otoriter-sert-katı	13	37,1
Demokratik-ilgili	15	42,9
İlgisiz-izin verici	5	14,3
İhmalkâr	2	5,7
Toplam	35	100,0

Tablo 16. “SSÇ”lerin Baba Yetiştirme Durumu

Babanızın sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?		
	Sayı	Yüzde
Otoriter-sert-katı	20	57,1
Demokratik-ilgili	6	17,1
İlgisiz-izin verici	4	11,4
İhmalkâr	4	11,4
Toplam	34	97,1
Cevapsız	1	2,9
Toplam	35	100,0

Annenin “SSÇ”yi yetiştirme tutumuyla babanın yetiştirme tutumları arasında farklılık olsa da ikisinde de olumsuz cevapların oranı olumlu cevapların oranını geçmiştir. Anneyi % 42 ilgili-demokratik bulmaktayken, % 37 ilgisiz-sert-katı, % 14 ilgisiz-izin verici ve yaklaşık % 5 ve üzeri ise ihmalkâr gibi olumsuz cevaplar vermiştir. Babada olumsuz cevapların oranı daha artmaktadır. % 57 otoriter-sert-kat bulmakta, %11 ilgisiz-izin verici aynı oranda ise babayı ihmalkâr bulmaktadır. Babayı olumlu bulanların, yani demokratik-ilgili görenlerin oranı ise sadece % 17 civarındır.

Anne ve babaya dönük demokratik-ilgili, otoriter-sert-katı cevapların farklılık göstermesi doğulu baba figürünün çocuğuna mesafeli duruşuna bağlanabilir. Bu faktör her ne kadar hesaba katılsa da babaya dönük % 11 gibi düşük bir düzeyde

olumlu görüşün serd edilmesi ailenin çocuğa karşı tutumunu olumsuzluklarını sergilemektedir. Anne gibi babaya oranla şefkatini çocuğuna göstermede daha cömert davranmasına rağmen anneye dönük olumsuz cevapların da oranı toplamada yaklaşık % 52'yi bulmaktadır.

Anne ve babaya karşı çocuklar tarafından verilen olumsuz cevaplar ailenin çocuğa karşı tutumunu yansıtmaktadır. “SSÇ” aileden gör(e)mediği yeterli ilgiyi başka yerlerde arayabilecektir. Maddeyi kullanma nedeni olarak % 11 oranında kişi boşlukta olmasını gösterirken, 2,9 oranında kişi ise ailesini neden olarak görmüştür. Madde kullanma nedenleri oluşturan diğer seçenekler, daha fazla bir yüzde oranını oluştursa da ailenin diğer nedenleri meydana getirmesinin dolaylı etkilerini göz önüne aldığımızda, ailenin önemi açıkça görülebilecektir. Çocuğun şekillenme ve yönlendirilmesinin yetişkin insanlara göre kolaylığı göz önüne aldığımızda, bunu yapacak ailenin çocuğun yetişmesi açısından, dolayısıyla suça sürüklenmesinde önemi görülebilecektir.

Tablo 17. “SSÇ”lerin Arkadaşları Arasında Madde Kullanım Durumu

Arkadaşlarınız arasında madde kullanan var mı?		
	Sayı	Yüzde
Evet	22	62,9
Hayır	13	37,1
Toplam	35	100,0

“SSÇ”lerin % 60 oranında sabıkalı arkadaşı bulunurken, bu orana paralel bir şekilde % 62 oranında madde kullanan arkadaşı vardır. % 37’sinin madde kullanan arkadaşı bulunmamaktadır. Bu oranlar bize suça sürüklenmiş çocukların arkadaşlarının madde kullananlarının sabıkalı olduğunu göstermektedir.

Bu veri oranları arkadaş grubuyla çocuğun madde kullanımı arasında korelasyonu ortaya koymaktadır. Buna göre çocuğun madde kullanımını iten sebeplerin % 60 oranında nedeni arkadaş grubudur. Çocuğun sosyalizasyon sürecinde ilk sosyalleştiği ortamlardan biri akran grubu olsa da çocuğun akran grubunun belirlenmesinde belirleyici olanlardan en önemlisi çocuk iradesinden ziyade ailenin ilgisi ve tutumudur. Dolayısıyla her ne kadar akran grubu çocuğu

maddeyle tanıştıran ortamı sağlasa da çocuğu bu ortamlara yaklaştıran da uzaklaştıran da ailenin çocuğa karşı yaklaşımı ve arkadaş grubunu seçmedeki hassasiyetidir.

Tablo 18. “SSÇ”lerin Maddeyi Bırakmasında “DSS”nin Faydası

Maddeyi bırakmanızda denetimli serbestlik müdürlüğünün bir desteği oldu mu?		
	Sayı	Yüzde
Evet	28	80,0
Hayır	7	20,0
Toplam	35	100,0

Tablo 18’e baktığımızda “SSÇ”lerin maddeyi bırakmalarında denetimli serbestlik uygulamasının oldukça yüksek bir oran olan %80’le faydalı olduğunu görmekteyiz. “SSÇ”ler hakkında yapılan gözlem ve anketler neticesinde maddeyi ilk kullanma nedenlerinin arkadaş ortamı ve merak olduğu ortaya çıkmaktadır. “SSÇ”ler genellikle uyuşturucu maddenin maddi ve manevi zararları hakkında Denetimli Serbestlik Müdürlükleri tarafından yapılan rehberlik çalışmaları neticesinde bilgilendikleri ve denetimli serbestlik uzmanları nezdinde madde kullanımını bırakmalarının daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. Mülakat sorumuz olan “Denetimli serbestlik sisteminin size sağladığı faydalar hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna da % 80 oranında olumlu cevap verilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmede de “SSÇ”ler denetimli serbestlik sisteminin kendilerine fayda sağladığını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda “SSÇ”ler rehberlik çalışmaları neticesinde uyuşturucu madde hakkında öğrendikleri bilgileri arkadaş çevresi ile paylaştıklarını ifade ederek, denetimli serbestlik sisteminin faydasının kendileri ile sınırlı kalmadığını göstermişlerdir.

Tablo 18’de % 20 oranında kişi ise bu sistemi faydalı görmediğini belirtmiştir. “SSÇ”ler de bu yargının oluşmasında, gözlemlediğimiz ve mülakatlardan edindiğimiz kanaatler şunlardır: “SSÇ” esnek zaman ve mekân anlayışına ve yaşayışına sahip olduğundan hafta içi rutin olarak aynı zaman diliminde zorunlu olarak denetimli serbestlik müdürlüğüne uğramasından hoşnut olmamaktadır. Görüşme esnasında Denetimli Serbestlik Müdürlüğü hakkında olumlu görüş bildirenler de dâhil eğitim ve iyileştirme bürosuna geline gün sayısını

düşürmenin yollarını aramaktadırlar. Neden olarak iş zamanlarına denk geldiğini belirtmektedirler. Olumsuz görüşün oluşmasında adliyede akraba, eş ve dostlarla karşılaşılması ve “sorguya” çekilmeleri daha doğrusu durumu açıklamak zorunda olmalarının yarattığı rahatsızlıktır. Bu durumu dile getirenler denetimli serbestlik müdürlüğünün adliye dışında olmasının gerekliliğini ifade etmektedirler.

Bahsedilmesi gereken bir diğer durum ise, bu olumsuz oranın oluşmasında bazı “SSÇ”lerin tüm izahatlara rağmen “DSS”yi tam olarak kavramamış olmasıdır. Çocuk yaşta olunması ve yapılan denetimli serbestlik sisteminin rehabilite, bireyi topluma kazandırma vb. soyut ifadelerle açıklanmasının “SSÇ”de bir anlam ifade edememesi etkili olmuştur.

4.2. BİREYİ TANIMA FORMU ANKETİNİN ÇAPRAZ TABLOLARININ ANALİZİ

Frekans tablolarında genellikle tek soru üzerinde elde edilen cevapların analizi yapılmıştır. Çapraz tablolarda ise daha çok iki soru üzerinden elde edilen sonuçların analizi yapılacaktır. Çapraz tablolarla “SSÇ”yi suça iten sosyo-kültürel değişkenler karşılaştırılarak ortak noktalara ulaşılabacaktır. Böylece “Denetimli Serbestlik Sisteminden Yararlanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelmesi Ağrı İl Merkezi Örneği” adlı çalışmamızda “SSÇ”yi suça iten faktörleri, aile, akran grubu ve eğitim vb. değişkenler daha derin bir sosyolojik analize tabi tutulacaktır.

Tablo 19. “SSÇ”lerin Eğitim Durumu ile Madde Kullanımı

Eğitim Durumunuz Nedir? ile Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir? Çapraz tablosu								
			Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir?					Toplam
			Uçucu Madde	Esrar	Bonzai	Esrar, Kokain, Metaamfetaminler	uçucu madde, esrar ve bonzai	
Eğitim Durumunuz Nedir?	Okuryazar Değil	Sayı	0	6	0	0	0	6
		Yüzde	,0%	24,0%	,0%	,0%	,0%	17,1%
	Okur Yazar	Sayı	1	7	1	0	1	10
		Yüzde	14,3%	28,0%	100,0%	,0%	100,0%	28,6%
	İlkokul Mezunu	Sayı	3	4	0	1	0	8
		Yüzde	42,9%	16,0%	,0%	100,0%	,0%	22,9%
	Ortaokul Mezunu	Sayı	3	8	0	0	0	11
		Yüzde	42,9%	32,0%	,0%	,0%	,0%	31,4%
	Toplam	Sayı	7	25	1	1	1	35
		Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Sosyal bilimlerde veya toplumsal genel ahlak kabullerinde eğitim ile madde kullanımı ya da suçtan uzaklaşma arasında genelde negatif korelasyon kurulmaktadır. Bu görüşe göre eğitim seviyesi arttıkça birey suçtan uzaklaşmaktadır. Başka bir deyişle eğitilmiş insan madde kullanımı ya da suç hakkında malumat sahibi olduğundan, zararlı fiillerden bilinçli olarak uzak durmaktadır. Sosyal bilimlerde her ne kadar bu tür genel kabuller olsa da istisnai durumlar küçük bir oran da olsa vardır. Bu istisnaların her toplumsal araştırma için olabileceği kabul edilerek genel yargılara varılmaya çalışılmaktadır.

Araştırmamıza katılan bütün denekler madde kullanmaktadır. Kullanılan madde çeşidinin kullanım oranları azdan çoğa doğru % 2,9 kokain ve metaamfetaminler, % 2,9 bonzai, % 20 uçucu madde ile % 71,4 ile esrar olmaktadır. Kullanılan madde çeşidi ile sosyo-ekonomik durum arasındaki ilişkiye geçmeden önce eğitim ile madde kullanımı arasındaki ilişkiye bakalım. Tablodaki veriler bize eğitim ile madde kullanımı arasında, sosyal bilimlerde ve genel ahlak kabullerine hakim olan görüşün tersi sonuçlarını vermektedir. En yüksek eğitim seviyesinin ortaokul mezunu olduğu deneklerimiz arasında en yüksek oran olan % 31,4 ile madde kullanmaktadır. İkinci en büyük eğitim seviyesi olan ilköğretim mezunlarında madde kullanımı en büyük üçüncü sırayı % 22,9 ile almaktadır. Okuryazarlarda bu oran % 28,6 olmaktadır. Eğitim seviyesinin en düşük olduğu “okuryazar olmayan” kategorisi ise % 17,1 ile en düşük oranı almıştır.

Bu veriler üzerinde bazı yorumlara gidilebilir. Eğitim seviyesi yüksek olan çocuğun yaşı daha büyüktür. Yani çocuk sosyalleştikçe ve yaşı arttıkça daha çok suça bulaşmakta veya madde kullanmaktadır. Ev dışında sosyalleşme alanı genişledikçe çocuk madde kullanımı artmaktadır. Bu durum çocuğun madde kullanımına başlamasında etkili olan faktörün çevre ile akran grubunun etkisini ortaya koymaktadır. Çocuğun madde kullanımının önüne geçebilmek için çocuğun velayetine sahip olan ebeveynlerin “SSÇ”lerin sosyalleştiği ortamları denetlemesi ve akran grubunun seçilmesinde seçici olması gerekmektedir. Bu verilerden gidilebilecek bir diğer yorum ise çocuğun eğitim seviyesinin çocuğun bilinçlenmesi üzerinde yeterli bir etkisinin olmadığıdır. Ortaokul mezunlarında madde kullanımı en yüksek oranda olurken, okuma yazma bilmeyenlerde bu oran en düşük olmuştur. Bu sonucun

oluşmasındaki en büyük etmenlerden biri madde kullanan bireyin yaş olarak küçük olmasıdır.

Tablo 20. “SSÇ”lerin Anne Eğitim Durumu ile Madde Kullanımı

Annenizin Eğitim Durumu? ile Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir? Çapraz tablosu								
			Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir?					Toplam
			Uçucu Madde	Esrar	Bonzai	Esrar,K okain, Metaamfetaminler	uçucu madde, esrar ve bonzai	
Annenizin Eğitim Durumu?	Okur Yazar Değil	Sayı	6	8	1	0	1	16
		Yüzde	85,7%	32,0%	100,0%	,0%	100,0%	45,7%
	Okur Yazar	Sayı	1	9	0	1	0	11
		Yüzde	14,3%	36,0%	,0%	100,0%	,0%	31,4%
	ilkokul Mezunu	Sayı	0	5	0	0	0	5
		Yüzde	,0%	20,0%	,0%	,0%	,0%	14,3%
	Ortaokul Mezunu	Sayı	0	2	0	0	0	2
		Yüzde	,0%	8,0%	,0%	,0%	,0%	5,7%
	Lise Mezunu	Sayı	0	1	0	0	0	1
		Yüzde	,0%	4,0%	,0%	,0%	,0%	2,9%
Toplam		Sayı	7	25	1	1	1	35
		Yüzde	100,0%	100,0 %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0 %

Tablo 19’da eğitim seviyesi ile çocuğun madde kullanımı arasında negatif korelasyon vardı. Sosyal bilimlerdeki verilere ters düşebilen bu durumu çocuğun yaş durumu ve gördüğü eğitimin yaş durumunun da etkisiyle olumlu katkılarının azalmasına bağlayabiliriz. Annenin eğitim durumu ile babanın eğitim durumuna yönelik istatistik verilerde ise sosyal bilimlerdeki madde kullanımı ile eğitim

seviyesi arasındaki pozitif korelasyon genel kabulü ile toplumdaki genel kabulle örtüşmektedir.

Tablo 21. “SSÇ”lerin Baba Eğitim Durumu ile Madde Kullanımı

Babanızın Eğitim Durumu? İle Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir? Çapraz Tablosu:								
			Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir?					Toplam
			Uçucu Madd e	Esrar	Bonza i	Esrar, Kokai n,Meta amfeta minler	uçucu madde, esrar ve bonzai	
Babanızın Eğitim Durumu?	Okur Yazar Değil	Sayı	4	3	0	0	0	7
		Yüzde	57,1%	12,0 %	,0%	,0%	,0%	20,0%
	Okur Yazar	Sayı	2	10	1	1	1	15
		Yüzde	28,6%	40,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%	42,9%
	ilkokul Mezunu	Sayı	1	4	0	0	0	5
		Yüzde	14,3%	16,0 %	,0%	,0%	,0%	14,3%
	Orta Okul Mezunu	Sayı	0	4	0	0	0	4
		Yüzde	,0%	16,0 %	,0%	,0%	,0%	11,4%
	Lise Mezunu	Sayı	0	3	0	0	0	3
		Yüzde	,0%	12,0 %	,0%	,0%	,0%	8,6%
	Ünivers ite Mezunu	Sayı	0	1	0	0	0	1
		Yüzde	,0%	4,0%	,0%	,0%	,0%	2,9%
Toplam		Sayı	7	25	1	1	1	35
		Yüzde	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0%

Tablo 20 ve 21’de genel hatlarıyla bakıldığında anne ve babının eğitim durumu düştükçe çocuğun madde kullanımı artmaktadır. Okuryazar olmayan anne de çocuğun madde kullanımı % 45’tir. Annenin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğun madde kullanımı azalmaktadır. Sadece okuryazar annelerde çocuğun madde kullanımı % 31, ilkokul mezunu annelerde % 14, ortaokul mezunu annelerde % 5,7 ve lise mezunu annelerde bu oran % 2,9’a düşmektedir. Tablo 3’te babaya dönük istatistikler de farklı rakamlarla benzer sonuçları içermektedir. Okuryazar olmayan babada çocuğun madde kullanım oranı % 20’dir. Okuryazar babada çocuğun madde kullanımı oranı % 42’ye çıkmaktaysa da bu durumun, babanın okuryazarlık durumu bölge insanının genel seviyesi ile değerlendirildiğinde, okuryazar olmakla olmamanın bilgi noktasında pek bir farkın olmayışı açısından şaşırtıcı gelmemektedir. Babanın eğitim durumuyla çocuğun madde kullanımı arasındaki diğer ilişki, beklendiği/tahmin edildiği gibidir. İlkokul mezunu babalarda çocuğun madde kullanımı oranı % 14,3, ortaokul mezunlarında % 11.4, lise mezunlarında % 8.6’ya ve üniversite mezunlarında bu oran % 2,9’a kadar düşmektedir.

Verilerde dikkat çekici bir özellik anne ve babalarda eğitim seviyeleri benzer olsa da çocuğun madde kullanım oranlarının farklı çıkmasıdır. Okuryazar olmayan anne de çocuğun madde kullanım oranı % 45 iken babada bu oranın % 20’ye düşmektedir. Ortaokul, lise mezunu annelerde çocuğun madde kullanımı aynı şekilde babaya göre daha düşük çıkmaktadır. Ağrı ilinin tipik aile özelliği, ailelerin patrimoniyal olmasıdır. Bu aile tipinde baba anneye göre daha baskın çıkmakta, özellikle evin erkek çocuğuyla zor, sınırlı bir iletişime girmektedir. Baba profilinin çocuklarıyla sınırlı iletişime girmesi anneye çocuğun diyalogunu artırmaktadır. Çocuk, -özellikle erkek çocuğu-, isteklerini anne aracılığıyla babaya iletebilmektedir. Babayla çocuk arasında var olabilen bu dolaylı duvar, annenin çocuk üzerinde sosyalleştirme etkisini artırmaktadır. Dolayısıyla bu durumu göz önüne aldığımızda annenin çocuğun madde kullanımı üzerindeki etkisinin istatistikî verilerde babaya göre daha fazla çıkması doğaldır.

Tablo 22. “SSÇ”lerin Anne Yetiştirme Tutumu ile Madde Kullanımı

Annenizin sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? İle Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir? Çapraz Tablosu:								
			Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir?					Topla m
			Uçucu Madde	Esrar	Bonzai	Esrar,Kokain,Metaamfetaminler	uçucu madde, esrar ve bonzai	
Annenizin sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?	Otoriter-sert-katı	Sayı	4	9	0	0	0	13
		Yüzde	57,1%	36,0%	,0%	,0%	,0%	37,1%
	Demokratik-ilgili	Sayı	2	11	1	0	1	15
		Yüzde	28,6%	44,0%	100,0%	,0%	100,0%	42,9%
	İlgisiz-izin verici	Sayı	1	4	0	0	0	5
		Yüzde	14,3%	16,0%	,0%	,0%	,0%	14,3%
	İhmalkâr	Sayı	0	1	0	1	0	2
		Yüzde	,0%	4,0%	,0%	100,0%	,0%	5,7%
	Toplam		Sayı	7	25	1	1	35
			Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 23. “SSÇ”lerin Baba Yetiştirme Tutumu ile Madde Kullanımı

Babanızın sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? İle Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir? Çapraz Tablosu:								
			Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir?					Toplam
			Uçucu Madd e	Esrar	Bonza i	Esrar, Kokai n, Metaa mfeta minler	uçucu madde , esrar ve bonzai	
Babanızın sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendi-riyorsunuz?	Otoriter- sert-katı	Sayı	5	13	1	0	1	20
		Yüzde	83,3%	52,0 %	100,0 %	,0%	100,0 %	58,8%
	Demokrati k-ilgili	Sayı	1	5	0	0	0	6
		Yüzde	16,7%	20,0 %	,0%	,0%	,0%	17,6%
	İlgisiz-izin verici	Sayı	0	4	0	0	0	4
		Yüzde	,0%	16,0 %	,0%	,0%	,0%	11,8%
	İhmalkâr	Sayı	0	3	0	1	0	4
		Yüzde	,0%	12,0 %	,0%	100,0 %	,0%	11,8%
Toplam		Sayı	6	25	1	1	1	34
		Yüzde	100,0%	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%

Tablo 22 ve 23’e baktığımızda; Anne ve babanın çocuğa karşı tutumu dört çoktan seçmeli şıkla ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu şıklardan biri olumlu diğer üçü olumsuz cevaplar içermektedir. İhmalkâr, ilgisiz-izin verici, otoriter-sert-katı cevapları olumsuz; demokratik-ilgili cevabı ise olumludur. Anneye ve babaya yönelik verilen bu cevaplar oransal olarak farklıdır. Farklı oranlar çıksa da

ebeveynlere karşı suça sürüklenmiş çocukların küçümsenmeyecek oranda olumsuz tutum takındıkları görülmektedir.

Anneye yönelik verilen dört farklı cevabı olumlu görüşler ve olumsuz görüşler olarak ikiye ayırdığımızda olumsuz cevaplar toplamda % 58, olumlu cevap ise % 42 olmaktadır. Olumlu görüşler toplamda % 42 oranında anneyi demokratik-ilişkili bulmaktadır. Diğer % 52’de anneyi ihmalkâr, ilgisiz-izin verici, otoriter-sert-katı bulmaktadır. Anne her ne kadar babaya göre % 25 oranında daha fazla ilgili görünse de toplam yüzdelik dilimde olumlu görüşleri olumsuz görüşlere göre % 16 daha az olmaktadır. Şefkat ve merhametle özdeşleşen anneye karşı çıkan bu oranlar sadece annenin çocuğa karşı yaklaşımı hakkında fikir vermemekte aile içi ilişkileri de ortaya sermektedir.

Annenin çocuğa karşı tutumu değişkeni ile madde kullanımı değişkeni arasındaki ilişkide anne çocuğa ilgi gösterdikçe çocuğun madde kullanımı düşmektedir. Örneğin demokratik ilişkili annede çocuğun uçucu maddesini kullanımı oranı % 28 iken ihmalkâr, otoriter-sert-katı ve ilgisiz annede bu oran % 72 olmaktadır. Bir diğer madde olan esrarda ilgili annede çocuğun madde kullanımı % 28 iken anneye yönelik diğer olumsuz görüşlerde bu oran % 72 olmaktadır. Çocuğu madde kullanımına iten etkenler arasında “çocuğun kendisini boşlukta görmesi” cevabının nedeni ailenin ihmalkâr ve ilgisiz olmasıdır.

“SSÇ”lerin babaya karşı yaklaşımlarını annede olduğu gibi ikiye ayırdığımızda % 83 oranında olumsuz görüş dile getirilirken sadece % 17 oranında olumlu görüş dile getirilmiştir. Babayı ilgili bulan kişilerin oranı % 17 kalmaktayken, ihmalkâr, otoriter-katı-sert ve ilgisiz bulanların toplamı toplamda % 83’e çıkmaktadır. Babanın çocuğa karşı yaklaşımı ilgilleyen çocukta esrar madde kullanım oranı % 20, uçucu madde kullanım oranı % 16’ da kalmaktadır. Babanın çocuğa karşı yaklaşımı olumsuz olarak değerlendirdiğimiz cevaplardan herhangi birisinde ise madde kullanımı oranı artmaktadır.

Tablo 24. “SSÇ”lerin Arkadaş Madde Kullanımı İle “SSÇ”lerin Madde Kullanımı

Arkadaşlarınız arasında madde kullanan var mı? İle Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir? Çapraz Tablosu:								
			Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir?					Toplam
			Uçucu Madd e	Esrar	Bonza i	Esrar,Ko kain,Met aamfetam inler	uçucu madde, esrar ve bonzai	
Arkadaşları nız arasında madde kullanan var mı?	Evet	Sayı	2	17	1	1	1	22
		Yüzde	28,6%	68,0%	100,0 %	100,0%	100,0%	62,9%
	Hayır	Sayı	5	8	0	0	0	13
		Yüzde	71,4%	32,0%	,0%	,0%	,0%	37,1%
Toplam		Sayı	7	25	1	1	1	35
		Yüzde	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0%	100,0%

Suçta sürüklenmiş çocukların, tablo 24’te görüldüğü gibi % 62,9 oranında madde kullanan arkadaşı bulunmaktadır. % 37,1 oranında ise madde kullanmayan arkadaşı vardır. Bonzai maddesi kullanan suçta sürüklenmiş çocukların % 100’ünün madde kullanan arkadaşı bulunmaktadır. Esrar da bu oran % 68, uçucu madde de ise % 28,6’dır. Arkadaşları arasında madde kullanmayan “SSÇ”lerin madde kullanım oranlarının düştüğü görülmektedir. Tersî durumda madde kullanan arkadaşı artıkça madde kullananların sayısı da artmaktadır.

Bu veriler bize, “SSÇ”yi madde kullanımına iten nedenlerin başında yüksek bir oranla gelen arkadaş grubu olduğunun doğruluğunu teyit etmektedir. Akran grubunun çoğunluğu sabıkalı ve yüksek oranda madde kullanımına sahip olması, “SSÇ”nin suçta sürüklenmesinin ortamını oluşturmaktadır. Anne ve babaya karşı teker teker “SSÇ”lerin ilgi, şefkat ve sevgi görmediğini yüksek bir oranla

belirtmeleri, çocuğun sosyalizasyon sürecinde şekillendiği bu arkadaş ortamlarının çocuğun güvenlik ve sağlık açısından olumsuz etkisine daha çok maruz kalmasına neden olmaktadır.

“SSÇ”lerin suça bulaşmalarına neden olan etmenlerin önemli bir bölümü arkadaş sosyal ortamlarının doğrudan etkisi ile ailelerin onlara karşı yaklaşımlarının dolaylı etkileridir. Çocuğun bu etkilerden ilki olan arkadaş ortamlarından uzaklaştırmanın yolları bulunmalıdır. Bu ya ailenin arkadaş grubunun seçilmesinde daha aktif olması ve çocuğu suçtan uzak tutacak arkadaş ortamlarının oluşturmaya çalışması ve/ya Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinin “SSÇ”lere dönük gerçekleştirdiği bazı sosyal projelerin yardımıyla olabilir.

Bu projelerle “SSÇ”nin hayatında merkezi rol oynayan sabıkl arkadaşların yerine yeni şeyler ikame edilmelidir. “SSÇ” bu yeni sosyal organizasyonlar yoluyla suç mahallinden uzak kalmakla kalmayıp, oluşabilecek arkadaş kaybı eksikliğini de hissetmeyebilir. “SSÇ”nin hayatında bunun yanında bahsedilmesi gereken bir diğer önemli kavram ailedir. Aile çocuğun yetiştirilmesinde birinci derecede önem arz etmektedir. Çocuğun arkadaş seçiminde belirleyici olabileceği ihtiyaç duyulan ilgi ve şefkati de karşılamalıdır. Çocuğu suça iten faktörler aile tarafından bu şekilde azaltılabilir, “SSÇ” suça bulaşmaktan azami derecede korunabilecektir.

Tablo 25. “SSÇ”lerin Arkadaş Sabıka Durumu ile “SSÇ”lerin Madde Kullanımı

Arkadaşlarınız arasında sabıkası olan var mı? ile Bu maddeyi(leri) kullanmaya başlamanızın nedeni nedir? Çapraz Tablosu:									
			Bu maddeyi(leri) kullanmaya başlamanızın nedeni nedir?						Toplam
			arkadaş	boşlukta	eğitimsizlik	keyif	merak	şiddet, aile tarafından	
Arkadaşları nız arasında sabıkası olan var mı?	Evet	Sayı	13	2	1	3	1	1	21
		Yüz de	76,5%	50,0%	100,0%	42,9%	20,0%	100,0%	60,0%
	Hayır	Sayı	4	2	0	4	4	0	14
		Yüz de	23,5%	50,0%	,0%	57,1%	80,0%	,0%	40,0%
Toplam		Sayı	17	4	1	7	5	1	35
		Yüz de	100,0%	100,0%	100,0%	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0 %

Bireyleri eyleme yöneltten sebepler çok ve karmaşıktır. Sosyal bilim çalışmaları da bu fiilleri doğuran amilleri araştırırken birçok yol izlemektedir. Örneğin, Weber birey eyleminin nedenlerini araştırırken doğru cevabı “anlama sosyolojisinde” aramıştır. Ona göre bireylerin eylemlerinin anlamının yolu, bizzat bireyin olaylara atfettiği anlam ve kendi açıklamasının baz alınmasıdır.

Birey küçükse, yani çocuk denecek yaşta ise kendi eyleminin nedenini açıklaması veya bunu insanlara anlatması daha zor olmaktadır. Büyüdükçe kendini tanıma ve istediğini bilme kolaylaşırken; çocuğun iç dünyası ise daha karmaşık olmakta, kendini tanıması zorlaşmakta ve istekleri daha silikleşerek belirsizleşmektedir. Dolayısıyla sosyal bilimlerde çocuklara dönük çalışmalarda verilere ulaşmak zorlaştığı gibi ulaşılan verilerin güvenilirliği de azalmaktadır.

Bu durumu göz önüne alarak “SSÇ”lere uygulanan anketlerde veri elde edilirken birbirine yakın sorular sorularak cevaplar arasında tutarlılık ölçülmeye

çalışmış bir diğer yol olarak mülakat esnasında “SSÇ”nin cevapları arasındaki ilişkiye dönük tutarlılık ölçülmeye çalışılmıştır. Bu şekilde çocuğun verdiği cevapların güvenilirliği sağlanmaya çalışıldığı gibi özellikle “SSÇ”yi madde kullanımına iten nedenlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tüm durumlar sonucunda “SSÇ”leri madde kullanmaya iten faktörler arkadaş, boşlukta olunması, eğitimsizlik, keyif, merak ve aile tarafından uygulanan şiddet olarak sıralanarak doğru sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. En büyük yüzde, mülakata esnasında ve diğer sorularla teyit edilmek üzere yüzde % 48,6 ile arkadaş grubu çıkmıştır. “SSÇ”yi madde kullanımına iten diğer faktörler sırasıyla azalarak % 20 keyif, % 14,3 merak, % 11,4 boşluk, % 2,9 eğitimsizlik ile aynı oranla aile tarafından uygulanan şiddet olmuştur.

“SSÇ”nin madde kullanma nedeni ile arkadaşları arasında sabıkası olup olmadığı soruları biri satır diğer sütunlara yerleştirilmek üzere karşılıklı ölçülmeye çalışılarak iki değişken arasında anlamlı sonuçlara varılmaya çalışılmıştır. % 60 oranında “SSÇ”nin sabıkası bulunan arkadaşı bulunurken, bu yüzde altmış kendi içersinde % 76 gibi yüksek bir oranla madde kullanma nedeni olarak arkadaşının etkisini öne çıkartmaktadır. Madde kullanımında eğitimsizlik durumunu öne sürülenlerin % 100 de aynı % 60 içinde çıkmaktadır. Bu veriler bize bireyin madde bağımlılığı olmasında sabıkalı arkadaş grubunun etkisinin göstermektedir.

Madde kullanma nedeni keyif olanların % 57,1’nin, merak olanların ise % 80’nin sabıkalı arkadaşı bulunmamaktadır. Kendini boşlukta görenlerin de % 50’sinin sabıkalı arkadaşı vardır. Bu üç cevap her ne kadar çocuğun kendi bireysel durumundan kaynaklansa da çocuğun madde kullanımına iten bu sebeplerin nedeni olarak aile öne sürülebilir. “SSÇ”ler mülakat ve diğer görüşme esnamızda aileyle ilgili pek konuşmasa da aileyi olumlayıcı ifadelerde kullanmamışlardır. Dostluğu ilerlettiğimiz birçok “SSÇ”nin annesiyle kurduğu iletişim diline şahit olduğumuzda aile ilişkilerinin sağlıklı olmadığını söyleyebilmekteyiz. Bundan ötürü “SSÇ”nin madde kullanımına iten boşlukta olunması, merak, eğitimsizlik gibi etkenlerde ailenin dolaylı ya da doğrudan etkisi bulunmaktadır.

4.3. AĞRI DENETİMLİ SERBESTLİK MÜDÜRLÜĞÜNDE UYGULANAN MÜLAKAT SORULARI HAKKINDA OLUŞAN KANAATLER

Bu kısımda Ağrı il merkezi Denetimli Serbestlik müdürlüğünde uygulanan anketlere verilen cevapların değerlendirilmesi ve bunların yüzdelik dilimlerle açıklanarak çalışmamızda yer verdiğimiz anket tablolarının birbirini desteklemesi ve iki uygulama arasındaki korelasyonu da görmüş olacağız. Mülakat sorularımızın diğer önemli yanı ise anket soruları ile birbirini destekler nitelikte olmalarıdır. Buradaki amaç çalışmamızın iki uygulama ile güvenilirliğini artırmaktır.

4.3.1. Denetimli Serbestlik?

“Denetimli serbestlik sistemi sizin için ne ifade ediyor?” sorumuza karşılık olarak ifade edilen görüşler üç kısımda toplanmaktadır. İlk görüşler olumlu; ikinci görüşler olumsuz ve üçüncüsü görüşler ise herhangi bir yargı bildirmeyen nötr ifadelerdir.

İlk görüşler % 75’lik bir oran ile Denetimli Serbestlik Sistemini olumlu bulmaktadır. Farklı gerekçeler öne çıkarılarak denetimli serbestlik olumlanırken, olumlu yargıların kendi içerisinde “**alternatif infaz sistemi**”, “**özgürlük**”, “**hümanizm**” ve “**insana değer verme**” kavramları etrafında ifade edilmiştir. Her ne kadar “DSS”nin uyuşturucu kullanımı, madde bağımlılığı gibi suçlardan koruyucu rolü vurgulansa da bunlar baskın ve önemsenen cevaplar olamamıştır. Suçlu muamelesi görmeyip suça sürüklenmelerine neden olan sosyo-kültürel durumların öne çıkarılarak; kişiliklerinin masumiyetinin önemsenmesi sistem hakkındaki olumlu yargıların temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Olumsuz yargı ifade eden kişilerin oranı %18 civarındır. Olumsuz görüş bildirenler gerekçelerini, “**kanunların doğurduğu zorunluluk**”, “**mecburiyet**” ve “**Denetimli Serbestlik Sisteminin kendilerine fayda getirmemesi**” üzerine bina etmişlerdir. Ayrıca olumsuz görüş bildiren kişilerde sık olarak vurgulanan, “DSS”nin esnek bir zaman diliminde uygulanmaması ve bundan dolayı zaman açısından planlamadan duyulan memnuniyetsizlik dile getirilmiştir. Bu kişilerin bu sistemi daha çok tam serbestlik olarak algılamasının bu görüşün oluşmasına neden olduğu görülmüştür.

Herhangi bir görüş bildirmeyen kişiler ise %7 civarında küçük bir oranı oluşturmuştur. Bu yargının oluşmasında daha çok, suça itilmiş çocukların algılama düzeylerinin düşük olması ve büyük oranda okuma yazma bilmeyen kişilerden oluşması etkilidir.

4.3.2. “SSÇ”lerin Randevulara Mecburen mi İsteyerek mi Geldiği?

“Denetimli serbestlik çağrılarına isteyerek mi geliyorsunuz yoksa yükümlülüğünüz olduğu için mi geliyorsunuz ?” şeklindeki sorumuza birbirine yakın yorumlar alınmıştır. % 53 isteyerek bu çağrıları uymaktayken % 47 yükümlülüğünden dolayı uymaktadır. Denetimli serbestlik çağrılarına isteyerek uyanların gerekçeleri, “rehberlik hizmetlerinde görüşlerinin alınması ve dolayısıyla suçlanmaktan ziyade sorunlarının paylaşılması” etkili olmaktadır. Burada görevli kişinin suça itilmiş çocuklara yaklaşımı, çocuğun Denetimli Serbestlik çağrılarına olumlu bakışında belirleyici olmaktadır. Ters durumlar “DSS”nin işlevini azalttığı gibi “SSÇ”nin psikolojik-sosyolojik terapi görme imkanını sınırlandırmaktadır.

Yükümlülük olarak görenlerin çoğunluğu bunu “DSS”nin kendilerine katkı sunmamasına bağlamamaktadırlar. Onlara göre günlük rutinlerinin (genellikle işlerinin) Denetimli Serbestlik çağrılarıyla kesilmesi, kendilerine zaman açısından sıkıntı oluşturmaktadır. Ağrı’da iş sahasının dar ve çalışan sayısının fazla olması işi kaybetme korkusunu tetiklediğinden, “SSÇ”lerin Denetimli Serbestlik Çalışmalarına uymasını yükümlülük olarak görmesinde etkili olmaktadır.

4.3.3. Aile ve Arkadaşların Denetimli Serbestlik Hakkında Fikirleri

“Denetimli serbestliğe tabi tutulduğunuzu aileniz ve arkadaş çevrenizle paylaşıyor musunuz?; paylaşmıyorsanız nedeni açıklar mısınız” sorumuza dile getirilen cevaplar duruma göre farklılık göstermektedir. Aileyle paylaşmak zorunda kalanların oranı % 75 civarındadır. Bu oranın çoğunluğunun oluşmasında tebligatın ebeveynlere ulaşması etkili olmaktadır. Aileyle paylaşılmadan kastedilen, ailenin sadece durumdan haberdar olmasıdır. Aile burada “SSÇ”nin adliyelik durumuyla ilgili pek bilgi sahibi olmadığı gibi aynı zamanda çocuğun sosyo-psikolojik durumuyla pek alakadar görünmemektedir. Bazı ailelerin ilgisi görülmekteyse de bunun ortalama bir aileden beklenen ilgi olmadığı belirtilmelidir.

% 25 gibi bir oran ise “DSS”den faydalandığını ailesiyle paylaşmamaktadır. Ailesiyle durumu paylaş(a)mayanların sosyo-psikolojik hali ailesiyle durumunu paylaşanlara göre daha kötü durumdadır. Çocuklar ile aile arasındaki ilişkiler sorunludur. Aile ilgisinin neredeyse olmadığı bu çocuklarda “aile” mefhumunun pek bir anlam ifade etmediği görülmektedir. Aileyle ilgili sorulan sorularda ve diğer özel görüşmelerde çocukların konuyu kapatmak istediği ve rahatsız olduğu gözlenmektedir.

Örnekleminizde “DSS”nden faydalandığını akranlarıyla paylaşma oranı %90 civarındadır. Aileyle paylaşanların oranından fazla oluşu ve durumun “dertlenme” düzeyinde gerçekleşmesi “gerçek paylaşımın” arkadaş grubuyla yapıldığını göstermektedir. Arkadaş grubunun genelde suça sürüklenmiş çocukların oluşması paylaşımı daha arttırmaktadır. Birbirinin dilinden konuşabilmeleri paylaşılan zamanı kaliteli kılmakta ve benzer durumu yaşamalarından ötürü paylaşım konusu mahremiyetten uzaklaşmaktadır. Bu durumun mevzunun derinliğine yansımaktadır. Durum bu seyirdeyken suça itilmiş çocukların hayatında arkadaş grubunun aileden daha merkezi bir yer kaplamaktadır.

4.3.4. Gizlenme

“Denetimli serbestlik müdürlüklerinin adliye içerisinde olması sizin rehberlik çalışmalarına gelip gitmenizde bir baskı oluşturuyor mu?” sorumuza yaklaşık % 46 oranında evet oluşturuyor cevabı alınırken aynı oranda hayır oluşturmuyor cevabı alınmıştır. % 8 gibi bir oran ise fark etmez cevabı vermiştir.

Baskı oluşturuyor cevabı verenlerin “çocuklarıyla ilgili görünen ailelerin” çocukları olduğu görülmektedir. Bu yüzdeyi oluşturan “SSÇ”li çocukların hayatla daha ilişkili ve gelecekte beklenenlerinin olduğu görülmektedir. Toplumun değer yargılarına fazla uzak düşmedikleri gözlenmektedir. Birebir görüşmelerimizde bu çocukların rehberliğe daha açık olduğu ve yönergeleri önemsedikleri fark edilmiştir.

Ağrı ilinin küçük bir kent oluşu ve adliyesinin kentin merkezinde yer alması, kuruma uğrayanların kimliklerinin teşhir edilmesini kolaylaştırmaktadır. Baskı oluşturuyor cevabı verenler, bu durumdan ötürü, rehberlik hizmetlerinin farklı ve gözden uzak bir mekanda yapılmasını istemektedirler.

Baskı oluşturmuyor cevabını verenler geleceğe daha karamsar bakmaktadırlar. Bireysel görüşmelerde uyarıları dikkate almamakta olaylara ve durumlara kayıtsız kalmaktadırlar. Anın farkında olan bu bireylerde gelecek bir anlam ifade etmediği gibi hafızasız bir geçmişe de sahip görünmektedirler. Toplumsal kuralların anlamının silikleştiği bu bireylerde madde kullanımının oranının arttığı gözlenmektedir.

4.3.5. Denetimli Serbestlikten Yararlanma

“Ailenin veya çevrendeki arkadaşlarının da denetimli serbestlikten yararlanmasını istiyor musun?” sorusuna % 65 evet istiyorum cevabı verirken % 35 hayır istemiyorum yanıtını vermiştir. Evet cevabının gerekçesinde “DSS”nin kişilerin olumsuz durumlardan kurtulması için bir yol olarak görülmesi etkilidir. Ayrıca çevre ve aileden gelen eleştirilerin “SSÇ”lerde yarattığı psikolojik baskının empatiye dönüşmesi adına ailelerin “DSS”den faydalanmasını istemektedirler. Bu cevapta “SSÇ”lerin aile ve toplum tarafından sorgulanmasının ve sosyal çevreden kendilerine verilen rehberlik anlayışının yetersiz olmasının olumsuz yansımalarını görmekteyiz. Evet cevabı verenlerde dikkat çeken bir diğer önemli özellik arkadaşlarının sistemden faydalanmasını isterken ailenin bu durumdan yararlanması konusunda olumsuz tutum takınmalarıdır.

“Evet Denetimli Serbestlik sisteminden yararlanmasını istiyorum” cevabında aileyle arkadaş grubu farklı değerlendirilmektedir. Akranların aileden daha önemsendiği ve “SSÇ”lerin özellikle madde bağımlısı arkadaş grubu hakkında ilgili ve kaygılı olduğu görülmektedir. Kendileri de madde bağımlısı olan “SSÇ”lerin madde kullanımı hakkında olumsuz görüşe sahip olmakta ve arkadaş çevresinin de madde bağımlılığından kurtulmasını istemektedir. Buna rağmen “SSÇ”lerin hala madde kullanımına devam eden çevreyle ilişkide olduğu görülmektedir. Bu da madde kullanımının sonlandırılması adına sosyo-psikolojik destek görmelerinin gerekliliğini ve rehberlik adına çevreden yetersiz yardım aldıklarını göstermektedir.

Hayır istemiyorum cevabının verilmesinde, “DSS” hakkında “SSÇ”lerin yeterli bir bilgiye sahip olmaması ve sistemin toplum tarafından sorunlu insanların yeri olarak algılanması cevapta belirleyici olmaktadır. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nün uyuşturucu yeri, Eğitim ve İyileştirme Bürosunun sorunlu insanların

uğrağı olarak görülmesinin altı çizilmelidir. Görüşme esnasında “SSÇ”lerden biri bu durumu “uyuşturucu bürosu” olarak adlandırmıştır.

4.3.6. “SSÇ”lere Karşı Uzmanların ve Memurların Tutumu

“Denetimli Serbestlik uzmanlarının (Sosyolog, psikolog, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı) size karşı yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?” sorusuna yüksek bir oranda olumlu buluyorum cevabı verilmiştir. “SSÇ”lerin hakim ve/ya savcı makamlığı karşısında ifade vermesi, prosedürün sıkı bir şekilde işlemesi, anlaşılmaktan ziyade sorguya çekilmesi, hakim ve savcılarda mesleki dezenformasyon olarak oluşan, kişilere suçlu ve üstten bakma tavırları, bu soruya yüksek oranda olumlu cevap verilmesinde belirleyicidir. Denetimli serbestlik uzmanlarının mesleklerinin ve ilgilerinin bir gereği olarak “SSÇ”lere “suçlu profilini” öne çıkartması da ziyade “insani kimliği” öne çıkartması önemli olmaktadır.

Ağrı adliyesinde yer alan farklı meslek gruplarının “SSÇ”lere karşı tutumlarının, “SSÇ”lerin denetimli serbestlik uzmanlarına olumlu bakışında etkilidir. “SSÇ”lerin tutuklanması, sorgularının alınması, mahkemeye sevki aşamalarının hiçbirinde oturarak kendilerini ifade edemediklerinden şikâyet etmektedirler. İlk defa “Eğitim ve İyileştirme Bürosunda” oturarak durumlarını anlatabildiklerini belirtmektedirler. Bu durum, “SSÇ”lerin “denetimli serbestlik uzmanlarına” olumlu bakışında büyük bir etkiye sahip olduğu gibi “DSS”yi önemli ve olumlu bulmalarında da etkilidir. Nitekim denetimli serbestliğin ne ifade ettiği sorularına, “konuşmak”, “anlaşılmak”, “dinlenilmek”, “paylaşmak”, “öğrendiklerin uygulamak”, “rahatlatmak” ve “adam yerine konmak” gibi olumlayıcı ifadeler kullanılmıştır. Bir “SSÇ”nin bize yönelik kullandığı ifade şudur: “Hocam ben sizinle konuştuğumda anlaşıldığımı hissediyorum. Rahatlıyorum burada. Sorgulamıyorsunuz. Beni anlamaya çalışıyorsunuz. Bunlar hoşuma gidiyor”.

İfadelere yansıdığı gibi “DSS”nin eski usul infaz sistemlerine göre bireyi topluma kazandırma daha etkili olduğu gibi bireyin psikolojisi üzerinde olumlayıcı kazanımları olmaktadır. Bireyi topluma kazandırmanın amaçlandığı “DSS”de, özellikle “SSÇ”lerin psikolojik kazanımları elde ettiği görülmektedir. Bu da

uygulanan sistemin başarı katsayısını artırmakla kalmamakta yapılan proje ve maddi harcamaların yerindeliğini göstermektedir.

4.3.7. Denetimli Serbestliğin Faydaları

“Denetimli serbestlik sisteminin size sağladığı faydalar hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna % 80 olumlu, % 20 olumsuz cevap verilmiştir. Olumlu bakanlar “DSS”yle tanışmadan önceki durumuyla sonraki durumlarının farklı olduğunu belirterek, uygulanan sistemin “farkındalık” yarattığını belirtmişlerdir. Madde kullanımı, uyuşturucu bağımlılığı gibi durumlar ile aile ve akran grubuyla yaşanan ilişkilere eskiye göre farklı bakabilmektedir. “SSÇ”ler için en önemlisi, durum ve olaylar hakkında empati kurmaya başlamalarıdır. Empati kurmanın bir sonucu olarak zarar ve fayda getiren durumları daha sağlıklı analiz edebilmeye başlamışlardır. Bunun yaşanan ilişkilere yansıması ise madde kullanan akran grubuyla görüşmelerin azalmasıdır.

Denetimli serbestlik sürecinde “SSÇ”ler randevuya yetişmek adına iş ve aile hayatları disipline olmaktadır. Kötü alışkanlıklar hakkında malumatlarının arttığı bunun da onların madde kullanımı hakkında bilgilenmelerine olumlu rolü olmuştur.

% 20 olumsuz cevap verenler sistemi en çok özgürlüklerini kısıtlama yönünden eleştirmektedirler. Onlara göre işlerine ara vermek zorunda kalmaları, şehir dışına çıkmakta mevzuatın katı kurallar içermesi, sistemin olumsuz yönleridir. Sisteme kural gereği uyan bu kişiler, rehabilite çalışmalarından yeterince faydalanamamakta, zamanını doldurup Eğitim İyileştirme Bürosundan hemen ayrılmaya çalışmaktadır. Bu kişilerde “gizlenme” durumu çok yaşanmaktadır. Olayları saklama, çarpıtma, uydurma niyetinde olup, çelişkili yorumlar yapmaktadırlar. Onlara göre Eğitim ve İyileştirme Bürosundaki rehabilite çalışmaları, kendi sorunlarını çöz(e)memekte ve hayattaki olaylara dokunmamaktadır. Dolayısıyla gerçekleri yakalayamamakta yüzeysel ve gereksiz durmaktadır.

Denetimli serbestlik sistemini % 80 oranında faydalı bulan “SSÇ”ler Denetimli Serbestlik çalışmalarını bazı yönlerden eleştirmektedir. Fiziki ortamın dar oluşu, Ağrı Adliyesinde rehabilite çalışmalarına yönelik özel bir yerin bulunmayışı, Eğitim ve İyileştirme Bürosunun Ağrı Adliyesi içinde olması ve rehabilite

alışmalarının adliye çalışanları ile toplumun gözü önünde gerçekleştirilmesi eleştirilmektedir. Bu eleştirilerde rehabilite çalışmalarına yönelik olumsuz bir yoruma rastlanmazken, eleştiriler daha çok “DSS”nin gerçekleştirilme biçimine yönelik olmuştur. “SS”lerin büyük çoğunluğu, adliye içindeki kişilerin gözü önünde Eğitim ve İyileştirme Odasına girince insanların tutum ve bakışlarından rahatsız olduğunu belirtmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk suçluluğu, çocuğu suça iten faktörler, Ağrı sosyo kültürel ortamının çocuğun suça sürüklenmesindeki etkisi, suç teorilerinin çocuk suçluluğu ile bağlantısı, denetimli serbestlik sisteminin bireyin topluma kazandırılmasında rolü gibi unsurlar üzerinden varılan sonuçlara maddeler halinde değineceğiz. Bununla birlikte çalışma sahası olan Ağrı il merkezinde çocuk suçluluğunu en asgari düzeye indirmek adına vardığımız yargı ve gözlemleri öneri olarak paylaşacağız. Böylece tezde “SSÇ”leri suça iten değişkenler Ağrı il merkezinde en asgari düzeye indirecek önerileri sadece çalışmada belirtmekle kalmayıp ilgili kurumlarla paylaşacağız.

Ağrı denetimli serbestlik müdürlüğünde “SSÇ”lere yönelik yapılan saha çalışmasının verileri suç teorilerinden “sosyal öğrenme”, “sosyal bağ” ve “öz kontrol”le ilişkiliyken bazı temel noktaları yönüyle “gerilim teorisi” ve “alt kültür teorisi” ile ilişkilendirilebilir.

Sosyal öğrenme kuramında suç sonradan öğrenilen olarak tarif edilir. Bireyi suça iten faktörler rol modeliği yüksek olan aile, akran gurubu, sosyal çevre ve TV gibi kitlesel iletişim ağılarıdır. Yetişkin veya hayatının önemli bir döneminde suç fiiliyle dahi tanışmayıp sonradan suç işleyen bireylerin suça yönelmesini yeterli derecede açıklayamasa da; özellikle çocuk suçluluğunu açıklamakta daha anlaşılır olmaktadır.

Çocuk gibi özellikle öğrenme ve gelişme yaşında olan bireyler iyi ve/ya kötü eylemlerini çevreden almaktadır. Rol modelleri çocuk üzerinde dolaylı ve daha çok doğrudan etkide bulunmaktadır. Ağrı il merkezinde yapılan saha çalışmasının verileri bunu kanıtlar niteliktedir. Çocukların tamamına yakını madde kullanmayı akran gurubundan görmüş ve bu şekilde başlamıştır. Yüksek bir oranda, çocuğa olumlu anlamda rol model olabilecek ailenin yetersizliği ve fiilleri çocuğun suça sürüklenmesine neden olmaktadır.

Sosyal bağ teorisinin temel yaklaşımı da saha araştırmamızın bulgularını açıklamakta ve anlaşılır kılmaktadır. Şefkat, ilgi, benimsenme, önemsenme gibi sosyal ve psikolojik dürtüler bireyin yaşama kaynağıdır. Birinin veya birkaçının eksikliği bireyin sosyal ve psikolojik doyumunu azaltır. Tümünün yokluğu bireyi başka yollara sevk etmekte, işin ciddiyetine göre olay intihar olarak

neticelenebilmektedir. Genelde madde kullanımının önemli bir etkeni sosyal bağ zayıflığının yarattığı boşluğu doldurmaktır. “SSÇ”lerde, sosyal bağ teorisinin öne sürdüğü adanmışlık, sürekli meşguliyet, inanç ve bağlılık sorunu bulunmaktadır. Bu durum saha çalışmamızda yüzde 85 gibi önemli bir orana tekabül etmektedir. “SSÇ”lerden birinin “hocam, bunalımdaydım. Ailem ilgisizdi bana. Her şey bomboştu. Bir amacım yoktu. Meşgul olacağım bir iş güçte yoktu. Madde kullanırken bunları unuttuğumu, kurtulduğumu sanıyordum” sözü bu konuda gayet açıklayıcı görünmektedir.

Çalışma sahamızın verilerine ışık tutan üçüncü yaklaşım “öz kontrol teorisidir.” “SSÇ”lerin her ne kadar yaşitlarına göre “sosyal yaşı” büyük olsa da netice itibariyle çocukluğun bir doğal göstergesi olarak öz-kontrol yetileri zayıftır. Kontrol yetileri zayıf olan bireyler suça karşı korumasız olmakta, iyi ve kötüyü ayırt etmekte zorlanabilmektedir. Öz kontrol eksikliği çocuk için korumazsız bir savaşçı durumudur. “SSÇ”lerin var olan zayıf öz-kontrollerini çevre ve genelde kötü rol model olan akran guruplarınca ele geçirilmektedir. Böylece öz-kontrolü başkası tarafından yönlendirilen çocuk suç gibi olumsuz fiillere karşı korumasını iyice kaybetmektedir. “SSÇ”li bireylerin öz-kontrollerinin kazanılmasında ve kaybedilmesinde rol oynayan bir diğer etken ailedir. Çocuklarının yüzde doksanı ailevi sorunlar yaşadığını belirtmişlerdir. Başka bir noktadan bakılırsa ebeveynlerin taşıdıkları sorumlukları yerine getirememesi çocukların öz-kontrollerini kazanmasını zorlaştırmakta ve kaybetmesine neden olmaktadır.

Gerilim teorisinin suçun ağırlıklı olarak alt sınıfta meydana geldiği temel savı çalışmamızın verileriyle tutarlıdır. Sosyo-ekonomik olarak alt tabakada olan ailelerin çocuklarında suç oranı yüksektir daha doğru bir ifadeyle “SSÇ”li çocukların yüzde yüzü dar gelirli ailelerin çocukları olup varoş mahallelerde oturmaktadır. Aileler çoğunlukla asgari ücretle geçinmektedir. Baba şehir dışında ve içinde vasıfsız işlerde düşük ücretle, belli aralıklarla çalışmaktadır. Sosyo-ekonomik olarak orta ve iyi durumda olan ailelilerin çocukları bulunmamaktadır.

Ne var ki gerilim teorisinde öne sürülen ve saha çalışmamızın verileriyle de yanlışlanan suçun meydana gelmesinin önemli nedeni, sınıf atlama değildir. Suçu Marksist bir yaklaşımla sınıfsal düzeyde açıklayan bu teori fazlaca şematik kaçmakta

ve psikolojik etkenleri dikkate almamaktadır. Çocuk ve çocuk suçluluğu gibi iktisadi dürtülerin ve Marksist sınıfsal ayrımların etkisinin az veya hiç hissedilmeyeceği çocuklarda bunu öne sürmek doğru görünmemektedir.

Gerilim teorisine bu noktada yöneltlen eleştirilerin bir benzeri alt kültür teorisine yöneltilebilir. Suça sınıfsal temelli açıklama getirmeleri, özellikle sınıfsal ayrımların keskinliğinin yitirildiği, orta sınıf gibi toplumda denge rolü gören yeni durumların/olguların doğması, statülerin sadece ekonomik bazlı olmayıp, eğitim ve kültürel olarak kazanıldığı günümüz toplumlarında açıklama gücünü kaybetmektedir. Dolayısıyla alt kültür teorisinin çocuk ve çocuk suçluluğu gibi bir çok değişkenin olduğu olgularda determinist yaklaşımları çalışma sahamızın sonuçlarıyla örtüşmemektedir.

Maddeler halinde vardığımız sonuçlar ve bu sonuçlarla ilintili olarak paylaştığımız öneriler şunlardır:

A) Suça biçilen cezalar toplumların demokratik gelişimine paralel olarak biçim değiştirmektedir. Metafizik, teolojik ve pozitivist toplum evrelerinde, toplumlarda hâkim renk olan merkezi değerlere göre suç infaz edilmektedir. İnfazın yerine getirilmesinde gelenek/temayül, din ve devlet gibi merkezi değerleri koruyan kavramlar etkili olmaktadır. Birey psikolojisi ve bireyin değerinin devletin bekası ve merkezi iktidarın meşruiyeti karşısında neredeyse hiçbir önemi yoktur.

Feodal toplumdan sanayi toplumuna buradan bilgi toplumuna geçildikçe toplumun merkezlerinin değişmesine paralel olarak cemaat ve toplum önemi/haklılığı yerini bireyin değeri ve hakları alırken; buna paralel bir şekilde suçlu bireye uygulanan infaz sistemi insancıl bir şekilde yumuşamıştır. Giyotine gönderme yerini müebbet hapse, kısasa kısas intikam duygusu ve uygulamaları yerini onarıcı adalet tarzı uygulama ve düşüncelere bırakmıştır. Farklı bir deyişle bu tür ağır ve insani olmayan cezalar yerini denetimli serbestlik sistemlerine bırakmıştır.

Hümanizm ilkesi infaz sistemlerinde böyle etkili olarak bireyi korumayı öncelikli hele getirmektedir. Modern öncesi toplumlarda çocukların en çok işledikleri suç hırsızlık olmaktadır, bu suçlara biçilen cezalar genelde el kesme gibi insanlıkla ölçülmeyen anti hümanist uygulamalarıdır. Modern dönem her ne kadar hümanizm

ilkesi etrafında tanımlanabilse de bu ilkeye uymayan idam cezaları gibi uygulamalar uzun yıllar devam edebilmiştir. XX. yüzyılın iki büyük dünya savaşına sahne olması ve yaşanan insan hakları ihlalleri modern dönemdeki infaz sistemlerini eski dönemlere göre daha yumuşatmıştır. Çocukların suçlu olarak nitelenmekten kaçınmak için “SSÇ” kavramının geçerli olmaya başlaması ve denetimli serbestlik sistemi gibi uygulamalarla öncelikli olarak bireyi toplumsal bir varlık olarak topluma katılımını sağlıklı hale getirmek, bu yumuşamanın birkaç örneğidir.

Denetimli serbestlik sisteminin infaz sisteminde geçerli olmaya başlaması toplumların demokratik gelişimiyle kurduğumuz ilişkinin yanında birkaç faktörün etkisine bağlanabilir. Modern dönemde toplumda ceza infazlarını uygulamak devlete büyük ekonomik yük getirmektedir. Bu dönemde suç oranı ve suç çeşitliliği artmakta, bireyler demokratik hukuk devleti düzeni içersinde haklarını aradıkça sanık ve davacı sayısı artarak devlete büyük mali bir yük oluşturmaktadır.

Mali verilere bakıldığında, ekonomik yükün önemi görülebilmektedir. Normal bir yükümlünün Türkiye devletine bir günlük maliyeti 49 tl’dir. Alternatif ceza sistemlerinden elektronik kelepçede ise yükümlünün devlet bir günlük maliyeti 12.20 tl’ye düşmektedir (Bknz. Cankurtaran, 2014: 14-17). Yani devlet infaz sistemini yerine getirmenin yanında yaklaşık olarak üç katı daha az maliyete girmektedir. Devlete bu ekonomik maliyetten kurtulmanın yanında hükümlünün normal işine dönmesi sağlanarak potansiyel vergi yükümlüsü olarak devlete vergi akışının yolu açık bırakılmakta ve hükümlünün sosyo-ekonomik sorumluluğu yerine getirilmesine fırsat verilerek birçok açıdan fayda sağlanmaktadır.

Hükümlünün çocuk olması halinde uygulanan alternatif sisteminin faydaları daha da artmaktadır. Topluma giriş evresinde olan “SSÇ”nin topluma kazandırılması, sonraki yaşamında potansiyel suçlu olarak topluma, devlete ve kendine vereceği sosyo-ekonomik maliyet hesaplandığında, denetimli serbestlik sisteminin öneminin yanında faydası ortaya çıkmaktadır. Suça bulaşmış çocuğun suçu ayırt edecek sorgulamaya sahip olması sağlanarak, hayatının bütün evrelerine kadar devlete vergi ödeyen, “**sorunsuz vatandaş**” olmasına yardımcı olunmaktadır. Böylece suç

oranın düştüğü toplumda adli ve kolluk faaliyetleri de hafifleyerek devletin iş yükü azaltılmış olunabilecektir.

B) “SSÇ”leri suça iten faktörler çoğunlukla sosyolojik nedenlidir. Psikolojik nedenler, küçük bir oran olarak anket sonuçlarına yansımaktaysa da bu küçük oranın çıkmasına neden olan unsurlar da sosyolojik kökenli çıkmaktadır. “SSÇ”yi madde kullanımına iten faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Aile sevgisinden yoksun olunması
- Çekirdek ailede fazla sayıda çocuğa sahip olmasının yarattığı sorunlar
- Ailenin ekonomik durumunun düşük olması
- Ailelerin çoğunluğunun kırsal alandan göç etmesi ve şehir hayatıyla yaşanan oryantasyon sorunu
- Ebeveynler yüksek bir oranla düşük eğitim seviyesine sahip olması
- Ebeveynlerin çocukları hala eski geleneksel yöntemlere göre yetiştirmesi ve çağın çocuklarının oyun ve zevk anlayışlarından haberdar olmaması
- Aile bireylerinde sabıkalı olanların bulunması
- Ailelerin çocuklara şiddet uygulaması
- Ailelerin çocuklarına ekonomik kazanç getiren olarak bakmaları ve bunun çocuk üzerindeki yapabileceği sosyo-psikolojik etkiler
- Ailelerde çocuğu eğitecek ebeveyn bulunmadığı gibi onu öğretime teşvik edecek, rehberlik edecek birinin bulunmaması sonucu çocuğun eğitim hayatından uzaklaşması
- Yaşanılan sosyo-kültürel ortamın etkileri. Bu tür aileler Ağrı periferisinde sayılan mahallelerde yaşamaktadırlar: Yüzüncüyıl mahallesi, Cumhuriyet mahallesi, Fatih mahallesi ve Alpaslan mahallesi. Sayılan mahallelerin ortak özellikleri eğitim seviyesinin düşük, suç oranının yüksek, ekonomik olarak fakir ve Ağrı il merkezine kırsal alandan göç almasıdır. Bu sosyo-kültürel ortamlarda çocuğun suça sürüklenmesi daha kolay olmaktadır.
- Akran grubunun çocuğun suça sürüklemesindeki etkisi.
- Akran grubunun içinde sabıkalı kişilerin bulunması.

- Çalışılan iş ortamının çocuğu suça sürüklemesi.
- Aile içinde rol modelleri azalan çocuğun ergenlik döneminin verdiği duyguyla bir şeye benzeme isteğine cevabın suç oranın yüksek olduğu ortam ve kişilerden alması.
- Çoğu çalışan çocukların kazandıkları parayı madde kullanımına harcayabilmesi. Yani madde kullanımını sağlayan ekonomik getirinin aileden yardım almadan çocuğun kendisi tarafından sağlanması.
- Yaş itibariyle küçük olmasına rağmen yaşadıklarının büyüklüğünden kurtulmanın bir yolu olarak madde kullanımını görmeleri.
- Aile içinde kaliteli zaman yaşamakta zorlanan çocuğun sokakta bunu aramasının onu, sokağın her türlü durumuyla baş başa bırakması.
- Ergenlik döneminde yeni şeyleri deneme ve merak duygusunun etkileri.
- Çocukla ebeveynler arasında özellikle düşünce bazında yaşanan kuşak çatışması.

“SSÇ”yi madde kullanımına iten faktörler altı çoktan seçmeli cevapla ölçülse de anketler bazında alınan cevaplar ve mülakata esnasındaki diyaloglar ve ailelerle yapılan görüşmeler dikkate alındığında suça bulaşmada yukarıdaki durumların hepsi ayrı/bir kısım olarak hesaplanacağı gibi bir bütün olarak etkili olmaktadır. Çocuğu suça iten faktörler maddelerde görülebileceği gibi büyük bir oranda dışsal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Basitleştirerek belirtirsek örneklememizde madde kullanan herhangi bir çocuk, başka aile ve sosyal çevrede yaşadığı takdirde büyük bir olasılıkla madde kullanıcısı olmayacaktır.

C) Suçun ortaya çıkmasında etkili olan nedenler kendi arasında gruplandırıldığında aile eksenli nedenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Anket oranlarında en büyük yüzde madde kullanım nedeni olarak akran grubu çıksa da gözlemlerimiz ve Ağrı sosyo-kültürel ortamından hareketle en büyük etkenin aile olduğunu öne sürmekteyiz. Ailenin eğitim seviyesinin düşük olması, geçimsiz aileler olunması, çocukların çalışmaya zorlamaları, aile bağlarının gevşek olunması ve ailelerde madde kullananların olunması ailelerin durumunun olumsuzluğunu ortaya çıkartmaktadır. Buradan hareketle söyleyebileceğimiz ve anket sonuçlarına da

yansıdığı üzere çocuğun suça sürüklenmesinde ailelerin olumsuz durumları arasında yüksek bir oranla anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Anne ve babaların büyük bir bölümü ailelerinden devraldıkları çocuk yetiştirme teamüllerini devam ettirmektedirler. Eski kuşak temsilcisi olan ebeveynlere göre çocuk belli bir yaştan sonra eli tuttuğunda çalışıp eve yardımda bulunmalıdır. Psikolojik durumları pek dikkate alınmayan çocuklar, eline yerleştirilen ayakkabı sandığı, mendil poşetiyle çalışma hayatına zorlanmaktadır. Evin babası genelde Ağrı’da iş imkânları kısıtlı olduğundan dışarıya çalışmaya gitmektedir. Erkek çocukla gelenekten kaynaklı kısıtlı iletişim babanın dışarıya çıkmasıyla daha da zorlaşmaktadır. Baba çocuklar dâhil olmak üzere eve karşı görevini halk deyişinde “aç susuz bırakmadım, yemedim yedirdim giymedim giydirdim” ifadesinde görmektedir. Annenin çocuğa karşı yaklaşımı da babaya göre şefkat yönü daha ağır bassa bile tek başına çocuğun sorunlarını göğüsleyememekte ve bu konuda ciddi bir bilinç taşımamaktadırlar.

İnternet kullanan, kız arkadaşı edinen, kendini ispatlama peşinde olan, sokakta edildiği yanlış rol modellerini taklit eden, olması gereken aile aidiyetinin yerini akran grubu aşırı bağlılığı alan, emoculuğun⁹ belirtilerinin görülebildiği yeni nesil çocukta, ailenin bu durumları göz önünde bulundurarak çocuğu yetiştirmesi gerekmektedir. Anne ve baba bu durumların olabileceğini hesaba katmadığı ve eski usul düşünce ve uygulamalarla çocuğa yaklaştığı zaman çocukla suçluluk birbirini tamamlayan kavramlar olarak ortaya çıkmaktadırlar.

D) “SSÇ”yi madde kullanımına veya suça sürükleyen aile eksenli bir diğer faktör ise ailelerin ekonomik durumlarıdır. Ailelerin yüzde yüzü dar gelirli ailelerdir. Hiçbiri orta halli veya üst düzey aile grubuna girmemektedir.

Ailelerin ekonomik durumu aile bireylerinin giyim kuşamından, ikamet ettikleri mahallelerden ve yaşanan evlerden ve anket sorularımızdan ailenin aylık gelirine verilen cevaplardan ortaya çıkmaktadır. Aile bireylerinin giyim-kuşamında

⁹Emoculuk çocuklar arasında son yıllarda etkili olan bir akımdır. Giyim tarzı, konuşma biçimi, saç stilleri ve hayata bakışlarıyla genel çocuk profilinden ayrılmaktadırlar. Emocuların felsefesine göre, hayatın tüm sıkıntıları kendilerini bulmakta, neşe ve sevinç hayatlarında yer almamaktadır.

“SSÇ”ler çoğunlukla istisna olarak ayrılmaktadırlar. Pahalı ve markalı elbiseler tercih edil(e)mese de giyim-kuşamlarında itina, temizlik ve uyum göze çarpmaktadır. Saçlar modayla uyumlu, jöleli ve uygun seçilen saç kesimine göre taranmaktadır. Saçların neredeyse hiçbiri yana doğru ve düz taranmamaktadır. Hayata belki isyanlarının veya kişiliklerinin bir ifadesi olarak istisnasız yukarı doğru biçim almaktadır. Görüşme esnasında “SSÇ”lerin her biri bir koku sürünmüştür. Giyim-kuşamları, saç modelleri, sürülen kokular hayata tutunmalarının bir göstergesi gibi görünmektedir. Dışarıda herhangi bir çocuk olarak resmedilebilecekken, bu görünümünden onları eğitim ve iyileştirme odalarına iten faktörlerin dışsal nedenle kaynaklı olduğu hemen göze çarpmaktadır.

Giyim kuşamları dışında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta gözlemlediğimiz psikolojik halleridir. Her ne kadar bazı “SSÇ”ler yaş faktörünün etkisiyle kendilerini ifade edemese de önemli bir kısmının aile ve olaylar karşısında kendi açısından baktığı, haklılıklarının üstünde çok durduğu ve belli bir oranda suça sürüklenmiş çocukta beklenmeyecek derecede bir güvene sahip çıkmaktadır. Sosyal ilişkiye girdikleri kendilerinden büyük bireylere karşı kullanılan ifade ve takınılan yüz ifadeleri ilginçtir. Küçüklerden beklenmeyen bu hal ve tavırların yaşça büyüklere karşı sergilenmesine yaşanan hayat durumlarının ve madde kullanımının etkileri olabileceği gibi daha çok bunun çocuğun güven duygusundan kaynaklı olacağını düşünmekteyiz. Denetimli serbestlik uzmanının masasına rahatça elini koyması, uzun süre göz kontağını kurması, konuşmasındaki ses tonundan statü farkını önemsemediğinin sezinlemesi ve geri dönütlere emin ve rahat şekilde verdiği karşılıklar gözden kaçmamaktadır.

“SSÇ”lerin giyim-kuşamı ve psikolojik halleri ailelerin sosyo-ekonomik durumuyla karşılaştırıldığında istisna halleri görülmektedir. Ebeveynler aylık ekonomik getirilerini doğrularcasına giyinmektedirler. Annenin, takı gibi kadında kanıksanan süs eşyaları taşıdığı görülmemektedir. Klasik bol etek ve penye giyerlerken çoğunda elbise uyumu ve ütülü elbise durumu göze çarpmamaktadır. Ailenin diğer çocuklarında durum pek farklı değildir. Baba da bu durumu genelleleyebileceğimiz bir gözlemimiz olmasa da farklı bir durumun ortaya çıkmasını

Ağrı'nın sosyo-ekonomik şartlarından dolayı sürpriz olarak varsaymak gerekmektedir.

Ailelerin yaşadıkları evlerin fiziki durumu yaşanılabilir aile hayatının uzağında durmaktadır. Evler genelde iki göz oda, biri salon ve diğeri oda olmak üzere kullanılmaktadır. Sonradan eklenmek üzere küçük metrekarede, mutfak, banyo ve tuvalet bulunmaktadır. Ebeveynler gece odayı, salonu ise ortalama altı çocuk kullanmaktadır. Ev içi malzemeler genelde eski ve sınırlı sayıdadır. Ebeveynler dahil aile çoğunlukla yer döşeginde yatmakta ve hiçbir çocuk başına bir yer döşegi düşmemektedir. Kanepe çoğunlukla bulunmamakta, minder kullanılmaktadır. Yerler hasır serili olup, hasırların üstü eski ve ucuz görünümlü halılarla kaplıdır. Mutfakta ortalama bir ailede bulunması gereken mutfak malzemeleri sınırlı sayıda vardır.

Evlerin fiziki durumu ve ailelerin giyim-kuşamı ortalama bu haldedir. “SSÇ”li aileler büyük bir yüzde ile Yüzüncüyıl Mahallesi, Fatih Mahallesi, Mehmet Akif Ersoy ve Cumhuriyet Mahallesi gibi suç oranı yüksek, maddi olarak zor durumda ailelerin yaşadığı yerlerde ikamet etmektedirler. Burada yaşayan insanlar hayvan bakıcılığı, at arabacılığı, inşaat işi ve çocuklarının “SSÇ”lerin yaptığı benzer işlerle uğraşmaktadır. Ailelerin geçimlerini baba tek başına ya da baba ve çocuk beraber sağlamaktadır. Anne ev işleri dışında ücretli bir işle meşgul değildir. Ailelerin ortalama aylık en yüksek geliri 1000-1500 tl arasında seyretmektedir. Aile bireylerinin ile devletin sosyal güvenlik yardımları dışında ailenin bir geliri bulunmamaktadır. Anne baba hariç ortalama altı çocuklu ailelerin ekonomik durumu böyledir.

Ailelerin ekonomik durumu bu seyirde izlerken çocukların suça sürüklenmelerinde ailelerin ekonomik durumu önemli bir neden olarak anlamlı ilişki sunmaktadır. Çocuklar önemli bir oranda eğitim hayatına devam edememelerinde ailelerin ilgisi ve çocuğun isteğiyle açıklanabilecekken çok daha önemli bir diğer nedeni ise Ağrı'da genel bir kültürel bakış olan ailelerin erkek çocuğa maddi getiri gözüyle bakmalarıdır. Ailelerin çocuğu küçük sermayeli seyyar işlere ite kaka gönderdiği gözlenmekle kalmamakta küçük bir oran da olsa bazı aileler yasadışı gelir getiren bazı işlere karışan çocuğa göz yumduğu olmaktadır.

Örneğin S. A. adlı “SSÇ”nin anlattığı hikâye bu konuda önemli bir durumu itiraf etmektedir:

“Hocam ben on dört on beş yaşlarında çok sorunlar yaşadım. Ben o dönemlerde okulu bıraktım. Okumuyordum. İşim de yoktu, küçüktüm. Ağır işlerde çalışmak için yeterince büyük değildim. Annem babam ve ailem bana iş bulamam konusunda baskı yapıyorlardı. Bende kendime göre işlere giriyordum. Birden fazla işe girdim. İşleri düzgün yapamıyordum. Düzgün yapamadığım için ve yeterince iyi yapamadığım için beni işten çıkartıyorlardı. Ben de eve gidince ailem senin ne işin var burada? Neden işte değilsin? Bende işten çıkarıldığımı deyince sen işi bırakmışsındır diye ailem bana baskı yapıyordu. Bende bu sorunları aileme anlatmada yetersiz kalıyordum. Küçüktüm. Hakaret ediyorlardı bana. Sürekli çalış git iş çalış bul diye baskı yapıyorlardı. O günleri hatırlamak istemiyorum hocam.

Bir gün gene işten kovuldum. Ve eve gittim. Evdekiler gene bana aynı hakareti yaptılar. Git iş bul. Sen kendin işten çıkmışsın, ne işin var bu saatte evde dediler. Bende evden çıktım ve mahalle arasında elime geçen jilette kollarıma çizik attım.”

Acımadı mı sorumuza: “Acı vardı. Hissetmiyordum. Şimdiki aklım olsa bir çizik bile atmazdım kollarıma hocam. Pişmanım. İnsan hiç durup dururken vücuduna zarar verir mi hocam.”

Oyun ve okul çağında olan çocuğun büyük oranda iş ortamlarında öğrendiği madde kullanımı gibi suçları kanıksayarak rutin bir iş olarak algılamaya başlamaktadır. Kanıksanma zamanla mesleksel bir iş olarak madde kullanıcısıyken bağımlısı olma ve/ya aşırılan küçük eşyalar büyük organize hırsızlığa dönüşebilmektedir.

Ailelerin ekonomik durumu çocuğu bu şekilde suça sürükleyebilirken bu duruma yönelik bazı projeler geliştirilmesi gerekmektedir. Alt gelire sahip ailelere dönük yerel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve devlet maddi destek sunarken gerek denetimli serbestlik uzmanlarından sosyolog, psikolog veya bu tür mahallere özgü sosyolog ve psikolog görevlendirilerek başta çocuk olmak üzere aileye yoğun bir rehabilite çalışması sunulmalıdır. Adalet Bakanlığı’na bağlı denetimli serbestlik uzmanlarının sayısı yetersiz kalmakta sunulan fiziki ortam ve etkinliklere ayrılan maddi ve manevi destek sınırlı olmaktadır. Hal bu olunca sosyal araştırma raporları ve vakalar üzerinde doğru tespit yapılmasına karşın sosyal yara tam olarak sarılamamakta, yapılan diğer emekler tam amacına ulaşamamaktadır.

E) Araştırmanın örneklemini Ağrı il merkezinde “SSÇ”ler olarak seçilmiştir. Araştırma süreci başlayıp, anket ve mülakatlar tamamlanıp yorumlanma safhasına geçince “SSÇ”lerin hepsi, istinasız olarak madde kullanıcısı olduğu görülmüştür. Bu durum araştırma örnekleminizi “farklı” kılmaktadır. Bu durumun araştırmada, ortaya çıkmasında etkili olan birkaç faktöre bağlanabilir. İlki, denetimli serbestlik sisteminden faydalanan çocuk sayısının az olmasıdır. Bunda Ağrı ilinin metropol şehir olmaması etkili olmaktadır. Sokak çocuklarının az olması sonucunu da doğuran bu olgu işlenen suçların tek bir kategoride (madde kullanıcısı) toplanmasına neden olabilecektir.

Çalışma örnekleminin farklı çıkmasında etkili olabilecek bir diğer neden Ağrı il merkezinden büyük şehirlere iç göçün yaşanmasıdır. Göç edenlerin demografik özelliklerinde sadece baba, olgun insan gibi evli olup doğrudan ev geçindiren kişiler yoktur. Çalışmamızın çeşitli yerlerinde de değinilen Ağrı’da erkek çocuğun iş gücü olarak görülmesi iç göçe erkek çocuğun da tabi olmasını sağlamaktadır. Şehir dışında madde kullanıcısı olmakta, hırsızlık gibi bir sürü suça bulaşmaktadırlar. Bunun yanında bir ihtimal olarak ailelerin çocuğun sürüklendiği hiçbir suçu gerekli makamlara bildirmemesi sonucunda durumun fark edilmemesidir. Aileler “SSÇ”yi bilerek gizledikleri gibi bu durumu bilinçsiz olarak da saklamaktadırlar.

F) Çalışmada örneklemin farklılık arz etmesinde bahsedilmesi gereken bir diğer nokta deneklerin tümünün erkek çocuk olması ve kız çocuğun hiç olmamasıdır. Yörenin geleneksel kültür kodları ile İslam dini kaynaklı nedenlerin kız çocuğunu namus kavramıyla özdeşleştirilmesi, ailenin kız çocuğunu erkek çocuktan farklı değerlendirmesine neden olup; bu durum kız çocuğunun sosyalleşme ortamının genelde ev gibi alanlarla sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Sınırlar genişlese de aile kız çocuğu üzerindeki kontrolünü -erkek çocukta önemsemediği ya da gerek duymadığı halde- arttırmaktadır. Kontrol mekanizmasının ve sosyal sınırların kız çocukta erkek çocuğa göre farklı oluşu suça bulaşma oranın kız çocuk lehine azalmasına neden olabilmektedir/olmaktadır. Erkek çocukta suça bulaşma oranın artmasında da aynı nedenler öne sürebilmekteyiz. Dolayısıyla araştırma örnekleminin farklılık göstermesinde yerel kültürel kodların bilinmesi gerekmektedir.

G) Türkiye geneli istatistikî verilere bakıldığı zaman, araştırma örneklemimizin farklı çıkmasını destekleyen veriler mevcuttur. Suça bulaşma, bulaşılan suç türü dâhil olmak üzere erkek ve kızda sayısal yönden büyük farklılıklar mevcuttur. 2012 yılında suça sürüklenen toplam erkek çocuk sayısı 89.667, suça sürüklenen toplam kız çocuğu sayısı 11.164'tür. 2013 yılında bu sayı erkekte 102.350 kızlarda da 13.089'a çıkmaktadır. Suç türlerinde de benzer tablo çizilmiştir. Örneğin güvenlik birimine geliş nedeni sadece madde kullanımı olarak erkek çocukta 2012 yılında 225, kız çocuğunda ise bu sayı 20'de kalmaktadır. 2013'te ise erkek 201'de kız ise 29'da kalmaktadır. Güvenlik birimlerine geliş nedeni bağımlılık yapan madde kullanımı olarak tüm çocuklarda 273.571 vaka içinde 66.735 olmaktadır¹⁰.

Bu istatistikler araştırma örneklemini farklı kılan, kız çocuğunun hiç olmamasını veya tümünün erkek olması durumunun Türkiye geneli verilerle benzerlik gösterdiği sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla tez çalışmamızda kız çocuğuna yönelik verilerin olmamasını, Türkiye geneli verilerde kız çocuğunun suç oranlarında erkek çocuğa göre az çıkmasıyla ve Ağrı'nın dini muhafazakâr kimliğiyle birlikte değerlendirildiğinde normal karşılamak gerekmektedir.

H) Tez çalışmamızın sonuçları suç bilimi kriminoloji ile sosyolojik yapı arasında ilişkinin varlığını ispat niteliğindedir. Durkheim sadece normal birey davranışlarını değil bireylerinin kötü davranışlarını da toplumsal temelli grup ve organizasyonlarda aramaktadır (İçli, 2013: 98). Birey değil toplumsal yapı ile açıklanan suç olgusu da buna dâhildir. Özellikle birey yaşı küçük olan biri ve çocuksa toplumsal yapının şekillendirme ve etkileme düzeyi daha çok artmaktadır. Dolayısıyla bireysel bilincin oturmadığı, iyi ve kötünün tam rasyonel olarak ayırt edilemeyeceği bu kişilerde "suç"un kaynağını bireyde değil toplumsal temelli olgularda aramak daha güvenilir ve doğru görünmektedir.

I) Hızlı kapitalistleşme ve kentleşmenin büyümesiyle birlikte insanların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alanların önemi artmaktadır. Özellikle, park, mesire ve piknik alanları ile yeşil alanlar modern dönemin temel ihtiyaçlarından biri olmasında kent yaşamının hay huyu, geçim sıkıntısı, uzun süreli ve tatilsiz iş

¹⁰ İstatistikî veriler için bkz. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16121>.

ortamları, kapitalist işverenlerin sıkı disiplinli tutumları etkili olmaktadır. İnsanları geren bu günlük hayat rutinleri iş ve ev ortamları dışında nefes almalarına neden olan bu sosyal yerleri vazgeçilmez kılmaktadır.

Ağrı il merkezi park, yeşil alan, mesire ve piknik yerleri bakımından son derece fakirdir. Sinema, olimpik havuz gibi kent hayatının vazgeçilmez eğlence ve kültür kurumları dahi birkaç yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu sosyo-kültürel ve yaşanılabilir kent ortamı eksikliğinin çalışan birey yanında özellikle çocuk ve genç yaştaki insanlar için daha önemli olmaktadır.

Çocuk ve gençler için boş zamanların değerlendirebileceği ortam ve eğlence yerlerinin çeşitliliği ve fazlalığı suçları azaltabilecektir. Boş zamanlarda aktivite eksikliği, arayış ve yenilik içinde olan çocukları istenmeyen fiillere yöneltmektedir. Madde kullanma nedeni olarak önemli bir oranda keyif, merak cevapları verilmiştir. Dolayısıyla merak, keyif gibi sosyo-psikolojik dürtülerinin madde kullanımıyla sonuçlanmasının önüne geçebilmek adına kayak merkezleri, olimpik havuzlar, sinema salonları, futbol, basketbol, voleybol ve alanları, yeşil alan gibi devlet ve sivil toplum destekli projelere ve alanların yapımına ağırlık verilmelidir.

Ağrı’lı “SSÇ”li çocukların profil özellikleri dikkate alınarak yapılabilecek projelerden biri meslek edindirme kurslarına yönelik katılımın artırılmasıdır. Deneklerimizin tümü öğretim hayatına ilköğretimin bir kademesinden sonra devam etmeyip, mesleksiz durumundadırlar. Yarisına yakını vasıf gerektirmeyen işlerle uğraşmakta olup; sabit olmayan iş ortamlarında veya beraber çalıştıkları iş arkadaşlarından madde kullanımını öğrenmektedir. Meslek edindirme ve sabit bir iş ortamı sağlayacak meslek kurslarına “SSÇ”nin katılımını özendirecek maddi ve sosyal dürtüler devletin sosyal politikalarından biri olmalıdır.

Bu yolla devlet vasıfsız ve ileride suç işleme potansiyeli yüksek olan vatandaşan/çocuktan kalifiyeli ve topluma risk oluşturmayacak bireyin yetişmesine olanak sağlayacaktır. Bu tarz projelerle “SSÇ”ler üzerinden ciddi bir sosyolojik dönüşüm sağlanarak devlet ve topluma maddi desteğin yanında sağlıklı bir geleceğin yol taşları döşenebilecektir.

İ) Türk ceza infaz sistemleri arasına 2005 yılında yeni bir uygulama, denetimli serbestlik sistemi ismiyle girmiştir. Uygulama biçimi, sanığa bakışı yönüyle yenilik özelliği ortaya çıkmakta ve dikkat çekmekteyse de ekonomi, psikoloji ve sosyal yönleriyle de geniş kapsamlı değerlendirilen bir kavram olmaktadır.

2014 Temmuz ayı istatistik sonuçlarına yansıyan rakamlara göre tüm suçlarda denetimli serbestlik sisteminden yararlanan kişi sayısı 247.375'tir. Ortalama bir mahkûmun devlete günlük maliyeti 49 tl olup, 2014 yılı temmuz ayına göre sadece denetimli serbestlik sisteminden faydalananların devlete maliyeti düz bir hesapla $247.375 \times 49 \times 30 = 363.641,25$ tl çıkmaktadır. Ekonomik boyutuna denetimli serbestlik sisteminden faydalanan kişilerin dışarıdayken ekonomik faaliyetleri eklendiğinde "DSS"nin önemi ortaya çıkmaktadır.

"DSS", ekonomik boyutunun yanında sistemden faydalananlara sosyal ve psikolojik etkileri yönüyle hesaplandığında/değerlendirildiğinde tablonun maliyeti ve önemi matematiksel rakamlarla ölçülemeyecek duruma erişmektedir. Özellikle söz konusu hayatın başında olan ve bizim çalışma sahamız olan suça sürüklenmiş çocuk ise durum daha ciddileşerek önem kazanmaktadır.

İnsanı suça iten psikolojik ve sosyolojik güdüler ile amiller nelerdir? İnsan özünde masumken neden suça, kire bulaşmakta, başkalarının haklarını gasp etmektedir? Suç işlenmeden hayata devam etmek imkânsız mı? Manevi olarak bireyde boşluk yaratan sebepler mi suçu tetiklemekte? Suç bir mecburiyetten mi yoksa keyfi olarak mı işlenmektedir? Soruları etrafında birey/çocuk düşünmeye ve empatiye sevk edilmeye çalışılarak, suç olgusunu doğuran faktörler azaltılmaya hatta kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Örneğimizimize dahil olan "SSÇ"ler "eğitim ve iyileştirme odası"nda "hocam siz anlatınca daha iyi anlıyorum, haklısınız, hiç böyle düşünmemiştim" yollu geri dönütlerine sık sık şahit olmaktayız. Takip ettiğimiz dosyalar içinden önemli bir oranının madde kullanıcısı olarak devam etmediklerini görmekteyiz. Düzenlenen grup çalışmaları, kayak ve su sporları yoluyla iletişimin artmasıyla denetimli

serbestlik uzmanlarına duyulan güven sık tekrarlanırken, kurulan el kol ve göz teması ile sevildiğimizi hissediyoruz.

“DSS” bu olumlu yanlarının yanında sisteminin daha iyi işlemesi için Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğündeki bazı gözlemlerimizi ve uyarılarımızı, Türkiye geneline tüm maddeleri genellememek kaydıyla, daha iyi bir sonuç almak adına paylaşmayı sorumluluk olarak addediyoruz.

- Denetimli serbestlik çalışmalarının daha iyi yürütülmesi için Denetimli Serbestlik Müdürlüğünün adliye veya bulunan kurumlardaki fiziki koşulları iyileştirilmeli.
- “DSS”den faydalananlarla daha fazla zaman, ilgi ve sonuç almak için yeterli sayıda denetimli serbestlik personeli/uzmanı atanmalı
- “SSÇ”lere yönelik projeler arttırılmalı ve çeşitlenmeli
- “SSÇ”lerin yoğunlukta olduğu mahallelerde veya tüm “SSÇ”lerin ebeveynleri bir yerde toplanarak çocuk suçluluğu hakkında bilgilendirilmeli.
- Eğitim kurumları personeline uyuşturucu madde kullanımı hakkında bilgi verilmeli.
- Suça bakışta adliye personeline özellikle de Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde çalışanlara bilgi/eğitim verilmelidir.
- Denetimli serbestlik personeli bulunan yerin kültür kodları hakkında kapsamlı eğitilmeli, böylece suça bakışta sosyolojik veriler dikkate alınarak önlem almak kolaylaşacaktır.
- “SSÇ”lere yönelik meslek edindirme kursu daha da artırılmalı.
- “SSÇ”lere yönelik sosyal politikalar üretilmeli.
- “SSÇ”leri madde kullanımına veya suça sevk eden nedenler Türkiye genelinde aylık veya yıllık olarak tablolara dökülüp kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
- Elde edilen bu istatistikî veriler kitle iletilim yoluyla topluma aktarılmalıdır.
- İlgili konuların uzman sosyolog ve psikologları düzenli katıldıkları programlar yoluyla halkı bilgilendirici ve kurumlara tavsiye niteliğinde kararlar almaları ve devlet eliyle bazı yaptırımlarla bu kararlar desteklenmelidir.

- Denetimli Serbestlik Müdürlükleri Adliye saraylarının dışına alınmalıdır.
- “SSÇ”ler Denetimli Serbestlik Müdürlüklerindeki “Eğitim ve İyileştirme Odalarında” randevu sırası beklerken oyalanacağı masa tenisi, langırt masası, satranç takımı, suç ve özellikle madde kullanımı hakkında broşürler ve küçük- seyyar kütüphane imkânları sağlanmalıdır.
- İllerde çocuk ve gençlikle ilgili sorunlarda dolaylı ve doğrudan sorumlu müdürlükler arasında koordinasyon kolaylaştıracak düzenleme veya çalışma yapılmalıdır. Böylece ilgili konular hakkında düzenleme ve karar aşamaları hızlı gerçekleşip suça sürüklenmiş çocuklarla ilgili faaliyetler artırılabilir.

KAYNAKÇA

ADALET BAKANLIĞI (2012), “**Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Koruma Önleme**”, Hilton Oteli Oturumları, 05-07 Aralık 2012, Ankara.

ADALET BAKANLIĞI (2006a), **Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri El Kitabı**, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara.

ADALET BAKANLIĞI (2006b), **Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri El Kitabı**, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı Yayınları, Yayım No: 3, Ankara.

ADALET BAKANLIĞI (2013), **Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu ve Denetimli Serbestlik Yönetmeliği**, Adalet Bakanlığı Yayım İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara.

ASLAN, Nükte (2012), **Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

ATAÇ, Selcan; NURSAL, Necati (2006), **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi**, Yetkin Yayınları, Ankara.

AYDIN, Hasan (2014), “Koruma Kurulu”, Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Dergisi, S. 1, s. 40-41.

BALO, Yusuf Solmaz (2005), **Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

BİLGİÇ, Şükrü (2012), **Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme**, Vadi Yayınları Birinci Baskı, Ankara.

- BÖCEK, Gizem (2009), **Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuklara Uygulanan Ceza ve Güvenlik Tedbirleri**, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2010), **Veri Analizi El Kitabı**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- CANKURTARAN, Selim (2014), “Yükümlülerin Elektronik Cihazlarla Denetimi ve Takibi”, Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Dergisi, S. 1, s. 14-17.
- ÇOLAK, Haluk; ALTUN, Uğurtan (2006), “Yeni Türk Ceza Kanununda Cezaların Ertelenmesi”, Adalet Dergisi, S.26, s. 1-37.
- DEMİRAY, Gülcan; TOK, Özdemir (2014), Yaşar, “Denetimli Serbestlik Sisteminde Çocuk Hizmetleri”, Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Dergisi, S. 1, s. 35-37.
- DEMİRBAŞ, Timur (2009), **Kriminoloji**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- DEMİRTAŞ, Selen (2011), **Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi**, Sistem Yayıncılık, Ankara.
- DÜZTAŞ, Sevilay Kahveci (2011), **Madde Kullanım Suçu İle Denetimli Serbestlik Kurumuna Yönlendirilen Kişilerin Profil Özellikleri ve Bağımlılık Şiddetlerinin Ölçülmesi**, Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DOLU, Osman (2011), **Suç Teorileri; Teori, Araştırma ve Uygulama Kriminoloji**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- DÖNMEZER, Sulhi (1994), **Kriminoloji**, Beta Yayınları, İstanbul.
- DUMAN, Nesrin (2009), **Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Verilmiş Olan Uyuşturucu Madde Kullanan Hükümlülerde Psikomatik Düşünce Biçiminin Rorschach Testi İle İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- DÜZGÜN, Şebnem (2007), Suçlu Olgusuna Teorik Yaklaşımlar, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Kasım-Aralık S.55, Ankara.
- EMEN, Şerif (2014), “Bireysel Rehberlik Görüşmeleri”, Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Dergisi, S. 1, s. 21-22.
- GELERİ, Aytekin (2013), **Suç Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- İÇEL, Kayıhan (2008), **Çocuklar ve Suç-Ceza**, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- İÇLİ, Tülin Günşen (2009), **Çocuk Suç ve Sokak (Sokakta Yaşayan Suç İşleyen ve Suça Maruz Kalan Çocuklar)**, Başbakanlık Aile Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- İÇLİ, Tülin Günşen (2013), **Kriminoloji**, Seçkin Yayınevi, Ankara
- İLGÜN, Candaş (2010), **Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik ve Uygulamaları**, Polis Akademisi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KAMER, Vehbi Kadri (2007), **Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı**, Adalet Yayınevi II. Cilt, Ankara.
- KAMER, Vehbi Kadri (2013), “Çocukların Suça Sürüklenmesine Neden olan Faktörlerle İlgili Sosyolojik Teoriler”, (Ed.) Murat KÖSE, Türkiye Adalet Akademisi Dergisini, Ocak 2013 S. 12, Y. 4, Ankara.
- KALE, Mustafa (2009), **Türkiye’de Denetimli Serbestlik Sistemi**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KALELİ, Sultan (2010), **Denetimli Serbestlik Tedbirlerine Tabi Tutulan Kişilerin Benlik Saygılarının Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KIZMAZ, Zahir (2004), Öğrenme Düzeyi ve Suç, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık Cilt:14, S.2, s.297, Elazığ.

- KIZMAZ, Zahir (2005), Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik Suç Kuramları-I, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, s.349-377, Elazığ.
- KIZMAZ, Zahir (2006), Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik Suç Kuramları-II, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, s.305-335, Elazığ.
- KIZMAZ, Zahir (2006), **Cezaevi Müdavinleri (İnaççı Suçlular)**, Orion Yayınevi, Ankara.
- KIZMAZ, Zahir (2010), “Cezaevinde Din ve Suç Cezaevinde Hükümlü Bulunan Bazı Suçluların Dindarlık Durumları”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Eylül S.16, s. 27-58.
- MARSHALL, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- MÜFTÜOĞLU, Deniz (2009), **Denetimli Serbestlik Sürecindeki Hükümlülerin Uyumsal Süreçlerinin İncelenmesi**, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- NURSAL, Necati; ÖZTÜRKMEN (2005), **Deniz, Uluslararası Denetimli Serbestlik ve Yardım Konferansı**, Adalet Bakanlığı Ceza ve Teklifleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanlığı İstanbul, s.20
- NURSAL, Necati (2007), **Uluslararası Cezaevi Standartları ve Denetimli Serbestlik Kuralları**, Adalet Bakanlığı, ANKARA
- NURSAL, Necati (2007), **Avrupa Cezaevi Kuralları ve Yorumu**, Adalet Bakanlığı, Ankara.
- ÖZ-GE DER (2009), “Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Gönüllü Çalışmaların Güçlendirilmesi”, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü ve Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği İşbirliği, Ankara.

- SAVAŞ, Abdullah (2011), **Adli Vergi Cezalarında Denetimli Serbestlik Sistemi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- TÖNGÜR, Ali Rıza (2009), **Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme**, Adalet Yayınevi, Ankara.
- TÜİK, Adalet İstatistikleri (2013a), “Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16121>, Erişim Tarihi: 20/08/2014, Saat: 14:00.
- TÜİK, Adalet İstatistikleri (2013b), “İstatistiklerle Çocuk 2013”, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=269, Erişim Tarihi: 09/05/2014, Saat: 18:00.
- USTA, İbrahim (2005), “Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri”, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Sesleniş Gazetesi, s. 45.
- USTA, İbrahim; ÖZTÜRK, Hakan (2010), “**Denetimli Serbestlik**”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 13, s.1-44, Ankara.
- USTA, İbrahim (2006), “Tahliye Sonrası Yardımlar ve Korunma Kurulları(Koruma)”, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Sesleniş Gazetesi, s. 45.
- UNICEF, Çocukların Durumu (2014), “Riskler ve Çocuk Koruma”, <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=25&mnid=65>, Erişim Tarihi: 15.04.2014, Saat: 20:00.
- UYAP II (2014), Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, Ankara, www.uyap.gov.tr, Erişim Tarihi:10/11/2014, Saat 12:00.
- ÜLGİN, Celal(Ed.) (2011), **Türk Ceza Kanunu**, Beta Yayıncılık, Cep Kanunları Serisi No:02, İstanbul.
- ÜLGİN, Celal(Ed.) (2011), **Ceza Muhakemesi Kanunu**, Beta Yayıncılık Cep Kanunları Serisi No:03, İstanbul.

- ÜNSAL, A. Ekim (2009), Adalet Bakanlığı Onarıcı Adalet ve Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamaları, ÖZ-GE- Derneği yayınları, Ankara.
- ÜNAL, Şeref(2001), **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 89, TBMM Basımevi, Ankara.
- YAVUZ, Hakan A.(2012), “Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci”, TBB Dergisi, s. 318-342.
- YAVUZER, Haluk (2001), **Çocuk ve Suç**, Remzi Kitapevi XIII. Baskı, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk (2012), **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitapevi XXXV. Baskı, Ankara.
- YENİSEY, Feridun (2006), **Polis ve Hukuku**, Ulus Basım Yayın, İstanbul.
- YILMAZ, Zekeriya (2008), **Anayasa Türk Ceza Kanunu Ceza Muhakemeleri Kanunu İnfaz Kanunu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YURTSEVEN, Sevda Sevimli (2008), **30.12.2005-15.06.2007 Tarihleri Arasında İstanbul Kadıköy Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde İşlem Gören Dosyaların Retrospektif İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- YÜCEL, Mustafa Tören (2004), **Kriminoloji**, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ZASTROW, Charles (2014), **Sosyal Hizmete Giriş**, Çev.; Bülent Özçelik, Nika Yayınevi, Ankara.

Ek-1.

MÜLAKAT SORULARI

(Yarı Yapılandırılmış Mülakat Tekniği kullanılmıştır: Bu tekniğe göre takip ettiğimiz genel bir soru düzeni vardır. Fakat mülakatın gidişi, havası, tonu, ruh hali önemlidir. Gidişata göre soruların sırası değişmiştir, bazı sorular iptal edilmiştir, o anda akla gelen yeni sorularda sorulmuştur.)

1-) Denetimli serbestlik sistemi sizin için ne ifade ediyor?

2-) Denetimli serbestlik çağrılarına isteyerek mi geliyorsunuz yoksa yükümlülüğünüz olduğu için mi geliyorsunuz?

3-) Denetimli serbestliğe tabi tutulduğunuzu ailenizle paylaşıyor musunuz? Paylaşmıyorsanız nedenini açıklayın?

4-) Denetimli serbestliğe tabi tutulduğunuzu arkadaşlarınızla paylaşıyor musunuz? Paylaşmıyorsanız nedenini açıklayın?

5-) Denetimli serbestlik müdürlüklerinin Adliye içerisinde olması sizin rehberlik çalışmalarına gelip gitmenizde üzerinizde bir baskı oluşturuyor mu?

6-) Ailenin veya çevrendeki arkadaşlarının da denetimli serbestlikten yararlanmasını istiyor musun?

7-) Denetimli serbestlik uzmanlarının(Sosyolog, Psikolog, Öğretmen, Sosyal Çalışmacı) size karşı yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?

8-) Denetimli serbestlik memurlarının(İnfaz Koruma Memuru) size karşı yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?

9-) Denetimli Serbestlik sisteminin size sağladığı faydalar hakkında neler düşünüyorsunuz?

10-) Denetimli Serbestlik sisteminin çalışmalarından memnun musunuz?

Ek-2.

BİREYİ TANIMA FORMU¹¹

1) Yaşınız:.....

2) Eğitim durumunuz:

- ☐ Okur yazar değil ☐ Okur yazar ☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu

3) Kiminle yaşıyorsunuz?

- ☐ Ailemle ☐ Ayrı evde yaşıyorum ☐ Arkadaşlarımla kalıyorum

4) Anne ve babanızın medeni durumu nedir?

- ☐ Evli ☐ Boşanmış ☐ Annem vefat etti. ☐ Babam vefat etti.
☐ Evli fakat ayrı yaşıyor ☐ Evli olmayıp birlikte yaşıyor
☐ Diğer_____

5) Annenizin eğitim durumu nedir?

- ☐ Okur yazar değil ☐ Okur yazar ☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Yüksekokul mezunu
☐ Üniversite mezunu ☐ Lisansüstü +

6) Babanızın eğitim durumu nedir?

- ☐ Okur yazar değil ☐ Okur yazar ☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Yüksekokul mezunu
☐ Üniversite mezunu ☐ Lisansüstü +

---

¹¹ Anket soruları büyük ölçüde; Nükte ASLAN'nın "Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki" Adlı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezinden alınmıştır.

7) Kardeşiniz var mı?

☐ Evet (Kaç kardeşiniz var?)_____

☐ Hayır

8) Aile tipiniz nedir?

☐ Çekirdek aile (Eşim, (varsa) çocuklarım ile ya da anne/babam (varsa)

kardeşlerimle

yaşıyorum.)

☐ Geniş aile (Büyükbabam ve/veya büyükannem ve/veya akrabalarımın kimi bizimle birlikte yaşıyor.)

☐ Parçalanmış aile (Aile bütünlüğümüz yoktur.)

9) Gelir getirici bir işte çalışıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

10) Aylık gelirin ne kadar?

500 TL Altı ☐ Asgari ücret ☐ 500-1000 TL ☐ 1000-1500 ☐ Belirtmek istemiyorum ☐

11) Geçim kaynaklarınız nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

☐ Kendi gelirim ☐ Annemin geliri ☐ Babamın geliri ☐ Eşimin geliri

☐ Akraba yardımı ☐ Devlet yardımı ☐ Gayrimenkul geliri

☐ Diğer _____

12) Geçim düzeyinizi nasıl tanımlarsınız?

☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Normal ☐ Yetersiz

13) Daha önce başka bir suç nedeniyle ceza aldınız mı?

☐ Evet (Hangi suç(lar) nedeniyle ceza aldınız?)

_____
☐ Hayır

14) Arkadaşlarınız arasında sabıkası olan var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

15) Ailenizde sabıkası olan var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

16) Aile içinde şiddet gördünüz mü?

☐ Evet ☐ Hayır

17) Yanıtınız ‘Evet’ ise ne tür şiddete maruz kaldınız? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

☐ Fiziksel şiddet (Tekme-tokat atmak, dayak, el-kol bükme, ısırma, vb.)

☐ Duygusal şiddet (Korkutma, tehdit etme, reddetme, öz güvenini sarsma, vb.)

☐ Sözel şiddet (Küçümseme, hakaret, isim takma, tehdit, vb.)

☐ Cinsel şiddet

18) Annenizin sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

☐ Otoriter-sert-katı ☐ Demokratik-ilgili ☐ İlgisiz-izin verici ☐ İhmalkâr

19) Babanızın sizi yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

☐ Otoriter-sert-katı ☐ Demokratik-ilgili ☐ İlgisiz-izin verici ☐ İhmalkâr

20) Ailenizde madde kullanan var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

21) Arkadaşlarınız arasında madde kullanan var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

22) Hakkınızda tedbir kararı verilmesine neden olan madde(ler) nedir?_____

23) Bu maddeyi(leri) kullanmaya başlamanızın nedeni nedir?

_____

24) Bu madde(leri) ne kadar süre ile kullandınız?

_____

25) Maddeyi bırakmanızda denetimli serbestlik müdürlüğünün bir desteği oldu mu?

( ) Evet (Ne tür desteği olduğunu belirtiniz)_____

( ) Hayır (Nedenini açıklayınız.)_____

26) Tedbir kararının uygulama sürecinde tedavi için sevk edildiğiniz hastanedeki tedavi programından yararlandınız mı?

( ) Evet (Ne tür yarar sağladı?)_____

( ) Hayır (Nedenini açıklayınız.)_____

EK-3.

İZİN TALEBİ

T.C.

ADALET BAKANLIĞI

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 41803213/527/147613

14/11/2013

Konu : İzin talebi

AĞRI CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NA

(Denetimli Serbestlik Müdürlüğü)

İlgi : 25/10/2013 tarihli ve B.M. 2013/2801 sayılı yazı.

İlgi yazı ve ekleri ile; Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde görevli Sosyolog Emrah GÖKSER, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında tezli yüksek lisans öğrencisi olduğunu belirterek, Yrd. Doç. Dr. Fatih ARSLAN danışmanlığında yürüttüğü "Denetimli Serbestlik Sisteminden Yararlanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelemesi (Ağrı İl Merkezi Örneği)" konulu yüksek lisans tezi kapsamında Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki çocuk denetimli serbestlik dosyalarından, hazırlanmış ve hazırlanacak olan sosyal araştırma raporlarından faydalanabilmek için izin talebinde bulunmaktadır.

Söz konusu yazı ve ekleri incelenmiş olup; Emrah GÖKSER'in Ağrı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde, ses kaydı ve görüntü alınmaması, hükümlülerin rızalarının sorulması ve kimlik bilgilerinin gizli tutulması, bilgilerin basınla paylaşılmasında, çalışma sonucunun iki örneği ile CD'sinin Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi, Genel Müdürlüğümüzden onay alınmadan çalışmanın hiç bir şekilde kullanılmaması ve yayınlanmaması koşullarıyla, denetimli serbestlik müdürlüğünün görevlileri nezaretinde ve müdürlüğün işleri aksatılmadan söz konusu anket çalışmasını gerçekleştirmesi uygun bulunmuştur. Bilgi ve gereğini rica ederim.

Cevat GÜL

Hâkim

Bakan a.

Genel Müdür Yardımcısı